

2025'İN KIRILMALARI, 2026'NIN HESABI

TEPAV'dan yıl sonu değerlendirmesi ve 2026 öngörülleri

EDİTÖRÜN NOTU

2025, uluslararası sistemde geçici dalgalanmaların değil, yapısal kırılmaların görünür hale geldiği bir yıl oldu. ABD'nin ikinci Trump dönemi çok taraflılık mimarisini zorlayan kararlarla küresel yönetişimi ikili pazarlıklara doğru iterken Avrupa güvenlik mimarisini yeniden tasarladı, Ortadoğu'da ittifak ve rejim dengeleri değişti, Çin-ABD rekabeti ticaret rejimini ve teknoloji politikalarını yeniden tanımladı. Bu süreç iklim yönetişiminin çözülmesi ve karbon mekanizmalarının 2026'da devreye girecek olmasıyla ekonomik ve sanayi politikası kanallarına da yayıldı. Küresel finans kanalında Fed-Beyaz Saray gerilimi ve dolar likiditesi üzerinden oluşan belirsizlikler, dış tasarruf bağımlı ekonomiler için ek bir kırılma yarattı.

Türkiye, bu küresel dönüşümlerin seyircisi değil; jeopolitik, ekonomik, iklimsel ve kurumsal politika alanlarının kesişiminde konumlanan bir aktör olarak 2026'ya giriyor. Bu nedenle 2026 yalnızca yeni bir takvim değil; stratejik konumlanmanın maliyetinin ve kurumsal kapasitenin sınanacağı bir eşik olarak okunmalı.

Önümüzdeki dönemde politika alanları birbirinden bağımsız başlıklar olarak değil, bütünleşik kümeler halinde işleyecek: Jeopolitik kararların ticaret rejimine, iklim politikalarının sanayi stratejisine, hukuk ve temsil meselesinin ise kurumsal kapasiteye doğrudan etki ettiği bir döneme giriyoruz. Bu iç içelik hem riskleri artırıyor hem de doğru sıralamayla yönetildiğinde politika alanında fırsat üretiyor.

2026 belirsizliklerin arttığı değil, karar alma maliyetinin yükseldiği bir yıl olacak. Bu yüzden mesele yalnızca ne yapılacağı değil; bunun hangi sırayla, hangi kurumlarla ve hangi uygulama disiplinde yapılacağıdır. Gecikmeler maliyeti yükseltirken veri temelli politika tasarımı ve kurumsal kapasite avantaj yaratacaktır.

A. Senem Dartar
İçerik ve Yayın Editörü

KÜRESEL SİSTEM, JEOPOLİTİK REKABET VE YÖNETİŞİM

“2025’te uluslararası sistem geçici krizlerle değil, yapısal kırılmalarla sınandı. Trump’ın ikinci döneminin ABD’nin küresel angajmanını yeniden tanımlaması, çok taraflılıktan ikili pazarlıklara geçişi hızlandırırken, AB’nin güvenlik mimarisini yeniden kurma arayışı ve Çin’e yönelik sistemsel rekabet küresel yönetim kapasitesini test etti. Ortadoğu’da ittifak ve rejim dönüşümleri sürerken, ticaret rejiminde tarife savaşları ve 2026’da devreye girecek karbon sınır mekanizmaları ekonomik kanalı doğrudan jeopolitik hattın parçası haline getirdi. Finans kanalında da ABD iç siyasetinin Fed ile yaşadığı gerilim global likidite koşullarına belirsizlik ekledi. 2026’da belirleyici olacak soru, küresel yönetim krizinin dış politika, ticaret ve finans üçlüsünü hangi çerçevede yeniden bağlayacağı ve Türkiye’nin bu masada nasıl konumlanacağıdır.”

TRUMP YÖNETİMİNİN 2025 ULUSAL GÜVENLİK STRATEJİSİ

BOZKURT ARAN | TİCARET ÇALIŞMALARI MERKEZİ DİREKTÖRÜ

Küresel ticaretin 2025 yılında dönüşümü ilginç bir tablo çiziyor. Önce rakamsal olarak küresel ticaretle ilgili verilere bakmak, daha sonra uygulamalar ve kurallar anlamında görülen meydan okumalar, tehditler ve bunların kurallı ticaretin merkezinde yer alan Dünya Ticaret Örgütüne (DTÖ) yansımaları ile büyük ticaret ortaklarının ana yaklaşımlarını ele almak uygun olur.

Küresel ticaretin büyük ortaklarının kurallı ticaret yaklaşımlarında görülen ısrarlı “bozucu” yaklaşıma rağmen dünya mal ticareti hacmi 2025 genelinde yaklaşık %2,4 oranında artmıştır. Aynı şekilde hizmet ihracatı hacmi %4,5–5 bandında güçlü bir performans sergilemiştir. 2025’in ilk yarısında mal ticaretinde görülen geçici ivmelenmenin büyük ölçüde beklenen tarife artışları öncesinde yapılan öne çekilmiş ticaret (front-loading) ve yüksek teknoloji/yapay zekâ bağlantılı ürün talebinden kaynaklandığı ileri sürülmektedir. Ancak yılın ikinci yarısına doğru büyüme yeniden yavaşlamıştır.

ABD

2025 yılına damgasını vuran en belirleyici unsur, ABD’nin küresel ticaret düzenine yönelik yaklaşımında yaşanan keskin kırılma oldu. Yılın başında Cumhurbaşkanlığını üstlenen Trump, birinci döneminde ve seçim kampanyası sırasında ifade ettiği “kurallı ticaretin” doğasını değiştirme vaadini, bu sefer kararlı bir şekilde yerine getirmeye başlamış ve özellikle tarife oranlarında keyfi ve radikal şekilde değişiklik yapmıştır. 2025 yılında Başkan Trump tarafından gündeme getirilen “Liberation Day (Özgürleşme Günü)” tarifeleri, ABD’nin ticaret yaklaşımında yapısal bir kırılmayı temsil etmektedir. Başkan Trump, ticaret açığını ulusal güvenlik ve egemenlik sorunu olarak tanımlamış ve tarife oranlarını, özellikle imalat sanayinin tekrar Amerika’ya dönmesini sağlayacak yapısal değişiklik için bir kaldıraç olarak kullanmaya başlamıştır. Bu tür yaklaşımları dengelemek üzere DTÖ’nün “Anlaşmazlıkların Çözümü Mekanizmasını” da tamamen devre dışı bırakan adımlar atmıştır. Bunu yaparken ABD’nin 80 yıl boyunca şekillendirdiği ticaret kurallarını hiçe saymıştır.

Çin

Diğer taraftan Çin, 2025 yılında farklı bir görünüm sergilemiştir. İlk 11 ay itibarıyla Çin, dış ticaretinde, 1 trilyon doları aşan bir ticaret fazlası vermiştir. Bu ticaret fazlası rekorunun arkasında ihracatın dayanıklı artışı, ithalatın görece zayıf seyri ve başarılı pazar çeşitlendirme stratejileri bulunduğu belirtilmektedir. Böylece tarife artışlarından kaynaklanan ABD pazarındaki daralmanın da dengelendiği görülmektedir. Çin yönetimi, tasarruf oranının dünya ortalamasının yaklaşık iki katı (%42–44) seviyesinde olmasıyla ortaya çıkan büyük mali imkânı, “yeni sanayi politikası” kapsamında belirli sanayi alanlarını teşvik etmek amacıyla karşılıksız olarak kullanmaktadır. ABD ve Avrupa Birliği dahil, diğer ülkeler için de bu uygulama örnek oluşturmıştır. Karşılıksız devlet destekleri, sübvansiyonlar ve kapasite fazlasına dayalı üretim modeli,

Çin'i küresel ticaret sisteminde denge bozucu bir aktör haline getirmiştir. Bu durum, yalnızca ABD-Çin ticaret gerilimini değil aynı zamanda AB ve gelişmekte olan ülkelerin de Çin kaynaklı ithalata karşı ticaret savunma önlemlerine yönelmesini tetiklemektedir. Bu arada özellikle Avrupa Birliği ve diğer gelişen bölgelere yapılan ihracatın artması, Çin'in küresel tedarik zincirlerindeki gücünü ve yüksek teknoloji ürünlerindeki rekabet yeteneğini de ortaya koymaktadır. Ticaret fazlası büyüklüğünün, Çin'in ekonomik modelindeki dışa dönük üretim gücünü vurguladığı gibi, iç talep zayıflıkları ve küresel dengesizlik tartışmalarını da tetiklediğine sadece değinelim.

Avrupa Birliği

Avrupa Birliği kurallı ticaretin savunuculuğunu yapmaya devam etmekle beraber bu konudaki etkinliği sınırlıdır. Avrupa Birliği ile MERCOSUR arasındaki Serbest Ticaret Anlaşması etrafındaki tartışmalar, ticaretin geçirdiği normatif dönüşümün somut bir örneğidir. AB'nin Amazon ormanlarının korunması, iklim taahhütlerini ve sürdürülebilirlik yükümlülüklerini anlaşmanın ayrılmaz parçası haline getirme çabası, MERCOSUR tarafında “yeşil korumacılık” olarak algılanmaktadır. Avrupa Birliği ile MERCOSUR Serbest Ticaret Anlaşması, klasik bir pazar erişimi anlaşmasından ziyade, 2020'ler küresel ticaret düzeninin temel çelişkilerini yansıtan sistemik bir test alanına dönüşmüştür. Anlaşma etrafındaki tartışmalar, tarife oranlarından çok, ticaretin hangi normatif ve siyasi çerçevede yürütüleceği sorusu etrafında yoğunlaşmaktadır. Özellikle tarım sektöründe faaliyet gösteren çiftçilerin tepkisi, Fransa başta olmak üzere birçok üye ülkede anlaşmanın onay sürecini kilitlemiştir. Bu durum, AB'nin küresel ticaret savunucusu rolü ile korumacı iç siyaset refleksleri arasındaki yapısal çelişkiyi görünür kılmaktadır. AB iç siyasetinde çiftçi protestoları ve popülist baskılar, bu tartışmayı daha da siyasileştirmektedir.

Dünya Ticaret Örgütü ve reform uğraşısı

İlk önce, 2025 yılını, kurallı ticaret sisteminin fiilen bağlayıcılığını büyük ölçüde yitirdiği bir dönem olarak niteleyerek başlayalım. Gerçekten de DTÖ'nün uyuşmazlıkların çözüm mekanizmasının fiilen çalışmaması ve kuralların uygulanabilirliğinin sektöre uğratılmış olması, bütün ekonomiler için “kuralı aşma” maliyetini düşürmüştür. Reform çalışmaları gündemdedir. Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ)'nün 166 üyesi bulunmaktadır. DTÖ'yü diğer BM ve uluslararası örgütlerden ayıran önemli bir özellik bulunmaktadır. DTÖ üyesi ülkeler, üyeliğe kabul aşamasında, gümrük tarifeleri gibi doğrudan egemenlik konusu olan yetkilerle ilgili DTÖ ile bir nevi yetki paylaşımını onaylamaktadır. Bu nedenle tavizsiz şekilde, konsensüs kuralı uygulanmaktadır. Bu da fiilen 166 ayrı egemenliğin aynı anda “evet” demesini gerektiriyor. DTÖ reform tartışmalarında tarifeler meselesi, teknik bir ticaret politikası alanı olmaktan ziyade, doğrudan egemenlik (sovereignty) kavramıyla ilişkilendirilmektedir. Bu özelliği, reform tartışmalarının neden bu kadar zor olduğunu da açıklamaktadır. Tarifeler gibi egemenlik anlayışını sınırlayan alanlarda ortak zemin bulmak, yapısal olarak güçtür. Bu nedenle DTÖ reformu kapsamlı ve bağlayıcı olmaktan ziyade; sınırlı, parçalı ve isteğe bağlı (plurilateral-çoklu) çözüm arayışları ile öne çıkıyor. Plurilateral girişimleri, DTÖ'nün alternatifi değil; 166 üyeli bir sistemin ayakta kalabilmesi için geliştirilen pratik bir uyum mekanizması olarak değerlendirmek uygun olacaktır. Plurilateral anlaşma alanında en önemli örnek DTÖ'nün Kamu Alımlar Anlaşmasıdır.

Kuralların geri çekildiği küresel ticarete Türkiye ne yapmalı?

Kurallı alanın daralması, Türkiye'yi ticaretin gereklerine ve kurallarına ilave olarak siyasete dayalı pazarlıklara zorlamaktadır. Bunun da asimetrik güç ilişkileri nedeniyle maliyetli olması muhtemeldir. Bu nedenle Türkiye'nin çıkarı, kurallı ticaret alanının normatif savunuculuğunu sürdürmek; aynı zamanda daralan alanda esnek ve seçici hareket edebilmektir. Türkiye bakımından küresel ticaretin geleceği, çekirdek kuralların korunarak yeni gerçekliğe uyarlanması yatmaktadır. Türkiye açısından bu alan, vazgeçilebilir değil; etkin biçimde savunulması gereken stratejik bir zemin olmaya devam etmektedir. Türkiye için doğru strateji; DTÖ'nün çekirdek kurallarını ve hukuki işlevlerini güçlü biçimde savunurken uzun vadeli çıkarlarla uyumlu alanlarda plurilateral yapılara seçici, bilinçli ve aktif katılımdır.

2026'dan ne beklenir?

Kurallara dayalı ticaret alanı, devletlerin dış ticaret politikalarını önceden belirlenmiş, şeffaf, ayrımcı olmayan ve bağlayıcı kurallar çerçevesinde yürüttüğü çok taraflı düzeni ifade eder. Bu alanın kurumsal omurgasını Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ)

oluşturur. Temel amaç, ticaretin “çok taraflı (multilateral)” kurallarla yönetilmesidir. Ancak geline aşamada küresel ticaretin, “tek bir kural kitabı” yerine çekirdek kuralların belirlendiği ve isteğe bağlı biçimde derinleştirilen halkalardan (plurilateral) oluşan bir modele doğru evrildiği görülmektedir.

2025 yılı, küresel ticaret sisteminde hukuken yürürlükte olan kuralların bağlayıcılığını önemli ölçüde yitirildiği bir dönüm noktası olarak nitelendirilebilir. 2026 yılının ise, küresel ticaretin işleyişinin, güç (jeopolitik), pazarlık (transactional) ve iç politika önceliklerinin öne çıktığı bir yıl olması beklenmektedir. Bu yıl içinde “çok taraflı ticaret” düzeninin omurgasını oluşturan Dünya Ticaret Örgütü’nün (DTÖ) şekil olarak varlığını sürdürmesi, bununla beraber ulusal güvenlik, iç siyaset, sanayi politikaları ve jeopolitik rekabet gibi unsurların ülkelerin ticaret politikalarının şekillenmesinde belirleyici olması düşünülmektedir. Küresel ticaretin, artık serbest ve kurallı olmaktan çok, şartlı, seçici ve güç temelli olarak şekillendiği bir döneme girilmektedir.

Bu yeni gerçeklik, Türkiye gibi ülkeler için riskler kadar, doğru konumlanmaları halinde stratejik fırsatlar da barındırmaktadır.

GÜNEY KAFKASYA'DA BÖLGESEL YENİDEN İNŞA: ERMENİSTAN-AZERBAYCAN NORMALLEŞME SÜRECİ

ECE BERFİN ERGEZER | POLİTİKA ANALİSTİ

Güney Kafkasya, 2025 yılında otuz yılı aşkın süredir devam eden ve büyük ölçüde Rusya'nın hegemonyası altında şekillenen istikrarsızlık döngüsünü kırma yönünde önemli adımlar attı. Bu dönüşüm, yalnızca barışa dair bir ilerlemeyi değil; aynı zamanda bölgenin jeopolitik ekseninin Moskova'dan Batı'ya doğru yön değiştirdiği bir eşiği de gösteriyor. Sürecin merkezinde ise 8 Ağustos 2025'te Washington'da Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev ile Ermenistan Başbakanı Nikol Paşinyan'ın, Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Başkanı Donald Trump'ın arabuluculuğunda imzaladığı Ortak Deklarasyon ile barış anlaşması taslağı yer alıyor.

Washington Zirvesi

8 Ağustos 2025'te liderler, normalleşme sürecinin çerçevesini oluşturan iki kritik adım attı: Ortak Deklarasyon'u imzalandı ve 17 maddelik "Barış ve Devletlerarası İlişkilerin Kurulması Hakkında Anlaşma" taslağı parafe edildi. Metnin omurgasını, gelecekteki ilişkilere yön veren I. ve II. maddeler çiziyor. Buna göre taraflar, 1991 Almatı Deklarasyonu temelinde birbirlerinin toprak bütünlüğünü, egemenliğini ve sınırlarının dokunulmazlığını karşılıklı olarak tanıyor; bu tanımayla uyumlu biçimde de herhangi bir toprak iddiasında bulunmadıklarını ve gelecekte de bulunmayacaklarını taahhüt ediyor. Bu çerçeve, Ermenistan'ın Karabağ'a ilişkin iddialarından hukuken tümüyle uzaklaştığını; Azerbaycan'ın ise Ermenistan'ın uluslararası tanınmış sınırlarını teyit ettiğini ortaya koyuyor. Bununla birlikte metnin henüz imzalanmış değil, parafe edilmiş olması unutulmamalı. Zira bu, taslak üzerinde mutabakatın sağlandığını, ancak yürürlüğe girebilmesi için her iki ülkede de iç hukuk süreçlerinin (parlamento onayı ve gerekirse anayasal düzenlemeler gibi) tamamlanması gerektiği anlamına geliyor. Dolayısıyla barışın nihai kaderi henüz belli değil.

Zirvenin bir diğer somut sonucu ise Ermenistan ve Azerbaycan'ın Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) Minsk Grubu'nun feshi için ortak başvuruda bulunmasıydı⁰¹. 1992'den bu yana çözüm mekanizması olarak tasarlanan, ancak özellikle 2020 sonrasında etkisini büyük ölçüde yitiren Minsk Grubu'nun 1 Eylül 2025'te resmen kapanması, Karabağ dosyasının uluslararası bir arabuluculuk gündeminden çıkarılıp Azerbaycan'ın iç meselesi olarak tescillendiği yeni bir döneme işaret etti. Daha geniş planda ise bu adım, çok taraflı arabuluculuk modelinin geride kaldığını; çözümün giderek ABD'nin desteklediği ikili anlaşmalar üzerinden ilerlediği bir gerçekliği pekiştirdi. Washington'da atılan bu hukuki ve diplomatik temel, bölgenin en tartışmalı başlıklarından biri olan ulaşım ve koridor projelerine de yeni bir boyut kazandıracak gibi.

TRIPP Projesi

Güney Kafkasya'daki barış sürecinde ulaşım ve bağlantı projeleri, bir yandan ekonomik entegrasyon için en güçlü kaldıraç olurken diğer yandan egemenlik tartışmalarının düğümlendiği başlıca gerilim alanı oldu. Yıllardır Zengezur Koridoru başlığı altında kilitlenen tartışma, Washington Zirvesi sonrasında TRIPP (Trump Route for International Peace and Prosperity) adıyla yeniden çerçevelenerek denkleme değiştirdi ve bölgeyi yeni bir jeopolitik eksene taşıdı.

TRIPP, Azerbaycan'ı Ermenistan'ın Syunik bölgesi üzerinden Nahçıvan ile birleştirmeyi hedefleyen stratejik bir ulaşım hattı olarak kurgulanıyor. Projeyi önceki Zengezur Koridoru tartışmasından ayıran kritik unsur ise güzergahın tamamen Ermenistan egemenliği altında kalması ve Ermeni hukukuna göre işletilmesi⁰². Bu formül, Erivan'ın "koridor" kavramıyla özdeşleşen en büyük kaygısını, yani egemenlik aşınması endişesini, yumuşatmayı amaçlıyor.

⁰¹ Armenia, A. (2025, September 1). The Washington Summit: Implications for Armenia and the region- APRI Armenia | Applied Policy Research. [APRI Armenia | Applied Policy Research Institute of Armenia. https://apri.institute/the-washington-summit-implications-for-armenia-and-the-region/](https://apri.institute/the-washington-summit-implications-for-armenia-and-the-region/)

⁰² Caprile, A., & Przetacznik, J. (2025, October). *Armenia and Azerbaijan: Lasting peace in sight?* (Briefing, PE 779.170). European Parliamentary Research Service (EPRS), European Parliament. https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2025/779170/EPRS_BRI%282025%29779170_EN.pdf

ABD'nin rolü de bu noktada klasik arabuluculuğun ötesine geçiyor. TRIPP'te Washington, aynı zamanda garantör ve fiilen işletme/koordinasyon kapasitesine sahip bir aktör olarak konumlanıyor. Anlaşma çerçevesinde ABD'nin, güzergahın geliştirilmesine ilişkin hakkı 99 yıllığına üstlenmesi⁰³; demiryolu, petrol ve gaz hatları, fiber optik altyapı ve muhtemel elektrik iletimini de içerebilecek bu hattın inşası ve yönetiminin ABD'li özel şirketlerden oluşan bir konsorsiyum üzerinden yürütülmesi öngörülüyor.

Bu mimari, bölgesel güç dengeleri açısından da önemli sonuçlar doğuruyor. TRIPP, bir yandan Rusya'nın Güney Kafkasya'daki belirleyiciliğine doğrudan meydan okuyan somut bir hamle olurken; diğer yandan Rusya ve İran'ı transit ve güvenlik mimarisi bakımından baypas eden bir güzergah kurgusu nedeniyle Tahran ve Moskova'da stratejik bir "alan daralması" algısı yaratıyor. Ermenistan açısından proje, güvenlik konusunda uzun süre Rusya ile kurulu dengeye dayanan bir ülkenin Batı'ya yönelen jeopolitik dönüşümünü ve Moskova'ya bağımlılığı azaltma arayışını görünür kılan bir eşik niteliği taşıyor. Türkiye ise hattı, Orta Koridor'u tamamlayan ve Hazar havzasını Avrupa'ya bağlayan bağlantısallık vizyonu içinde stratejik bir kazanım olarak görüyor.

Bununla birlikte TRIPP'in hayata geçmesi, yalnızca teknik fizibiliteye değil; Ermenistan iç siyasetindeki kırılganlığa ve Rusya ile İran'ın göstereceği bölgesel direncin düzeyine de bağlı. Dolayısıyla proje, aynı anda hem barışı ekonomik zeminde kalıcılaştırabilecek bir fırsat, hem de rekabeti sertleştirebilecek yeni bir gerilim hattı olarak öne çıkıyor.

Ermenistan'daki İç Sınav ve Dış Baskı

Washington'da metnin parafe edilmesi, barışın otomatik olarak kalıcılaştığı anlamına gelmiyor; asıl belirleyici olan, özellikle Ermenistan iç siyasetinde ortaya çıkan zorlu eşiklerin aşılp aşılamayacağı ve başta Rusya olmak üzere dış müdahalelerin ne ölçüde yönetilebileceği. Azerbaycan'ın nihai imza için öne sürdüğü en kritik koşul, Ermenistan Anayasası'nın önsözünde yer alan ve Karabağ'la birleşmeye atfı yapan "Bağımsızlık Bildirgesi" referanslarının çıkarılması. Bakü bu ifadeleri, ileride yeniden gündeme gelebilecek toprak iddiaları için hukuki bir dayanak olarak görüyor. Başbakan Paşinyan ise bu talebi, "Gerçek Ermenistan" söylemi üzerinden, mevcut sınırlar içinde barışçıl ve egemen bir devlet inşa etme hedefiyle, savunuyor. Hatta bu yaklaşım, Finlandiya'nın İkinci Dünya Savaşı sonrasında uzun vadeli güvenlik ve egemenlik için Karelya'nın kaybını kabullenmesi örneğiyle benzeştirilerek anlatılıyor⁰⁴. Ancak anayasa değişikliğinin referandum gerektirmesi, süreci teknik bir düzenleme olmaktan çıkarıp doğrudan siyasi bir alana çeviriyor. 2025 anketleri toplumun %47'sinin barış anlaşmasını desteklediğini, %40'ının ise karşı çıktığını gösterirken bu tablo olası bir referandumun sonucunu baştan belirsiz kılıyor⁰⁵.

Bu kırılganlık, Haziran 2026'da yapılması planlanan parlamento seçimleri ile daha da keskinleşiyor. Seçim kampanyası şimdiden, klasik bir iktidar-muhalefet rekabetinden çok, Ermenistan'ın Batı ile Rusya arasında nasıl bir jeopolitik yönelim seçeceğine dair bir "referandum" havasına bürünmüş durumda. Bu tabloda en aktif dış aktör olarak öne çıkan Rusya, Kremlin'e yakın ağlar üzerinden yürütülen dezenformasyon kampanyalarıyla Paşinyan'ı hedef alıyor. Kremlin destekçisi isimler, Paşinyan yönetimini "ulusal egemenlikten taviz vermekle", "Hristiyanlığa karşı savaş açmakla" ve Batı'nın "LGBTQ gündemini" dayatmasına alan açmakla suçluyor⁰⁶. Bu nedenle 2026 seçimleri, Paşinyan'ın barış vizyonu ile Rusya destekli statükocu çizgi arasında yaşanacak nihai güç mücadelesi niteliği taşıyor; bu iç gerilim ve dış baskı birleşimi ise yalnızca Erivan'ı değil, tüm bölgesel aktörleri de yeniden pozisyon almaya zorluyor.

⁰³ Saghlam, A. (2025, October 13). Zangezur Corridor: Strategic stalemate between regional integration and geopolitical rivalry. *Latest News & Breaking Stories | Stay Updated With Caspianpost.com*. <https://caspianpost.com/opinion/zangezur-corridor-strategic-stalemate-between-regional-integration-and-geopolitical-rivalry>

⁰⁴ Dermoyan, H., & Dermoyan, H. (2025b, August 29). *The Unfinished Peace Deal: Armenia–Azerbaijan Agreement initialed yet unsigned*. EVN Report. <https://evnreport.com/politics/the-unfinished-peace-deal-armenia-azerbaijan-agreement-initialed-yet-unsigned/>

⁰⁵ International Republican Institute. (2025, July 21). *Public Opinion Survey: Residents of Armenia | June 2025 | International Republican Institute*. <https://www.iri.org/resources/public-opinion-survey-residents-of-armenia-june-2025/>

⁰⁶ de Waal, T. (2025, November 13). *Armenia's election is a foreign affair*. Carnegie Endowment for International Peace. <https://carnegieendowment.org/europe/strategic-europe/2025/11/armenias-election-is-a-foreign-affair?lang=en>

Yeni Roller ve Bölgesel Tepkiler

2025 normalleşme süreci, Güney Kafkasya'daki güç dağılımını yalnızca "barış" başlığı altında değil, aktörlerin rol ve nüfuz alanlarını yeniden tanımlayan daha geniş bir jeopolitik kırılma olarak şekillendirdi. Geleneksel düzenin ağırlık merkezini oluşturan Rusya'nın belirleyiciliği azalırken; ABD, Türkiye ve Avrupa Birliği (AB) gibi aktörlerin farklı kapasite ve hedeflerle devreye girdiği, İran'ın ise bu yeni çerçeveye temkinli ve çoğu zaman muhalif yaklaştığı bir tablo ortaya çıktı.

Bu dönemde Azerbaycan, sahadaki kazanımlarını diplomatik bir momentuma çevirmeyi başardı. Kasım 2024'te Bakü'de düzenlenen COP29'a ev sahipliği, ülkenin uluslararası görünürlüğünü ve prestijini artırırken Bakü'nün kendini "yeşil enerji" ve sürdürülebilir kalkınma anlatısı üzerinden yeniden konumlandırmasına da alan açtı. Bu "zafer diplomasisi", müzakere masasında Azerbaycan'a psikolojik ve siyasi bir üstünlük kazandırdı. Artan meşruiyet algısı, barış anlaşmasının şartlarını kendi lehine şekillendirebilmesi için ek bir kaldıraç işlevi gördü.

Bölgesel ve küresel aktörler ise normalleşme sürecine farklı motivasyonlarla yaklaştı. ABD, süreci sadece kolaylaştıran bir arabulucu olarak değil; özellikle TRIPP bağlamında işletmeci/garantör rolüyle, Rusya'nın etkisini sınırlamak ve enerji-ticaret güvenliğini güçlendirmek isteyen bir aktör olarak öne çıktı. Türkiye, Azerbaycan'la kesintisiz bağlantı kurma hedefini ve Orta Koridor'u tamamlayan bağlantısallık vizyonunu önceleyerek daha aktif ve barış sürecini destekleyici bir pozisyon benimsedi. Ayrıca bu süreçte Türkiye-Ermenistan normalleşme süreci de hız kazandı; sınır kapısının açılması, direkt uçuşlar ve güven artırıcı önlemler/ortak projeler sıklıkla gündeme gelmeye başladı. Rusya ise statükoyu korumaya dönük temkinli bir çizgide kalmış gibi görünüyor. Bölgedeki askeri varlığını (özellikle güvenlik kurumları üzerinden) ve ekonomik bağlarını korumak, aynı zamanda transit hatlar üzerindeki geleneksel etkisini kaybetmemek temel öncelikler arasında yer alıyor. Bu süreçte aktif bir rol almamasını da kuşkusuz devam eden Ukrayna Savaşı ile ilişkilendirebiliriz. İran açısından en kritik mesele, Ermenistan sınırının korunması ve ülkenin bölgesel transit denkleminde baypas edilmemesi oldu; bu nedenle Tahran, yeni koridor kurgusuna daha çok muhalif ve alternatif arayışları besleyen bir perspektifle yaklaştı. AB ise genel olarak destekleyici ve gözlemci bir hatta konumlandı; sahadaki en somut enstrümanı olan Avrupa Birliği Ermenistan Misyonu⁰⁷ (EUMA) üzerinden istikrara katkı vermeye çalışsa da barış sonrası rolünün sınırları belirsiz.

AB'nin pozisyonu burada özel bir yer tutuyor. Birliğin sivil gözlem misyonu EUMA, sahada önemli bir istikrar unsuru olarak öne çıkarken misyonun süresi Ocak 2025'te uzatılarak Şubat 2027'ye kadar devam edecek şekilde yeniden düzenlendi ve personel kapasitesi 225 silahsız gözlemciye çıkarıldı⁰⁸. Ancak parafe edilen barış anlaşması taslağındaki VII. maddeye giren "ortak sınır boyunca üçüncü taraf güç konuşlandırmama" hükmü, Azerbaycan'ın EUMA'yı "üçüncü taraf" olarak yorumlama eğilimi nedeniyle misyonun geleceği üzerinde bir belirsizlik yaratıyor. Bu nedenle, barış sonrası dönemde EUMA'nın sahadaki rolünün nasıl tanımlanacağı ve güvenlik mimarisinde nerede duracağı, 2026'ya giderken bölgenin kritik tartışma başlıklarından biri olmaya aday.

Sonuç olarak 2025 normalleşmesi, sadece iki ülke arasındaki ilişkilerin değil; bölgenin tamamında ittifakların yeniden hizalandığı, aktörlerin yeni roller benimsediği ve özellikle güvenlik ile bağlantısallık başlıklarının bir kez daha jeopolitik rekabetin merkezine oturduğu bir dönem oldu.

Sonuç ve 2026'ya Doğru Riskler ve Fırsatlar

2025, Güney Kafkasya'nın Rusya'nın geleneksel etki alanından kısmen sıyrılıp Batı odaklı bir ticaret ve güvenlik mimarisine eklenme ihtimalini güçlendiren, bu açıdan da tarihi bir stratejik kırılma yılı oldu. Washington'da atılan adımlar ve TRIPP'in yarattığı yeni bağlantısallık kurgusu, bölgeyi on yıllardır besleyen çatışma sarmalını tersine çevirmeye dönük en ciddi girişim olarak öne çıkıyor. Bununla birlikte ortaya çıkan çerçevenin kalıcı bir barışa dönüşmesi, önümüzdeki 12–18 ayda birkaç kritik başlığın aynı anda ve dikkatle yönetilmesine bağlı.

⁰⁷ *About European Union mission in Armenia*. (n.d.). EEAS. https://www.eeas.europa.eu/euma/about-european-union-mission-armenia_en

⁰⁸ Caprile, A., & Przetacznik, J. (2025, October). *Armenia and Azerbaijan: Lasting peace in sight?* (Briefing, PE 779.170). European Parliamentary Research Service (EPRS), European Parliament. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2025/779170/EPRS_BRI\(2025\)779170_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2025/779170/EPRS_BRI(2025)779170_EN.pdf)

İlk olarak Ermenistan'daki anayasal ve siyasi süreç, barışın kaderini doğrudan belirleyecek. Olası bir anayasa referandumunun ve 2026 seçimlerinin, barışı sabote etmeyi hedefleyen dış müdahalelerden mümkün olduğunca arındırılmış; şeffaf, rekabetçi ama barışçıl bir zeminde yürütülmesi kritik. İkinci olarak TRIPP'in sahaya inmesi, yalnızca Azerbaycan'ın Nahçıvan bağlantısını sağlayan bir transit hat olarak değil, aynı zamanda Ermenistan'a da somut ekonomik getiriler üreten, şeffaf ve karşılıklı çıkara dayalı bir mekanizma olarak tasarlanmasına bağlı. Projenin Ermeni kamuoyunda meşruiyet kazanabilmesi için, ekonomik faydanın görünür ve paylaşılabılır olması belirleyici olacak. Üçüncü başlık ise güvenlik mimarisi. Nihai anlaşma imzalandıktan sonra EUMA'nın rolünün nasıl tanımlanacağı ve TRIPP güzergahının güvenliğinin hangi formülle sağlanacağı gibi belirsizlikler, tarafların tamamını tatmin edecek bir çerçeveye giderilmedikçe kırılganlık üretmeye devam edecektir.

Bu nedenle 2026, bölgenin geleceği açısından bir test niteliği taşıyor. Soru şu: Batı'nın sunduğu ekonomik ve güvenlik teşvikleri (TRIPP, EUMA ve benzeri araçlar), tarihsel husumetlerin yükünü, Rusya'nın müdahale kapasitesini ve Ermenistan iç siyasetindeki kırılganlıkları dengelemeye yetecek mi? Bölge ya bu kırılgan barışı kurumsallaştırıp yeni bir refah ve bağlantısallık döneminin kapısını aralayacak ya da iç siyasi gerilimler ve dış baskılar nedeniyle yeniden istikrarsızlık döngüsüne sürüklenecek.

2026'DA DAHA FAZLA TÜRBÜLANS BEKLEYİN

GÜVEN SAK | KURUCU DİREKTÖR

2025, Donald J. Trump'ın ABD Başkanı (POTUS) olarak ikinci döneminin başladığı yıl oldu. Trump'ın 2016'da başlayan ilk dönemi ABD'deki memnuniyetsizliğin bir göstergesiyse ikinci dönemi bir tür sinir krizinin belirtisi. 2026 ise bu sinir krizinin ülke çapında daha da görünür hâle gelip küresel ölçekte daha net hissedileceği bir yıl olmaya aday. Kötü alamet.

Trump'ın keyfi gümrük tarifesi kararları, 2025'te küresel politika tartışmasının seyrini belirledi. Çok taraflı uzlaşi inşasından ikili anlaşma pazarlıklarına yönelik artık norm haline geldi. Bu daha başlangıçtı; şimdi asıl serbest düşüşü bekleyin.

Neden mi? Geçmişte Washington, D.C. ziyaretlerimde Türkiye ile ilişkileri iyileştirmek adına atılması gereken adımları konuşurken, hatırladığım kadarıyla, hep aynı yanıt alırdım: “ABD”, derdi muhataplarım, “sizin ülkeniz Türkiye gibi değil. Burada her şeye tek bir kişinin karar verdiği bir sistem yok; dikkate alınması gereken bir Kongre var, daha fazla kurum var. Bu yüzden net ve hızlı bir karara varmak o kadar kolay değil.”

Ancak yaklaşık bir ay önce ABD'deyken, mesajın tamamen değiştiğini görmek beni ürküttü. Bu kez muhataplarım peş peşe, “Biz de başkanın gümrük tarifesi kararlarına karşıyız,” diye not düştüler; “ama artık tüm kararları alan tek bir kişi var ve bu yeni döneme uygun etkili bir iletişim stratejisi arıyoruz: Tek karar vericinin duygularını incitmeden mesajı iletmek.” İtiraf etmeliyim ki bu, Washington, D.C. için gerçekten yeni bir şey. 2025, 2026'da bizi bekleyenlerin yalnızca bir öngösterimiydi. Emniyet kemerlerinizi bağlayın. Türbülans, aklınızda olsun, istisna değil norm hâline gelecek; ara sıra yaşanan bir şey olmayacak.

Yıl nasıl başladı bir bakın. 2026'nın daha üçüncü gününde, Venezuela Devlet Başkanı, tek taraflı bir Amerikan askerî operasyonu ile Caracas'tan kaçırıldı. 8 Ocak tarihinde Minneapolis şehrinde Göç ve Gümrük Muhafaza Kurumu (ICE) görevlileri bir kadını vurarak öldürdü. 10 Ocak'ta ise bu kez ABD Adalet Bakanlığı (DOJ), Fed Başkanı hakkında yolsuzluk suçlamasıyla bir dava ile devreye girdi. Fed Başkanı Powell, davanın, Fed'i Trump'ın faizleri düşürme yönündeki isteğine uymaya zorlamaya dönük bir girişimden ibaret olduğunu açıkladı. Daha iki hafta içinde 2026, ulusal ve uluslararası politika altyapısını adeta stres testine sokacak bir yıl olacağına dair tüm işaretleri vermeye başladı.

Akılda tutulması gereken en önemli şey, Washington, D.C.'deki bu “sinir krizi” halinin Trump'a manevra alanı açması ve onun katlanılmaz bir baş ağrısına dönüşmesine zemin hazırlaması. ABD'deki bu huzursuzluğun ne anlama geldiğini daha iyi anlayabilmeniz için size yardımcı olayım.

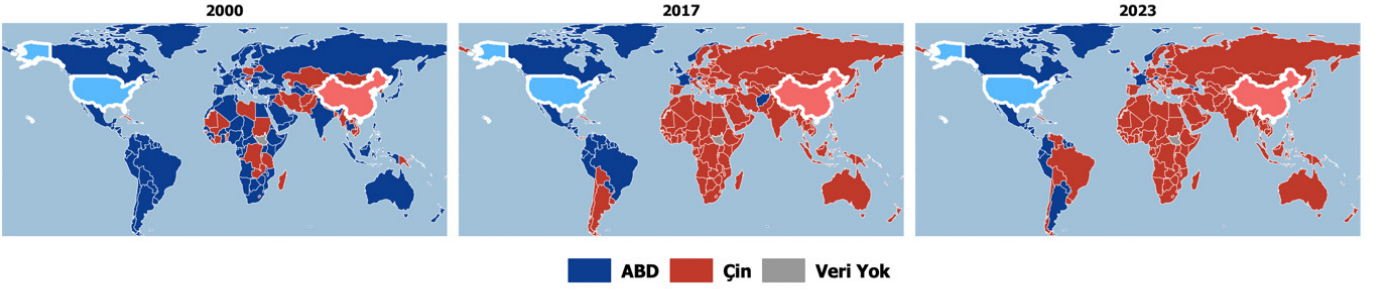
Yıllar içinde değişen kitap başlıklarını takip etmeniz yeterli. 2005'te yayımlanan Thomas Friedman'ın “Dünya Düzdür: 21. Yüzyılın Kısa Tarihi” kitabından, 2025'te yayımlanan David Lynch'in “Dünyanın En Kötü Bahsi: Küreselleşme Kumarının Neden Ters Gittiği (Ve Onu Ne Düzeltir)” kitabına geldik. 20 yılda aşırı iyimserlikten derin kötümserliğe uzanan kuantum sıçraması!

Aklınızda olsun, mesele dönüp dolaşıp Çin'e geliyor. Amerikalılar, Çin'in kalkınma başarısına takıntılı görünüyor. Küreselleşme, ABD'yi daha güçlü kılmak hedefiyle başlatılmıştı; ancak sürecin en büyük faydalananı Çin oldu. Dolayısıyla ABD'deki derin hayal kırıklığı ve bunun tetiklediği “sinir krizi” atmosferi de buradan besleniyor.

Ancak bu hayal kırıklığı ve ardından gelen ulusal sinir krizi anlaşılabilir bir durum. Friedman'ın kitabının yayımlandığı 2005 yılında ABD'nin nominal GSYH'si yaklaşık 13,04 trilyon ABD doları, Çin'inki ise 2,32 trilyon ABD doları düzeyindeydi. Dolayısıyla nominal olarak ABD ekonomisi, Çin ekonomisinden yaklaşık 5,6 kat daha büyüktü.

2025 itibarıyla ABD ekonomisi hala Çin ekonomisinden daha büyük. Nominal GSYH'si 30,5 trilyon ABD doları, Çin'inki ise 19,2 trilyon ABD doları. Ancak bu kez ABD ekonomisi, Çin ekonomisinin yalnızca 1,6 katı büyüklüğünde. Son 20 yılda Çin ekonomisi daha hızlı büyüdü. Dolayısıyla hayal kırıklığı ve ardından gelen sinir krizi de buradan kaynaklanıyor.

Küresel ticarete ülkelerin en büyük ticaret ortağı: ABD—Çin karşılaştırması

Kaynak: Harvard Atlas of Economic Complexity, TEPAV hesaplamaları

Tabii, bu mesele yalnızca Amerikan ve Çin ekonomilerinin göreceli büyüklüğüyle ilgili değil. Üçüncü ülkelerin bir numaralı ticaret ortağının hangisi olduğuna bakmanız yeter: Çin mi, ABD mi? 2000 yılında dünya, Grafik 1’de ABD’yi temsil eden mavi renkle ezici biçimde kaplıydı. 2017’de ise Çin’i temsil eden kırmızı, Amerikan mavisinin yerini almaya başladı. Aklınızda olsun, 2023 itibarıyla dünya büyük ölçüde kırmızıya dönmüş durumda. Derin hayal kırıklığının ve ardından gelen “sinir krizi”nin nedeni de burada yatıyor.

Küreselleşme, ABD dâhil olmak üzere Batı’daki üretim merkezlerini Doğu’ya, ağırlıklı olarak Çin’e kaydırdı. Fabrikaların taşınmasıyla Amerikan işçileri işlerini kaybederken Çin sanayi istihdamı yaratarak nüfusunu kırsaldan kentlere taşıdı. ABD’de ise işçiler kaybeden taraf oldu; eski Amerikan sanayi şehirleri de giderek “pas kuşağına” (rust belt) dönüştü.

ABD ekonomisinin performansındaki bu göreceli gerileme, ABD’deki ruh hâli değişimini tetikledi ve Trump’ı iktidara taşıdı. Bunu bir perspektife oturtmak gerekirse, ben çocukken küreselleşmeye karşı tepkinin simgesi Küba’dan Fidel Castro’ydü. Bugün ise Trump ve ABD var. Castro’nun Küba’sı yolda arada sırada karşımıza çıkan çukurlar gibiyse Trump artık yan koltukta oturan sarhoş sürücü. Küresel ölçekte “pervasız araç kullanma” çağına hoş geldiniz. İzin verin biraz açayım.

Trump’ın keyfi gümrük tarifesi kararları, küresel ticarete ilişkin belirsizlikleri artırdı. Mesele yalnızca doğrudan tarife kararları ve buna eşlik eden ikili anlaşma pazarlıkları değil; tarifelerin diğer ülkeler üzerindeki dolaylı etkileri de önemli. ABD, Çin mallarına uyguladığı tarifeleri yükselttiğinde, Çinli şirketler ABD’ye satamadıkları ürünleri başka pazarlara “yığma” eğiliminde olduğundan, bu durum üçüncü ülkelerdeki ihracatınızı doğrudan etkileyebilir. Yani daha fazla türbülans.

Türkiye açısından bakarsak, örneğin 2026, AB’nin Sınırdan Karbon Düzenleme Mekanizması’nın (CBAM) uygulamaya girdiği yıl. CBAM, Türk ihracatı üzerinde başlı başına ek bir maliyet/ek bir vergi yükü oluşturuyor; şimdi buna Trump’ın çok sayıda keyfi kararı da eklenince Türk ihracatçıların maliyetleri daha da artıyor.

Dolayısıyla Türkiye gibi bir ülkede yaşıyorsanız 2026’da daha fazla türbülans bekleyin. Mesele yalnızca Trump’ın keyfi tarife değişikliklerinin doğrudan ve dolaylı etkileriyle, AB’nin CBAM uygulamasının yarattığı etkiyle sınırlı değil; aynı zamanda Trump’ın, ABD Merkez Bankası Fed ile bir gerilim yaratarak finansal piyasalarda belirsizlik oluşturma ve bu yolla ABD dolarını değer kaybettirmeye çalışma yönündeki son girişimleri de tabloya ekleniyor.

Türkiye’nin yapısal tasarruf açığı, ülkenin ABD finansal piyasalarına bağımlı olmasını gerektiriyor. Bu piyasalardaki dalgalanmalar da 2026 için Türkiye açısından bir başka kötü alamet.

Dolayısıyla 2026, Türkiye gibi bir ülke için “çifte risk” yılı olmaya aday: Hem uluslararası ticarete hem de finansal piyasalarda belirsizlikler artıyor.

2026’da daha fazla türbülans bekleyin ve emniyet kemerlerinizi bağlayın.

2025'TE ÇATIŞMALAR SUSTU, 2026'DA NE OLACAK?

HİLMİ DEMİR | ORTADOĞU VE ORTA ASYA ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ DİREKTÖRÜ

2025 yılı, Türkiye'nin yakın havzasında on yıllardır süregelen çatışma dinamiklerinin radikal biçimde sustuğu, “donmuş krizlerin” yerini dinamik ve çok aktörlü bir inşa sürecine bıraktığı bir dönüm noktası olarak tarihe geçmiştir. Çatışmalar susarken yerini nasıl bir düzenin alacağına dair endişeler öne çıkmaya başladı. 2025'te atılan diplomatik ve hukuki temellerin, 2026 yılında Türkiye'yi bölgesel bir lojistik ve güvenlik hub'ı haline getirme potansiyeli taşıdığı, ancak bu sürecin “kırılgan ara rejimler” ve “jeopolitik sabotaj” riskleriyle çevrili olduğu görülmektedir. Gazze'deki ateşkes, Suriye'deki rejim değişikliği sonrası devlet inşası ve Güney Kafkasya'daki “Trump Yolu”, 2025 yılı içinde Türkiye için önemli olaylar olarak görülebilir. Birçok gelişmenin yaşandığı bu süreçte, belki de bizi en fazla ilgilendiren unsurun bu üç jeopolitik değişim olduğunu düşünüyorum.

Gazze'deki ateşkes

2025 yılı, Gazze'de iki yılı aşkın süredir devam eden yıkım ve vahşetin ardından, ABD Başkanı Donald Trump'ın öncülüğünde geliştirilen “Kapsamlı Plan”ın hayata geçirilmesiyle çatışma şimdilik durmuştur. Fakat unutmayalım ki bu plan, bölgede kalıcı bir barıştan ziyade, kademeli ve sıkı denetlenen bir “barış/ateşkes anlaşması” mimarisi oluşturmayı hedeflemiştir. 2025'in son çeyreği itibarıyla bu sürecin birinci fazı tamamlanmış, rehinelerin iadesi ve sınırlı bir insani erişim sağlanmış olsa da, asıl kritik dönüşüm 17 Kasım 2025 tarihinde Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nde kabul edilen 2803 sayılı kararla başlamıştır. BMGK'da gerçekleştirilen 10.046'ıncı toplantıda kabul edilen 2803 sayılı karar, Gazze'nin geleceğini üç ana sütun üzerine oturtmuştur: Barış Kurulu (Board of Peace- BoP), Uluslararası İstikrar Gücü (International Stabilization Force- ISF) ve Filistin Komitesi. Bu yapılar, 2026 yılındaki yönetim modelinin temelini oluşturmaktadır. Türkiye ise bu süreçte, Katar ve Mısır ile planın “hızlı kabulü” için ortak bildiri yayımlayan kilit aktörlerden biri olmuştur.

2026'da bizi ne bekliyor? İkinci fazın riskleri ve fırsatları

2026 yılı, ateşkesin “ikinci fazına” fiilen geçildiği ve ISF'nin sahaya ayak bastığı yıl olacaktır. Fakat hala ISF içinde Türkiye'nin yer alıp almayacağı belirsizliğini korumaktadır. 2026'nın en büyük krizi, Hamas'ın silahlarını bırakmayı reddetmesi olacaktır. Hamas yetkilileri, İsrail işgali tamamen bitmeden silahsızlanmayacaklarını, sadece silahlarını “dondurmaya” hazır olduklarını ifade etmektedir. Bu durum, ISF'nin “zorlayıcı silahsızlandırma” (coercive disarmament) görevine soyunup soyunmayacağı tartışmasını 2026'da zirveye taşıyacaktır.

BM'nin 70 milyar dolar olarak tahmin ettiği Gazze'nin yeniden inşası, 2026'da büyük ihalelerin açıldığı bir döneme işaret etmektedir. Türk müteahhitlik sektörünün Suriye ve Libya tecrübesi, 2026'da Gazze'nin altyapı projelerinde Türkiye'yi en güçlü aday yapmaktadır. Fakat İsrail'in Türkiye konusundaki çekinceleri bu sürecin en zorlayıcı konularından biri olarak karşımızda durmaktadır. Gazze'de şimdilik ateşkes sağlansa da Gazze'nin geleceği hala belirsiz ve tartışmaya açıktır.

Suriye: Rejim Değişimi, Devlet İnşası

8 Aralık 2024'te Şam'ın el değiştirmesiyle başlayan süreç, 2025 yılını Suriye için bir “yıkım sonrası kurumsallaşma” yılına çevirmiştir. Esad ailesinin 50 yıllık iktidarının sona ermesiyle birlikte, 2025'te Ahmed Hüseyin eş-Şara (Ebu Muhammed el-Cevlani) liderliğindeki geçiş yönetimi, Suriye'yi bölgesel bir ortağa dönüştürme stratejisini hayata geçirmeye çalışmaktadır. Ocak 2025'te geçiş dönemi devlet başkanı ilan edilen Ahmed al-Sharaa, HTŞ geçmişini geride bırakarak teknokratlardan ve muhalif figürlerden oluşan bir kabine kurmuştur.

5 Ekim 2025 tarihinde, 210 üyeli yeni bir parlamento (Halk Meclisi) için dolaylı seçimler yapılmıştır. Her ne kadar bu üyelerin bir kısmı cumhurbaşkanı tarafından atanmış olsa da, Baas döneminin “tek tip” meclis yapısı sembolik olsa da yıkılmıştır. Kasım 2025 tarihinde Şara'nın Beyaz Saray'da Başkan Trump ile görüşmesi, Suriye'nin uluslararası meşruiyetini tescillemiş ve “terörle mücadele ortağı” statüsünü pekiştirmiştir.

2025'in en büyük finansal kırılması ise aralık ayında yaşanmıştır. ABD Kongresi, 2026 Mali Yılı Ulusal Savunma Yetkilendirme Yasası (NDAA 2026) kapsamında, 2019'dan bu yana Suriye ekonomisini felç eden Sezar Yasası (Caesar Act) yaptırımlarını resmen yürürlükten kaldırmıştır. Bu karar, Suriye'nin yeniden inşası için gereken devasa sermaye girişlerinin önündeki hukuki engeli kaldırmış, bankacılık ve SWIFT sistemine dönüşün yolunu açmıştır.

2026'da Suriye: Geri dönüşler ve güvenlik mimarisi

BM verilerine göre, 2025'te 1,3 milyon Suriyeli ülkesine geri dönmüştür. 2026'da 1 milyon kişinin daha dönmesi beklenmektedir. Türkiye'nin 2025 sonunda mültecilere yönelik ücretsiz sağlık hizmetlerini sonlandırıp "sosyal güvenlik katkısı" şartı getirmesi, 2026'da mültecileri kayıtlı istihdama veya Suriye'ye dönmeye teşvik eden bir "itme faktörü" (push factor) oluşturacaktır. Suriye normalleştiğinde, yaşam alanları oluştuğunda Türkiye'deki Suriyelerin en azından bir kısmının daha geri dönmesi beklenebilir.

10 Mart 2025'te Mazlum Abdi ile Şara arasında imzalanan "entegrasyon anlaşması" için 2025 sonu, bir vade olarak belirlenmişti. Ancak süreçteki gecikmeler nedeniyle bu mutabakat hala uygulanabilmiş değil. YPG sahip olduğu askeri varlığı ve elinde tuttuğu stratejik olarak önemli toprak parçalarını bırakmayı düşünmüyor. Suriye'nin petrol, tarım ve su kaynakları YPG'nin elinde bulunuyor. Şara bu kaynaklara ulaşmadan Suriye'yi asla yeniden inşa edemez. Ayrıca Türkiye, içerde başlattığı "Terörsüz Türkiye" planı için YPG'nin içindeki PKK'lının da dağıtılmasını ve YPG'nin silahlı güçlerinin Suriye ordusunun kontrolüne girmesini şart koşuyor. Fakat şu ana kadar bu aşama başlatılabilmiş değil. Artık taraflar bir karar vermek zorundalar. Muhtemelen 2026 başında bu vadenin uzatılması veya askeri zorlamanın devreye girmesi beklenebilir.

Ayrıca Aralık 2025 itibariyle Suriye'de artan DEAŞ hareketliliği ve saldırılar, Suriye için de büyük bir kalkışma olmasa da sınırlı terör saldırıları ve istikrarsızlık riski taşımaktadır. Suriye'nin tek parça halinde kalması ve üniter bir yapıya kavuşması, hala birtakım riskler barındırmaya devam ediyor. 2026'nın en büyük riski, Suriye içindeki Nusayri ve Dürzi toplulukların otonomi taleplerinin; DEAŞ ve el Kaide kalıntılarının yeniden canlanmasının yaratacağı istikrarsızlıktır.

Zengezur ve TRIPP: Jeoekonomik Sıçrama ve Orta Koridorun Yeni Rotası

2025 yılı, Güney Kafkasya'nın jeopolitik haritasının ABD arabuluculuğunda yeniden çizildiği yıl olmuştur. 8 Ağustos 2025 tarihinde Washington'da imzalanan "Barış ve Devletlerarası İlişkilerin Kurulması Anlaşması", sadece Azerbaycan ve Ermenistan arasındaki savaşı bitirmemiş, aynı zamanda "Trump Yolu" (TRIPP) adıyla yeni bir küresel lojistik hattı ilan etmiştir. TRIPP (Trump Route for International Peace and Prosperity), Azerbaycan'ın ankarasını Nahçıvan üzerinden Türkiye'ye bağlayan 43 kilometrelik Ermenistan (Sünik) kesimini kapsamaktadır. Türkiye, TRIPP projesini "jeoekonomik bir devrim" olarak nitelendirmektedir. 2025 yılında atılan adımlarla, Türkiye sadece bir transit ülke olmaktan çıkıp Orta Asya'dan Avrupa'ya uzanan "Orta Koridor"un standart belirleyici aktörü haline gelmiştir.45 Bu koridor, Çin'den gelen yüklerin Avrupa'ya ulaşma süresini 18 günden 12 güne indirme potansiyeliyle Süveyş Kanalı'na ve Rusya üzerinden geçen Kuzey Koridoru'na ciddi bir alternatif oluşturmaktadır.

Zengezur Koridoru'nun TRIPP adıyla bir Amerikan projesine dönüşmesi, Türkiye'nin Güney Kafkasya'daki etkisini NATO ve Batı sermayesiyle tahkim etmesi anlamına gelmektedir.44 2026 yılında bu projenin ilerlemesi, Rusya'nın bölgedeki tarihi hegemonyasını zayıflatırken Türkiye'yi Orta Asya Türk Cumhuriyetleri için "tek güvenli kapı" haline getirecektir.

2026'da Zengezur: İnşaat takvimi ve "jeopolitik sabotaj" riskleri

2026 yılı, TRIPP projesinin kağıt üzerindeki bir diplomatik başarıdan sahada devasa bir şantiyeye dönüştüğü yıl olacaktır. Ermenistan Başbakanı Nikol Paşinyan, inşaatın 2026'nın ikinci yarısında fiilen başlayacağını ve ilk yarının hukuki çerçeveyi netleştirmekle geçeceğini ilan etmiştir. 2026 projeksiyonundaki ABD, Japonya (Mitsubishi UFJ) ve İslam Kalkınma Bankası'ndan gelecek kredilerin ihalelere dönüşmesi beklenmektedir.

Buna karşılık Tahran, bu koridoru Ermenistan ile olan sınırını koparan ve kendi "Aras Koridoru" imtiyazlarını yok eden bir "varoluşsal tehdit" olarak tanımlamaktadır. 2026 yılında İran'ın bölgede "örtülü operasyonlar" veya diplomatik baskılarla

inşaat sürecini yavaşlatma girişimleri en büyük risk faktörüdür. Ya da İran'da oluşacak derin istikrarsızlık, bölgedeki barışı yeniden tehdit edebilecektir.

Ayrıca 2026 yılında Ermenistan'da yapılacak parlamento seçimlerinde, muhalefetin TRIPP projesini "egemenliğin ABD'ye satılması" olarak kurgulaması, projenin siyasi meşruiyetini zorlayabilir.

Özetle, 2025 yılında Türkiye'nin yakın havzasında atılan diplomatik adımlar, statükoyu yıkarak bölgeyi çok aktörlü bir inşa sürecine taşımıştır. Gazze'de Trump'ın "Kapsamlı Planı" ile sağlanan ateşkes, 2026'da Hamas'ın silahsızlanma direnci ve İsrail'in Türkiye'ye yönelik çekinceleri gibi "kırılgan ara rejim" riskleriyle karşı karşıyadır. Suriye'de ise Şara liderliğindeki geçiş yönetiminin uluslararası meşruiyet kazanması ve Sezar Yasası yaptırımlarının kalkması, devasa bir ekonomik alan açsa da YPG'nin kontrolündeki enerji ve su kaynakları ile DEAŞ'ın yeniden canlanma potansiyeli üniter devlet yapısını tehdit etmeyi sürdürmektedir.

Jeoekonomik düzlemde ise Zengezur Koridoru'nun "Trump Yolu" (TRIPP) adıyla küresel bir lojistik hatta dönüşmesi, Türkiye'yi Orta Koridor'un standart belirleyici hub'ı konumuna getirmiştir. Ancak bu süreç, İran'ın projeyi "varoluşsal tehdit" olarak görmesi ve Ermenistan iç siyasetindeki milliyetçi itirazlar gibi "jeopolitik sabotaj" unsurlarına açıktır.

Netice itibarıyla 2026 yılı, Türkiye için bu üç kriz alanında sağlanan hukuki ve diplomatik kazanımların sahada kalıcı bir düzene mi dönüşeceği, yoksa yeni çatışma sarmallarıyla mı karşılaşacağı sorusunun yanıt bulacağı kritik bir test dönemi olacaktır.

DÜNYANIN KIRILGAN JEOPOLİTİĞİNDE TÜRKİYE’NİN DIŞ POLİTİKA SINAVI

MURAT ERSAVCI | ULUSLARARASI ARAŞTIRMALAR MERKEZİ DİREKTÖRÜ

Dünya, uzun süredir alışık olunmadığı ölçüde kırılğan bir jeopolitik dönemden geçiyor. Yakın coğrafyamızdan başlayarak küresel ölçekte aynı anda patlak veren krizler, artık geçici dalgalanmalar değil; uluslararası düzenin yapısal sorunlarına işaret eden kalıcı sarsıntılar hâline gelmiş durumda. Gazze’de yaşanan insanlık dramı, Ukrayna’daki savaş, Suriye’de çözülemeyen denklemler, İran’daki son gelişmeler ve Avrupa güvenlik mimarisinde ortaya çıkan çatlaklar, bu kırılğanlığın en somut göstergeleri.

Bu tablo, dış politikayı yalnızca devletlerarası diplomatik temaslardan ibaret bir alan olmaktan çıkarıyor. Bugün dış politika; güvenlikten ekonomiye, enerjiden göçe, ticaretten toplumsal istikrara kadar geniş bir yelpazede doğrudan belirleyici bir rol oynamakta. Türkiye de bu kırılğan jeopolitiğin tam merkezinde yer alan ülkelerden biri olarak, her adımını çok boyutlu bir denge içinde atmak zorunda.

Türkiye’nin dış politikadaki temel yaklaşımı, barış ve istikrarın korunması, krizlerin diplomasi yoluyla yönetilmesi ve mevcut uluslararası sistemde daha adil bir düzenin savunulması üzerine kurulu. Bu yaklaşım, aslında en rasyonel güç kullanım biçimini ifade ediyor. Zira çatışmaların derinleştiği, hukukun askıya alındığı bir coğrafyada ne güvenlik sürdürülebilir olur ne de ekonomik refah.

Gazze’de yaşananlar, bu gerçeği en acı şekilde hatırlatmakta. Aylar süren bombardımanlar, on binlerce sivilin hayatını kaybetmesi ve uluslararası hukukun etkisizliği, küresel sistemin vicdan testinden geçemediğini gösterdi. Türkiye, krizin ilk gününden itibaren ateşkes çağrısı yaptı; insani yardımların ulaştırılması, çatışmaların yayılmasının önlenmesi ve hesap verilebilirliğin sağlanması için yoğun bir diplomasi yürüttü. Gazze’ye ulaştırılan insani yardımlar ve Filistin meselesine verilen güçlü destek, bu duruşun somut yansımaları oldu.

Ancak Gazze meselesi, sadece bir insani trajedi değil; aynı zamanda küresel yönetim krizinin de aynası. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi’nin gerek Gazze’de gerek Ukrayna’da etkili bir rol oynayamaması, mevcut uluslararası düzenin artık günümüz sorunlarını taşıyamadığını açık biçimde ortaya koymakta. Türkiye’nin yıllardır dile getirdiği “daha adil, daha kapsayıcı bir dünya düzeni” çağrısı, bugün çok daha geniş çevrelerce sorgulanır ve tartışılır hâle gelmiş durumda.

Suriye dosyası ise, Türkiye açısından hem güvenlik hem de insani boyutlarıyla önemini koruyor. Türkiye, Suriye’nin toprak bütünlüğünü ve siyasi birliğini savunurken aynı zamanda sınır güvenliğini tehdit eden terör örgütlerine karşı kararlı duruşunu sürdürüyor. DEAŞ ve PKK gibi örgütlerin varlığı, yalnızca Türkiye için değil, bölgenin ve Avrupa’nın güvenliği açısından da ciddi bir risk oluşturuyor. Suriye’de kalıcı istikrar sağlanmadan düzensiz göçten bölgesel güvenliğe kadar pek çok sorunun çözülmesi mümkün görünmüyor.

Rusya-Ukrayna savaşı ise Avrupa’nın yıllardır göz ardı ettiği güvenlik mimarisini adeta yerinden oynattı. Enerji arzı, savunma harcamaları ve tedarik zincirleri yeniden şekillenmekte. Türkiye, savaşın başından itibaren taraflar arasında diyalog kanallarını açık tutan nadir ülkelerden biri oldu. İstanbul’da yürütülen müzakere süreci ve gerçekleşen esir değişimleri, diplomasinin hâlâ sonuç üretebileceğini gösteren ender örnekler arasında yer aldı. Bu süreç, Türkiye’nin yalnızca bölgesel değil, Avrupa güvenliği açısından da dengeleyici bir aktör olduğunu ortaya koydu.

Tüm bu gelişmeler, Türkiye–Avrupa Birliği ilişkilerinin de neden stratejik bir önem taşıdığını da net biçimde gösteriyor. Enerji güvenliği, göç yönetimi, tedarik zincirlerinin çeşitlendirilmesi, yeşil ve dijital dönüşüm gibi alanlarda karşılıklı bağımlılık artık inkâr edilemez düzeyde. Gümrük Birliği’nin güncellenmesi, en azından vize kolaylaştırma ile başlanarak serbestleşme aşamasına ulaşılabilmesi ve diyalog mekanizmalarının yeniden canlandırılması, yalnızca teknik başlıklar değil; aynı zamanda jeopolitik zorunluluklar.

Sonuç olarak Türkiye, dünyanın kırılğan jeopolitiğinde zor ama güçlü bir sınavdan geçiyor. Dış politikada izlenen dengeli, çözüm odaklı ve ilkeli bir yaklaşım hem ulusal güvenliğin korunması hem de bölgesel istikrarın desteklenmesi açısından kritik önemde. Bu süreçte güçlü diplomasi kadar, güçlü ekonomi ve iş dünyasının katkısı da belirleyici olacak. Belirsizlikler çağında başarı, duygusal tepkilerle değil; akliselimle ve stratejik sabırla mümkün.

Bu bağlamda, 2026 yılı küresel sistemde krizlerin yönetilmeye çalışıldığı bir dönem olarak gözükmemekte. Uluslararası düzenin yapısal sorunları çözüme kavuşma olasılığının olası görünmediği bir ortamda, geçici ateşkeslerin kalıcı istikrar üretmesi beklenmemeli. Bu kırılğan ortam, Türkiye açısından riskleri artırırken, aynı zamanda stratejik konumunun önemini de yükseltmemekte.

Orta Doğu'da Gazze merkezli kriz, düşük yoğunluklu fakat süreklilik arz eden bir istikrarsızlık yaratmakta. Türkiye'nin bu süreçte insani diplomasi ile önleyici güvenlik kapasitesini eş zamanlı yönetmesi kritik olacak. Suriye sahasında ise ani kırılmalardan çok denetimli yeniden konumlanmalar öne çıkarken terörle mücadele ve sınır güvenliği temel öncelik olmayı sürdürüyor. Öte yandan İran'da son dönemde meydana gelen olayların bir rejim değişikliğine yol açması ihtimalinin belirmesi, Türkiye açısından da büyük önem taşımakta.

Diğer yandan, Rusya-Ukrayna savaşında ise kapsamlı bir barıştan çok, enerji, gıda ve Karadeniz güvenliği gibi alanlarda kademeli uzlaşılar gündeme gelebilir. Türkiye'nin Avrupa Birliği ile ilişkilerinde ise artan pragmatizm sürebilir.

Nihayet 2026, hızlı kazanımlardan ziyade, stratejik sabrın ve çok boyutlu risk yönetiminin ödüllendirebileceği bir yıl olabilir.

TÜRKİYE-AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİNE KISA BİR BAKIŞ

NİLGÜN ARISAN ERALP | AB ÇALIŞMALARI MERKEZİ DİREKTÖRÜ

2025 yılında Türkiye-Avrupa Birliği (AB) ilişkileri kapsamındaki en gerçekçi sayılabilecek beklenti, Türkiye'nin AB'nin yeni savunma mimarisinin yapısal ve kurumsal bir parçası olması yönündeydi. Bu da somut olarak Türkiye'nin, AB'nin ABD'den olabildiğince özerk bir savunma gücüne ulaşması için ortak savunma projelerinin desteklenmesi amacıyla oluşturduğu Avrupa İçin Güvenlik Eylemi (SAFE) programına dahil olması demektir. Türkiye, haziran ayı içinde programa başvurdu.

Son zamanlarda dünyadaki jeopolitik gelişmeler, özellikle de Rusya'nın Ukrayna'yı işgali ve Trump sonrasında neredeyse kopma aşamasına gelmiş transatlantik ilişkiler Türkiye'de bazı çevrelerde AB ile Türkiye arasında savunma alanında kapsamlı bir iş birliği beklentisi yaratmış, hatta bunun katılım sürecinin yeniden canlanması ile sonuçlanabilecek gelişmelere yol açabileceği düşüncesine yol açmıştır.

Baykar ile Leonardo'nun İtalya'daki ortak İHA yatırımı ya da İspanya'nın Türkiye'nin ilk yerli jet eğitim ve hafif taarruz uçağını satın almak için yaptığı son anlaşma gibi Türkiye ile bazı AB üyesi devletler arasında ikili savunma alanında iş birlikleri bulunsa da, Türkiye'nin AB'nin kurumsal savunma mimarisinin yapısal bir parçası olabileceğine dair bir işaret yoktur. Aksine, bu durum Kıbrıs ve Yunanistan'ın açık, Fransa'nın da gizli engellemesi nedeniyle mümkün olamamış, Türkiye'nin başvurusu sonuçsuz kalmıştır. Engellemelerin yasal dayanağı olan SAFE Tüzüğü'nün 18. maddesi üçüncü ülkelerin (üye ülkeler ve Ukrayna dışındakiler) programa dahil olabilmeleri için AB'nin ve üye ülkelerin güvenlik ve savunma çıkarları ile uyumlu olmaları gerektiğini ifade etmektedir.

Görüldüğü üzere Avrupa'nın savunmasında yapısal ve kurumsal olarak yer almanın koşulu, AB ile aynı dış politika hedeflerine sahip olmaktır. AB'nin 23 Ekim 2025 tarihinde gerçekleştirdiği zirvenin sonuç belgesinin 28. Maddesi, AB'nin, kendi dış ve güvenlik politikası hedeflerine uyan ülkelerle iş birliği yapacağını da ayrıca hükme bağlamıştır. Avrupa Komisyonu'nun son Türkiye Raporunda, Türkiye'nin AB'nin söz konusu politika hedeflerine uyumunun %4 olduğu belirtilmektedir.

Türkiye'nin AB savunma mimarisinin bir parçası olmasına ilişkin tablo durum bu şekildeyken 2025 yılında canlanacağına dair herhangi bir gösterge bulunmayan AB katılım sürecinin kısa vadede ilerleme kaydetmesi de beklenmemektedir.

Türkiye-Avrupa Birliği (AB) ilişkileri, 2010'lu yılların ortalarından beri, özellikle de 2016 Mülteci Mutabakatı kapsamında Türkiye'nin beklentilerinin (katılım müzakerelerine hız evrilmesi, vizelerin kaldırılması, gümrük birliği modernizasyonu gibi) beklentilerinin karşılanmaması ve 15 Temmuz darbe girişiminde AB'den umulan desteğin gelmemesi sonucunda giderek kötüleşmiş ve 2018 yılı Haziran ayında AB liderlerinin ülkedeki demokrasi, hukukun üstünlüğü ve temel haklardaki gerilemeye atıfta bulunarak katılım sürecinin fiilen askıya alınması ile tabiri caizse dibe vurmuştur. 15 Temmuz 2019 tarihinde yapılan AB Dışişleri Bakanları toplantısında, Doğu Akdeniz'deki sondaj faaliyetleri nedeniyle Türkiye aleyhinde bir dizi karar alınmıştır. Bu kararların en önemlisi taraflar arasında üst düzey diyalogun askıya alınmasıdır.

2024 yılı Nisan ayında yapılan başka bir AB zirvesinin sonuç belgesinde de Kıbrıs sorununun çözümüne yönelik müzakerelerin yeniden başlaması ve bu süreçte ilerleme kaydedilmesinin, Türkiye ile iş birliğinin geliştirilmesinin ön koşulu hâline geldiği ima edilmiş, bu ima Türkiye'de AB hedefini destekleyen kesimler tarafından bile büyük tepki ile karşılanmıştır. Daha sonra AB, çeşitli vesilelerle Türkiye ile iş birliğine dayalı ve karşılıklı yarar temelinde bir ilişki istediğini vurgulasa da, bu söylem inandırıcılığını büyük ölçüde yitirmiştir.

Avrupa Komisyonu Başkanı Ursula von der Leyen ve Alman Başbakanı Friedrich Merz gibi AB liderlerinin Türkiye ziyaretleri bazı çevrelerde üyelik sürecinin canlandırılması yönelik işaretler olarak sunulmuşsa da her iki liderin ziyaret süreçlerinde Türkiye'ye üyelik perspektifi ile ilgili bir umut verilmemiş, görüşmeler daha çok göçmenler konusunda yoğunlaşmıştır. AB üyeliğinin koşulları bellidir. Bunun, başta hukukun üstünlüğü olmak üzere Kopenhag kriterlerine uyum olduğu, çeşitli vesilelerle yazılı ve sözlü olarak dile getirilmektedir. Öte yandan, uluslararası konjonktürde veya AB içinde herhangi

bir değişiklik sonucunda Türkiye ile herhangi bir alanda iş birliği ihtiyacının ortaya çıkması, ÷lkeye AB üyeliği kapısını aralayamayacaktır. Şimdiye kadar gözlemlenen gelişmeler, Türkiye'nin üyelik perspektifinin yeniden canlanmasına işaret etmediği gibi, taraflar arasında 15 Temmuz 2019 tarihinde askıya alınan üst düzey diyaloglar da teknik konular dışında başlatılmamıştır. Başlatılmayan üst düzey diyalog platformları arasında siyasi diyalog ve dış politikada diyalog olduğu gibi taraflar arasındaki ortaklığın temel karar alma organı olan Ortaklık Konseyi toplantıları da vardır.

AB'de Türkiye'ye yönelik başlıca üç bakış açısı mevcuttur:

- Türkiye'nin AB üyeliğine baştan beri kategorik olarak karşı olup ÷lke'deki mevcut durumu bahane ederek ilişkileri tamamen koparmak isteyenler,
- Türkiye'ye reel politik açılarından, stratejik ortak ve özellikle mülteci krizinde iş birliği açısından yaklaşım Türkiye'deki demokrasi, hukukun üstünlüğü, temel haklar gibi alanlardaki gerilemeyle ilgilenmeyenler,
- Türkiye'yi sadece stratejik ortak olarak değil gerçek bir ortak olarak görüp üyelik kriterlerini yerine getiren bir Türkiye'nin üyelik hakkına sahip olduğunu düşünenler.

Gelişmeler, zaman içinde üçüncü yaklaşıma sahip kesimi neredeyse ortadan kaldırmış, birinci ve ikinci yaklaşıma sahip kesimleri ise giderek güçlendirmiştir. Şu anda Türkiye ile AB arasındaki ilişkilerin gelişmesini isteyenler ikinci bakış açısına sahip kesime güvenmektedirler. Ancak maalesef bu kesim bile artık stratejik ortaklık yerine Türkiye ile perakendeci bir iş birliği öngörmektedir. Bunun en temel nedeni, Türkiye'ye karşı güven duyulmamasıdır. Dolayısıyla taraflar arasında daha derin bir yapısal ve kurumsal iş birliği gerektiren gümrük birliği modernizasyonu ve SAFE'e katılım konularında somut adımlar atılamamaktadır.

KKTC'de 19 Ekim'de yapılan Cumhurbaşkanlığı seçimlerini Cumhuriyetçi Türk Partisi (eski) Başkanı, çözüm yanlısı Tufan Erhürman'ın açık farkla kazanması, Türkiye-AB ilişkilerinde kilit rol oynayan Kıbrıs Sorunu'nun çözümü yönünde umutlanılmasına neden olmuştur. Erhürman'ın Türkiye ile uyumlu, dengeli bir politika izlemeye ve gerek Kıbrıslı Rum lider Nikos Hristodoulides'le ikili, gerekse Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'nin kişisel temsilcisi Maria Angela Holguin Cuellar ile üçlü görüşmeleri başlatması, bu umudun güçlenmesine neden olmuştur. Ancak, Hristodoulides'in çözüm yanlısı söylemleri ile çelişen açıklamaları ve adımları ile Dışişleri Bakanı Hakan Fidan'ın ifadelerine göre, iki devletli çözümde ısrarlı görünen Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki bölgesel iş birliklerinden gitgide daha fazla dışlanması, Kıbrıs'ta bir çözüm aracılığı ile AB ile ilişkilerinde gelişme olasılığını da azaltmıştır.

Uluslararası konjonktürdeki bazı kritik dönüşümlerin zaman zaman Türkiye-AB ilişkilerinde olumlu değişikliklere yol açtığı gözlemlenmiştir. Ancak içinde bulunduğumuz dönemdeki gelişmeler AB'den ziyade bazı AB üye ÷lkeleri ile ilişkilerimizdeki gelişmelere işaret etmektedir.

Açıkçası bu koşullarda Türkiye'nin ne istediği de çok net değildir. AB üyeliği hala geçerli bir hedef midir yoksa AB ile karşılıklı çıkarlara dayalı koşulsuz iş birlikleri mi tercih edilmektedir? AB Türkiye'ye güvenmezken Türkiye AB'ye güvenmekte midir?

Bu sorulara cevap vermek kolay değil. Ancak bu noktada AB'nin de artık eski AB olmadığı gerçeğini göz ardı etmemekte fayda var.

AB artık çeşitli yapısal ekonomik sorunlarla mücadele etmeye çalışan ve uluslararası konjonktür üzerindeki etkisini yitirerek daha çok edilgen bir nitelik taşımaya başlayan bir uluslararası kurumdur. Hatta AB, Macaristan gibi bazı üye ÷lkelerdeki etkisini bile büyük ölçüde yitirmiş durumdadır. Birlik son yıllarda öncülüğünü yaptığı iklim değişikliği mücadelesinde bile aşırı sağın baskısı nedeniyle geri adım atmaya başlamıştır. AB'nin en etkili ÷lkelerinde yabancı/mülteci karşıtı aşırı sağ yükselmektedir.

AB'nin bugüne kadarki en önemli başarısı, bir barış projesi olmasıdır. Ancak uluslararası hukuka göre tamamı Birliğin parçası olan Kıbrıs Sorunu'nun çözümü konusunda dahi bugüne kadar somut bir adım atılamamıştır. Buna ek olarak, AB kurumlarının Gazze savaşı karşısındaki tutumu da Birliğin "barış projesi" niteliğini ciddi biçimde zedelemiştir. Bunların yanı sıra AB'nin içselleştirdiğini/benimsediğini öne sürdüğü evrensel değerlerden gitgide uzaklaştığını söylemek de yanlış

olmaz. İsrail'in Hamas'ın 7 Ekim 2023 saldırısına karşı verdiği orantısız tepkinin soykırıma dönüşmesine seyirci kalması, mülteci politikasının gitgide uluslararası hukuk ve insan haklarına saygı ilkelerinden uzaklaşması, gerek aday gerekse diğer üçüncü ülkelere karşı çıkarları söz konusu olduğunda-Sırbistan'la tartışmalı lityum ticaretinde olduğu gibi- değerleri göz ardı ederek al-ver ilişkisine devam etmesi bunun kanıtıdır.

Tüm bu gelişmelerin sonucunda, taraflar arasındaki ilişkilerin artık "üyelik perspektifi"nden uzaklaşarak; çıkar temelli, kapsamı dar ve sınırları belirli bir iş birliği anlayışı çerçevesinde, ulaşım, enerji, dijital altyapı ve ticaret gibi alanlarda bağlantısallık odağında yürütüleceği değerlendirilmektedir. Bu alanlardaki gelişmelerin 2026 yılında nasıl bir seyir izleyeceğini ise zaman gösterecektir.

ORTADOĞU: 2025'TEKİ ÖNEMLİ GELİŞMELER VE 2026'YA YÖNELİK BEKLENTİLER

MURAT ORKUN SELÇUK | POLİTİK RİSK ÇALIŞMALARI MERKEZİ DİREKTÖRÜ

Geçtiğimiz yıl Ortadoğu, uluslararası politika açısından belki de son dönemin en çalkantılı olaylarına sahne oldu. Yönetimler değişti, bölge ülkeleri birbirlerine saldırılar düzenledi, yeni iş birliği fırsatları ortaya çıktı. Bu kadar hareketli geçen bir yılın ardından 2026'nın, büyük ihtimalle bu yaşananların etkilerinin iyiden iyiye hissedildiği bir yıl olacağını söylemek yanlış olmayacaktır.

Suriye

Yılın en önemli gelişmelerinden biri şüphesiz Suriye'de Esad rejiminin sona ermesiydi. Her ne kadar Şam, şu anki Cumhurbaşkanı Ahmed El Şara liderliğindeki muhalif güçler tarafından yeni yıla girmeden hemen önce, Aralık 2024'te ele geçirilmiş olsa da Suriye Geçiş Hükümeti Mart 2025'te kuruldu.

Yeni yönetimle birlikte Suriye, ekonomik anlamda olmasa da diplomatik olarak hızlı bir rehabilitasyon sürecine girdi. ABD Başkanı Donald Trump'ın ve ABD'nin Ankara Büyükelçisi ve Suriye Özel Temsilcisi Tom Barrack'ın güçlü desteğini alan Ahmed El Şara, bir ABD Başkanı ile görüşen ilk Suriye Cumhurbaşkanı oldu. ABD tarafından Suriye'ye yönelik olarak uygulanan Sezar Yasası yaptırımları kaldırıldı.

Ayrıca Birleşmiş Milletler de Ahmed El Şara'yı ve Suriye Geçiş Hükümetinin Heyet Tahrir el Şam kökenli diğer üyelerini terör listesinden çıkardı. Suriye, IŞİD'e karşı Uluslararası Koalisyon'un bir üyesi oldu. Aralarında Türkiye'nin de bulunduğu birçok bölge ülkesi, Esad döneminde asgari seviyeye indirdikleri diplomatik ilişkileri yeniden tesis etti ve özellikle Körfez ülkeleri ile ilişkiler son derece yakın bir hale geldi.

Suriye'deki rejim değişikliğinin en büyük kaybedeni İran oldu. Bir yandan İsrail'e yönelik çok önemli bir tehdit unsurunu, diğer yandan kurduğu ittifakın (kimilerine göre Direniş Cephesi, kimilerine göre Şer Eksen) lojistik hattının belki de en önemli parçasını ve aynı zamanda Akdeniz'e erişimi kaybetti.

Gazze

2025, Gazze için bir dönüm yılı oldu. 7 Ekim 2024 saldırılarından sonra başlayan çatışma ortamı aslında yılın hemen başında, Ocak 2025'te ilan edilen ateşkes ile yerini bir umut havasına bırakmıştı. Ancak mart ayında ateşkes süreci çöktü ve yaz aylarında Gazze'yi büyük bir yıkıma götüren İsrail işgali başladı. Yaklaşık 70,000 kişinin öldüğü, 870,000 kişinin yerinden edildiği bir sürecin ardından, Ekim 2025'te ABD Başkanı Trump tarafından Gazze krizini bitirmeye yönelik çok aşamalı bir plan açıklandı. Plan Birleşmiş Milletler tarafından da onaylandı.

Bu plana göre, kısa vadede (her ne kadar zaman zaman ihlaller yaşansa da) ateşkes yapıldı; Hamas halen elinde olan İsraili esirleri İsrail'e teslim etti, İsrail ise yine Gazze Şeridi içinde olmak kaydıyla belli bir güvenlik hattına çekildi. Orta vadede uluslararası bir askeri gücün sahadaki güvenliği sağlayarak İsrail ordusunun tamamen çekilmesini sağlaması, yine uluslararası kişilerden oluşacak Başkan Trump başkanlığında bir heyetin de siyasi ve ekonomik istikrarı sağlamak üzere Gazze Şeridinin yönetimini üstlenmesi planlanıyor. Uzun vadede ise yönetim, kendini yeniden yapılandırması kaydıyla halen Batı Şeria'da bulunan Filistin Yönetimine devredilecek.

Hizbullah ve Lübnan

İsrail'in operasyonları sonucu karizmatik lideri Hasan Nasrallah'ı ve askeri kapasitesinin önemli bir bölümünü kaybettiği, sonuçta ise İsrail ile ateşkes imzaladığı 2024'ün ardından 2025 de Hizbullah için problemleri bir yıl oldu. Buna paralel olarak Lübnan hükümeti de yıl içinde uluslararası aktörlerle temaslarını sıklaştırdı.

Lübnan için 2025'in en önemli konusu Hizbullah'ın silahsızlandırılması olarak göze çarptı. Şubat 2025'te yeni hükümetin

programı açıklanırken Başbakan Nawaf Salam, Hizbullah'ın askeri gücünü meşrulaştırmak amacıyla yaklaşık 25 yıldır her hükümet programında yer alan "silahlı direniş" kavramından bu kez bahsetmedi.

ABD ve Fransa'nın inisiyatifiyle hazırlanan ve Hizbullah'ın dört aşamada silahsızlandırılmasını öngören plan, Ağustos 2025'te Lübnan Hükümeti tarafından kabul edildi. Planın ilk aşaması olan, İsrail sınırına yaklaşık 30km uzaklıktaki Litani Nehri'nin güneyinin silahsızlandırması bölümünün neredeyse tamamlandığı açıklandı.

Ateşkese rağmen İsrail 2025'te, Hizbullah'ın yeniden güçlenmesini engellemeye yönelik operasyonlarına devam etti. Bu kapsamda Hizbullah'ın askeri birim sorumlusu Ali Tabatabai'nin öldürülmesinin yanı sıra çoğu Litani nehrinin güneyinde olmak üzere birçok Hizbullah tesisi vuruldu.

Yıl boyunca Lübnan Hükümeti ise, uluslararası topluma entegrasyon çabalarını sıklaştırdı. ABD ile temaslarını arttırdı, Körfez ülkeleri ile ilişkilerini geliştirerek çok kötü durumda olan ülke ekonomisini güçlendirme yönünde adımlar attı. Ekim 2025'te Paris'te düzenlenen Lübnan konulu konferansta ülkeye 1 milyar dolar tutarında yardım yapılması kararlaştırıldı. Lübnan Hükümeti, İsrail ile yaklaşık 25 yıl sonra ilk kez doğrudan görüşmelere başladı.

İran – İsrail çatışması

Belki de 2025'in Ortadoğu açısından en dikkat çeken gelişmesi, İran ve İsrail arasında yaşanan ve ABD'nin de dahil olduğu karşılıklı saldırılardı.

Saldırıları, İsrail'in uzun yıllardır gündemde tuttuğu İran'ın nükleer kapasitesine yönelik rahatsızlığının bir sonucuydu. 13 Haziran'da 200'den fazla İsrail savaş uçağının İran'ın hava savunma sistemleri ve nükleer tesislerini vurmasıyla süreç başladı. İran binlerce füze ve İnsansız Hava Aracı (İHA) ile karşılık verdi. ABD de 22 Haziran'da üç İran nükleer tesisini vurarak sürece dahil oldu ve 24 Haziran'da ateşkes ilan edildi.

12 gün süren karşılıklı saldırılarda İsrail çok sayıda İranlı nükleer bilim adamı ve üst düzey asker ile yaklaşık 1000 sivil öldürdü, İran'ın önemli şehirlerindeki altyapı ve binalara hasar verdi. İran'ın ateşlediği füze ve İHA'ların birçoğu İsrail'in Demir Kubbe sistemi ve ABD yardımı ile engellense de özellikle balistik füzelerin bir kısmı İsrail şehirlerine düştü ve yaklaşık 35 kişi hayatını kaybetti.

İran ana karasının çok uzun süredir görülmemiş boyutta doğrudan vurulması sonucunda İran hava savunma sistemlerinin zayıflığı ortaya çıktı. Hamas ve Hizbullah'ın büyük yara almış olması ve Esad rejiminin devrilmesi nedeniyle kendisine bağlı gruplardan da İran'a bu süreçte anlamlı bir destek gelmedi. Diğer taraftan İran askeri kapasitesinin ağır şekilde bombalanmasına ve ABD'nin desteğine rağmen bazı İran füzelerinin Tel Aviv dahil olmak üzere İsrail şehirlerine düşerek can ve mal kaybına yol açması, İsrail'in de dokunulmaz olmadığını gösterdi.

2026'da bizleri neler bekliyor?

Ortadoğu, bölgedeki aktörlerin karmaşık ilişkileri, imkan ve kabiliyet farklılıkları, geçmişe dayalı güvensizlikleri ve agresif hayatta kalma güdülerini nedeniyle öngöründe bulunmanın kolay olduğu bir coğrafya değil. Bölgedeki gelişmelerin ekonomik ve siyasi etkilerinin küresel boyutta olması nedeniyle büyük güçlerin süreçlere doğrudan dahil olması ise işleri daha da karmaşık hale getirebiliyor.

Bununla birlikte, aktörlerin özelliklerini, söylem ve faaliyetlerini ve geçmişte yaşananları analiz etmek suretiyle bizi nelerin beklediği konusunda fikir sahibi olmak mümkün.

2026'da bölgedeki gelişmeleri yönlendirecek en etkili unsurun ABD'nin tavrı olacağı söylenebilir. Mevcut ABD Yönetiminin merkezi hükümetleri siyasi ve ekonomik olarak desteklemek suretiyle, öncelik İsrail'in güvenliği olacak şekilde Ortadoğu'ya istikrar kazandırmaya çalıştığı anlaşıyor.

Bu çerçevede önümüzdeki yıl Suriye’de, Ahmed El Şara yönetiminin ABD tarafından siyasi ve ekonomik anlamda desteklenmesi, Kürt gruplar başta olmak üzere ülkedeki farklı ağırlık merkezleri ile merkezi hükümetin asgari müşterekte buluşmaya ikna edilmeleri ve Körfez sermayesinin yeniden yapılanma amacıyla Suriye’ye somut olarak yönlendirilmesi ve inşa sürecinin hızlanması beklenebilir.

Gazze’de ise gelecek yıl, ilk aşamada ateşkes ve İsrail kontrolünde bir tampon bölge oluşturulması ile 2025’te startı verilen Trump Planı’nın, planda öngörülen Uluslararası İstikrar Gücünün faaliyete geçmesine yönelik çabalarla askeri olarak, Gazze Uluslararası Geçiş Yönetiminin somutlaştırılmasıyla da siyasi olarak ikinci aşamaya geçmesine yönelik adımlar atılması güçlü bir olasılık.

2026’da Lübnan’da, büyük ihtimalle geçtiğimiz yıl başlatılan Hizbullah’ın silahsızlandırılması çabaları daha fazla gündemde olacak. Bölgeye yönelik genel yaklaşımı çerçevesinde ABD’nin, bu hedefe ulaşmak amacıyla Körfez sermayesini Lübnan’a yönlendirerek daha önce Hizbullah’ın halka sunduğu günlük yaşama dair hizmetleri artık devletin üstlenmesini sağlaması muhtemel. Devletin merkezi bütçesini ve ülkedeki altyapıyı güçlendirici yardımlar da Lübnan Hükümetinin ekonomik ve siyasi kırılganlığını azaltmak adına Körfez ülkelerince ülkeye enjekte edilecektir. Bu planın bir iç çatışmaya yol açmadan ilerleyebilmesindeki belirleyici unsur, Hizbullah’ın sadece coğrafi anlamda değil siyasi anlamda da nereye kadar geri çekilmeyi sindirebileceği olacaktır.

Önümüzdeki yıl Ortadoğu denkleminin en büyük bilinmezi, İran-İsrail ilişkileri olacak gibi görünüyor. Zira bu ikili askeri anlamda bölgesel ağır sıklet ve birbirlerini yaşamsal tehdit olarak görüyorlar. 2023 sonrası süreçte kendisine bağlı unsurları önemli ölçüde kaybeden İran’ın, kendini her anlamda toparlamak amacıyla köşesine çekilmesi ve herhangi bir çatışma başlatmaktan kaçınması çok güçlü bir ihtimal. Öte yandan İsrail ise, gardı düşen rakibinin kendine gelmesine fırsat vermek istemeyen bir boksör gibi şimdiden İran’ı tekrar vurmanın hesaplarını yapıyor. Başbakan Netanyahu’nun yeni yılın ilk günlerinde ABD Başkanı Trump’ı ziyaret ederek yeni bir İran saldırısı için izin ve destek talep edeceği konuşuluyor.

2025: G20 İÇİN BİR KAVŞAK NOKTASI MI?

M. SAİT AKMAN | G20 ÇALIŞMALARI MERKEZİ DİREKTÖRÜ

2025, jeopolitik yapı ve küresel ekonomik sistemde önemli kırılmaların yaşandığı, geleceğe ilişkin belirsizliklerin arttığı bir yıl olarak öne çıkarken G20 açısından da bir dönüm noktası olmuştur. G20'nin tarihinde ilk defa Afrika kıtasında toplanması, Küresel Güney ülkelerinin son dört yıldır süren liderlik döneminin sona ermesi ve tüm üyelerin en az bir kez başkanlık ettiği ilk 20 yıllık periyodun tamamlanması, bu yılın öne çıkan gelişmeleri arasındadır. Daha önemlisi 2025, bir sonraki dönem başkanının zirveye damga vurma çabasıyla diplomatik sınırların zorlandığı ve G20'nin gelecekteki rolünün daha açık biçimde sorgulanmaya başlandığı bir yıl olarak kayda geçmiştir.

G20 Afrika'da ilk kez gerçekleştirildi

G20'nin 2025 dönem başkanlığı zirvesi Güney Afrika'da gerçekleştirildi. G20, yalnızca Liderler Zirvesi'nden ibaret olmayıp ev sahibi ülkenin liderliğinde, dünyanın önde gelen ekonomilerinin iş birliğiyle ortak küresel sorunlara çözüm aradığı enformel bir forum niteliğindedir. 2025 yılında üyeler, bakanlar, ilgili resmi kuruluşlardan yetkililer ile Avrupa ve Afrika Birliği temsilcilerinin katılımıyla 22 Çalışma Grubu ve 3 Görev Gücü kapsamında çok sayıda toplantı düzenledi. Ayrıca iş dünyası, sivil toplum ve düşünce kuruluşlarını kapsayan 13 Katılım Grubu'nun etkinlikleri de bu sürece dahil oldu. Yıl boyunca varılan mutabakatlar, her yıl olduğu gibi Liderler Zirvesi'nde kabul edilen G20 Bildirgesi'ne yansıtıldı.

Bu yıl Güney Afrika'nın liderliğinde gerçekleştirilen G20, birçok açıdan kapsamlı biçimde değerlendirilmesi gereken meseleleri gündeme taşıdı.

G20'de Küresel Güney'in öne çıkışı

İlk olarak, 2022 yılında Endonezya ile başlayan ve Hindistan ve Brezilya ile devam eden Küresel Güney ülkelerinin art arda dört yıl başkanlık yaptıkları bir dönemin de sonuna gelinmiş oldu. G20'de genellikle evvelki yıllardan devam eden konular takip edilmeye çalışılmakla birlikte toplantıların özellikle ev sahibi ülkenin öncelikleri çerçevesinde şekillenen bir gündemde ele alındığı görülmekte. 2025 dönem başkanı Güney Afrika, özellikle Afrika ülkelerinin sorunlarını gündemde tutmaya çalışmıştır. Nitekim, 2025 Johannesburg Bildirgesi tam 55 kez Afrika'dan bahsetmekte. Bildirge'ye ağırlıklı olarak yansıyan konular arasında az gelişmiş ekonomilerin borç sorununun daha sürdürülebilir bir zemine oturtulması, sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmak ve özellikle iklim değişikliği ve enerji dönüşümü için atılacak adımlara yönelik finansal desteğin sağlanması ve bu konuda uluslararası finansal mimarinin konumu, ekonomik eşitsizlik, evrensel sağlık hizmetleri, gıda güvenliği ön plana çıkarmakta.

Bu başlıkların önemli bir bölümünün, önceki Küresel Güney ülkelerinin başkanlık dönemlerinde de gündeme getirilmiş olması, G20 içinde yükselen ekonomilerin yalnızca görünürlüklerini değil, aynı zamanda gündem belirleme kapasitelerini de giderek daha fazla artırdıkları bir döneme girildiğine işaret ediyor.

G20 yirmi yaşında

2025 yılında ikinci önemli konu, 2008'den itibaren liderler düzeyinde toplanmaya başlayan G20'nin tüm üyelerinin başkanlık sıralarını tamamlaması ile 20 yıllık bir dönemi geride bırakmış olmasıdır. Geçen süre zarfında G20 gündemi hızla genişlemiş ve başlangıçtaki temel konuların dışında küresel gelişmelerin sonucunda ortaya çıkan pek çok sorunun en üst seviyede da ele alındığı bir foruma dönüşmüştür. İlk olarak 2008 küresel ekonomik krizinin eşgüdümü olarak yönetilmesi için liderler düzeyinde bir araya gelinen G20, ilerleyen dönemlerde istikrarlı büyüme için altyapı yatırımlarının finansmanı, kalkınma, küresel ticaret ve tedarik zincirleri, iklim krizi, COVID19 pandemisi sonrası sağlık, gıda güvenliği, dijital alandaki gelişmeler ile yapay zekâ ve hatta toplumsal cinsiyet eşitliği gibi konuların da ele alındığı; sürdürülebilirlik, kapsayıcılık ve eşitliğin ana tema olarak vurgulandığı bir yapı haline gelmiştir. Güney Afrika'nın girişimiyle hazırlanan ve G20'nin ilk 20 yılını değerlendiren "G20@20 Review: Final Report" raporu, G20'nin kriz dönemlerinde etkili olduğunu, ancak daha geniş kapsamlı gündeminin ortak küresel sorunlarda ilerleme kaydedilmesine de katkı sağladığını vurgulamaktadır.

Öte yandan, dönem başkanlarının değişmesiyle devamlılığın sağlanabilmesi konusundaki kaygılar da raporda açıkça dile getirilmiştir.

G20'ye Trump dokunuşu

Dikkat çeken üçüncü ve şüphesiz en çarpıcı konu ise Trump Yönetimi'nin bu yıl G20 Liderler toplantısını protesto ederek toplantıya katılmaması oldu. Ayrıca ABD, bakanlar ve alt çalışma grupları toplantılarına katılmakla birlikte birçok konuya itiraz etmiş ve Güney Afrika'nın, özellikle son dört yılda Güney ülkelerinin önceliklendirdiği gündem konularını desteklemediği açıkça ortaya çıkmıştır. 2026'da dönem başkanlığını üstlenecek olan ABD, bu tutumuyla G20 tarihinde bir ilke imza atmış oldu. Sembolik olarak bir sonraki ülkenin devlet başkanının ev sahibi ülkeden görevi devralması beklenirken Trump'ın Güney Afrika'ya bir üst düzey delegasyon dahi yollamamış olması, sadece Güney Afrika'ya yönelik tutumu ile açıklanamaz.

Trump yönetiminin, diğer uluslararası kuruluşlar ve çok taraflı sisteme olduğu gibi, G20'nin mevcut işlevi ve gündemine de ciddi itirazları bulunmakta. Dışişleri Bakanı Rubio, Güney Afrika'nın G20'yi "dayanışma, eşitlik ve sürdürülebilirlik" adı altında ABD karşıtlığı için kullandığını iddia ederek G20'nin ABD beklentileri ile örtüşmediğini vurgulamaktadır. Bu durum, ABD'nin görece gücü ve 2026 dönem başkanlığını üstlenecek olması dikkate alındığında G20'nin gelecekte alacağı şekli, gündemi ve etkisi üzerindeki tartışmaları da beraberinde getirmekte.

G20'nin gelecekteki rolü ve beklentiler

Trump yönetimi, 2026 G20 Zirvesi'nin ekonomik büyüme, deregülasyon, enerji güvenliği ve teknolojiye odaklı daha dar bir gündemle toplanmasını isterken kalkınma, iklim değişikliği ve eşitsizlik gibi konuların gündemden çıkarılmasını savunmaktadır. Bir başka ifade ile G20'nin kuruluş temellerine yani ekonomik ve finansal konulara odaklanması gerektiğine inanmakta. Bu yaklaşım, G20 gündeminin giderek genişlemesi ve üyelerin taahhütlerini yerine getirmekte zorlanması düşünüldüğünde anlamlı görülebilir.

Ne var ki, G20'nin kapsama alanının daraltılması tartışılırken küresel sorunların tamamen göz ardı edilmesinin de ciddi yansımaları olacaktır. İklim değişikliği konusu bunlardan birisidir. Hatırlanacağı üzere ABD, Paris Anlaşması'ndan çekilerek bu alandaki isteksizliğini ortaya koymuştu. Ayrıca sürdürülebilir kalkınma hedefleri ve finansman ihtiyacına olumsuz yaklaşımının gelişme yolunda ülkeler için zorlukları ortadadır. ABD'nin, Küresel Güney tarafından da desteklenen borç sorunu, kritik mineraller ve yapay zekâ gibi konularda devamlılığın sağlanmasını görünürde desteklediği düşünülebilir. ABD'nin borç hafifletme yaklaşımı Küresel Güney'den farklılaşmakta; kritik mineraller konusunda ise Afrika gibi kaynak zengini ülkelerin gelişmesini sağlayacak ekonomik değer yaratma hedefi yerine kendi tedarik zincirini ve güvenliğini güvence altına almaya odaklanmaktadır. Benzer şekilde, Güney ülkelerinin daha adil bir enerji dönüşümü için finansman ihtiyacı ve dijital alanda teknoloji açığını kapatma çabaları yerine, ABD Çin ile teknolojik rekabete odaklanmakta; bu ayrışma, G20'de gerekli uzlaşığı güçleştirmektedir.

Ancak Trump yönetiminin sorunları kendi belirlediği ortaklarla ikili düzeyde çözme tercihi, G20 gibi uluslararası iş birliğine ve uzlaşığı dayalı bir mekanizmanın işlevini kaybetmesi sonucunu doğurabilir. G20'de dar bir gündem ile sığ ve zayıf bir yapı hedeflenmesi halinde şimdiye kadar kabul edilen taahhütler ve kazanımlar tehlikeye girecektir. Çok taraflı rejimlerin ve BM'nin sorgulandığı bir dönemde, dünyanın yüzde 80'ini temsil eden ve liderleri bir araya getirerek çözüm imkanları sağlayan böyle bir oluşumun eksikliği, dünya ekonomisinde ciddi şekilde hissedilecektir.

2026'da G20'yi ne bekliyor?

ABD yönetiminin "Önce Amerika" söylemi bağlamında şekillendirmek isteyeceği bir G20'nin ilk yirmi yıllık sürede oluşturulan devamlılık, kapsayıcılık, uzlaşığı ile hareket edebilme normlarını derinden sarsması kaçınılmazdır. Bu yıl ABD'nin tüm muhalefetine rağmen G20 Zirvesinde bir uzlaşının sağlanabilmiş olması ve 200 kadar taahhüt içeren bir Bildirge'nin yayınlanabilmesi bir başarı sayılabilir. ABD'nin bu tavrı karşısında bazı üyelerin "gerekirse yola 19+1 olarak devam ederiz" şeklindeki yaklaşımları iyimserlik yaratmakta. Ancak, küresel ekonominin en önemli aktörü olan ABD'nin öncülüğünü

yaptığı G20’de yer almaması sahip olduğu ekonomik, ticari, siyasi, askerî ve teknolojik güç göz önünde bulundurulduğunda, şüphesiz sarsıcı bir etki yaratacaktır.

G20’nin uluslararası ekonomik iş birliği için önde gelen forum olma rolü ne ölçüde devam edebilecektir? 2025’teki gelişmeler G20’nin bir kavşak noktasına geldiğine işaret etmekte. Bu açıdan bakıldığında G20’nin geleceği ve işlevi bakımından 2026’nın bir kırılma yılı olacağı kesindir.

TRUMP'IN STRES TESTİ: “AMERİKAN RÜYASI” YENİDEN NASIL CANLANDIRILIR?

TÜLİN DALOĞLU | ABD MERKEZİ DİREKTÖRÜ

Kasım 2024 seçimlerinde Donald J. Trump, 132 yıl sonra ilk kez bir dönem arayla yeniden seçilen başkan olmakla kalmamış, hem seçici kurul delegelerinin çoğundan hem de seçmenden en yüksek oyu alarak bu zaferi elde etmişti.

Trump'ın yeniden başkanlık koltuğuna oturması, yalnızca bir siyasetçinin istisnai başarısı değildi. Bu, aynı zamanda seçmenin ya pusulasının şaştığının ya da bir isyan içinde olduğunun göstergesiydi. Bu sonuç, “Amerikan Rüyası”nın bugün kimin için hâlâ gerçekçi olduğu ve bu vaadi yeniden canlandırmanın hangi bedelleri gerektirdiği üzerine bir başkaldırı olarak değerlendirilebilir.

“Amerikan Rüyası”, kökeni ne olursa olsun herkesin çalışarak ve fırsatları değerlendirerek daha iyi bir yaşam kurabileceği inancına dayanır. Bugün ise kimileri Trump'ı bu rüyaya karşı bir tehdit olarak görüyor; kimileri de bu idealin zaten “yerleşik düzen” tarafından alaşağı edildiğini düşünüyor.

Trump, seçmenin dertlendiği buhranı yaratan kişi değil. Ama seçmenin, alışıldık siyasetçilerin dışındaki “aykırı” bir figüre yönelmeyi göze alacak kadar temsil edilmemiş, güvencesiz ve çıkışsız hissettiği açık.

Trump'ın ikinci döneminin ilk yılı bu çerçevede okunmalı:

“Amerikan Rüyası”nı, önce devletin kendisine yeniden çeki düzen vererek sağlayabileceğine inanan iddialı bir yaklaşım var karşımızda.

En keskin fay hatlarından biri

Bu yaklaşımın vitrini, “Hükümet Verimlilik Bakanlığı” adıyla sunulan ve kısaca DOGE diye anılan yapı oldu.

Kongre onayı gerektirmeyen bir düzenek üzerinden, X'in sahibi ve dünyanın en zengin isimlerinden biri olan Elon Musk sürecin yüzü haline getirildi.

DOGE çatısı altında kurulan mekanizma ile “gereksiz harcamayı budama” iddiasıyla federal hükümete çalışan binlerce sözleşmeli personel işten çıkarıldı. Kesintiler eğitim, sağlık ve sosyal programlara kadar uzadı. Dış yardım mimarisini daraltıldı. Üniversitelerde araştırma ve hibe kalemleri kısıldı. Uzaktan çalışma bitirilip personel yeniden ofise çağırıldı.

Tasarruf hesabı yüz milyarlarca dolarlık rakamlarla pazarlanırken ortaya çıkan işgücü sarsıntısı yüz binlerce haneye yayılan somut sonuçlar üretti.

Musk'ın Trump'la ters düşmesi ve DOGE'un kısa sürede işlevsizleşmesi de tartışmayı hepten çıkmaza sürükledi. Bir yanda “Bütün bu operasyon ne işe yaradı?” sorusu, diğer yanda “Kamusal kapasite zayıflatılarak ‘Amerikan Rüyası’ ayakta kalabilir mi?” sınaması.

Açlığı önlemenin maliyeti ile açlığın topluma maliyeti, sağlık sigortasız kalanların hastalandıklarında yıkıcı faturalarla baş edemez hale gelmeleri, yapay zekânın önümüzdeki on yıllarda istihdamı dönüştürerek milyonlarca işi tehdit edebileceği kaygısı...

Bunlar, “devlet küçülsün” sloganının ötesinde, rüyanın maddi altyapısına ilişkin sorular ve kaygılar haline geldi. Tam da bu noktada “Amerikan Rüyası” tartışması, iki partili düzenin en keskin fay hatlarından birine oturdu:

Bu rüyayı devletin “küçülmesi” mi canlandırabilecek, yoksa “kurumsal kimliğin” öncelik edilmesi mi?

“Ulusal acil durum”

Trump’ın 2025 ajandası bu iki anlatının arasına yerleşiyor ve rüyayı iki koldan yeniden canlandırmanın mümkün olduğu iddiasını ortaya koyuyordu.

İlki, “maliyet–vergi–üretim” hattından ekonomiyi yeniden yapılandırma hedefi. Trump’ın Kongre’ye dayattığı “Büyük Güzel Yasa” paketi, ilk dönemki vergi indirimlerini kalıcılaştırdı.

Bu yönelişin vaadi, Amerikan şirketlerinin üretimi yeniden ülke topraklarına taşımalarını sağlamak ve dışa bağımlılığı azaltmaktı. Bedeli ise piyasa oynaklığı, belirsizlik ve küresel pazarlıklar oldu. Trump’ın gitgel aklı ile bu işin ne kadar detaylı ve isabetli düşünüldüğüne dair şüpheler ve güvensizlikler tavan yaptı.

İkincisi ise, “sınır–düzen–yaptırım” hattından aidiyet ve güvenlik hissini yeniden pekiştirmektir.

Aslında her ikisi de Cumhuriyetçilerin klasik siyasi pozisyonları etrafında şekilleniyor ancak Düşman Yabancılar Kanununun (Alien Enemies Act) devreye sokulması, göç politikasını savaş hukuku diline yaklaştırdı. “Şiddet suçlularını hedef alıyoruz” denirken masumların da arada kalabildiği örnekler, kamuoyunu ikiye böldü.

Los Angeles’ta valinin itirazlarına rağmen Ulusal Muhafız konuşlandırılması, ardından Washington D.C. için bu kez belediye başkanının da rızasıyla bu uygulamanın devreye sokulması ve başka eyaletlerde de benzeri müdahalelerin yapılmasıyla birlikte Cumhuriyetçilerin lakabı haline gelen “law and order” “düzen” boyutunu güçlendirirken yürütme erkinin sınırını tartışmalı hâle getirdi.

“Hızlı çözüm” mü “denetimsiz güç mü?”

Bu yılın asıl ayırt edici özelliği ise Trump yönetiminin politikalarının içeriği kadar yöntemin sertleşmesi oldu. Trump, başkanlık kararnameleri ile ülkeyi yönetirken Kongre’yi neredeyse hiç kale almaz oldu. Bu, Amerika’daki denetleme ve kontrol mekanizmalarını devre dışı bırakmadı ama hayli zorladı.

Yüksek Mahkeme, Trump’ın işlerini çok fazla sekteye uğratmadı ancak alt mahkemelere acil başvurularda artış rekor düzeylere çıktı. Kimi zaman da yürütmenin durdurulması için mahkemelerin devreye girdiği gözlemlendi.

Bu, bir taraf için “hızlı çözüm”dü, diğer taraf için “denetimsiz güç”.

“Önce Amerika demek...”

Dış politika ise içerideki bu denklemden farklı değil.

Amerikan Dışişleri Bakanı Rubio’nun çizdiği çerçeve Trumpçı dış politikaya bir tür slogan oluşturuyor. “Önce Amerika demek, yalnız bir Amerika demek değildir.”

Bölgesel güvenlik başlığında Trump’ın Latin Amerika’ya ve özellikle Venezuela’ya yönelen askeri yığınağı, bu dönemin sertleşen dilini somutlaştırdı.

Küba–Nikaragua–Venezuela hattına “Bu üç rejim insanlığın düşmanıdır” diye yüklenmesi de Venezuela’ya dönük yığınağın ideolojik zeminini kuvvetlendiriyor. Ne var ki “karantina” dili, tırmanma riskini, hukuki meşruiyet tartışmasını ve yanlış hesap ihtimalini büyütüyor.

Gazze’de ise “20 maddelik plan” türü formüllerin, meseleyi kökünden çözen bir proje olmaktan ziyade, çatışmayı donduran bir düzenleme olarak kalabileceği eleştirisi canlı.

Gazze için ateşkes ve rehine takası üzerine kurulan diplomasi kısmen cevap vermiş olsa da Hamas dahil bölgedeki İsrail

karşıtı örgütlerin eliminasyonu üzerine verilen kararın ne kadar mümkün olduğu soru işareti taşıyor.

Benzer bir çerçevenin Rusya–Ukrayna savaşına da önerilmesi, “Krizi yönet, maliyeti azalt” çizgisini öne çıkarıyor. Bu çizgi, Avrupa başkentlerinde Amerika’nın kendilerini sattığı ve transatlantik ilişkilerin artık eskisi gibi olmasının mümkün olmadığı gibi depresif kaygıları büyüttü. Washington’un süreci daha çok ikili bir pazarlık alanı olarak kurguladığı izlenimini de pekiştirdi.

İran boyutunda da aynı güvenlik mantığı var: Bölgedeki Amerikan üsleri ve personel sayısı, her gerilimde “öncelikli risk” olarak masaya geliyor. Daha da önemlisi, ABD’nin İran’ın nükleer tesislerine düzenlediği saldırının, ülkenin nükleer silah programının kayda değer bir süre boyunca tehdit oluşturma ihtimalini ortadan kaldırdığı yönündeki kanaat.

Stres testi

Yazının başında da belirttiğim, Trump’ın anlattığı rüya, devleti hızla yeniden düzenleyerek geri geleceğine inanılan bir rüya:

Daha “verimli” bir bürokrasi, daha sıkı korunan sınırlar, gümrük tarifeleriyle beslenen bir ekonomi, daha güçlü bir başkanlık ve yakın çevrede caydırıcılık.

Diğer rüya ise insanların gündelik hayatından çıkan daha basit bir beklenti:

Kimsenin aç kalmaması, sağlık güvencesi, iyi eğitim, erişilebilir konut ve geleceğe dair iş güvencesi.

Bu yüzden Trump’ın dönüşü yalnızca bir siyasi geri dönüş değil; Amerika’nın “rüya” olarak adlandırdığı idealin ne anlama geldiğine dair daha büyük bir tartışmayı görünür kılan bir eşiği oldu.

Trump’ın ikinci döneminin ilk yılı, bu iki rüyanın eşzamanlı olarak gerçekleşip gerçekleşemeyeceğini ve her ikisinin de artık eskisi gibi mümkün olup olmadığını sınavan bir stres testi işlevi gördü.

Çünkü rüyayı, nostaljik bir hikâye değil aç kalmamak, sağlık güvencesi, iyi eğitim, konut, kamu güvenliği, istihdam ve alım gücünün makul tutulması gibi “ayakları yere basan bir olgu” olarak tarif eden yaklaşım hâlâ güçlü.

EKONOMİ, FİNANS, MAKRO VE KURUMSAL KAPASİTE

“Belirsizlik dönemlerinde ekonomik başarı yalnızca büyüme oranlarıyla değil, politika tasarımı, uygulama disiplini ve kurumsal kapasite ile ölçülür. 2025’te makro istikrar arayışı, kamu maliyesi, beklentiler ve uygulama kapasitesi üzerinden sınandı. 2026’da Türkiye için belirleyici olacak soru, hangi politika setinin seçileceğinden çok, hangi sıra ile, hangi kurumlar üzerinden ve hangi kredibilite çerçevesiyle uygulanacağıdır.”

İSTIKRAR PROGRAMININ NERESİNDEYİZ? İSTİKAMET NERESİ?

ALİ ÇUFADAR | MAKROEKONOMİ ÇALIŞMALARI PROGRAM DİREKTÖRÜ

Türkiye, Eylül 2021 ve Mayıs 2023 Cumhurbaşkanlığı seçimi sürecinde uygulanan çok düşük faiz politikaları nedeniyle artan döviz talebinin yarattığı kur baskısını önlemek amacıyla yoğun rezerv satışlarına dayanan ekonomi politikaları izledi. Bu süreç, ülkeyi ödemeler dengesi krizi eşiğine taşıdı. Esasında, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB)’nin döviz satışları kur baskısını giderememiş, döviz talebinin azaltılması amacıyla Kur Korumalı Mevduat (KKM) Hesapları uygulamaya konmuş, Türk lirası mevduatlarda kalanlara kur garantisi verilmek zorunda kalmıştı. Seçim sonrası göreve başlayan yeni ekonomi yönetimi, kriz ortamından çıkmak için “rasyonel” politikalara hızlı bir dönüş amaçladı. Politikaların üç temel amacı vardı: (i) Enflasyonun düşürülmesi ve kur baskısının önlenmesi amacıyla faizlerin makul düzeylere yükseltilmesi, (ii) Eriyen TCMB döviz rezervlerinin yerine konması ve (iii) KKM’lerin tasfiyesi.

Yeni ekonomi yönetimi başlangıçta “rasyonel” politikaların çok hızlı bir başarı göstereceğini düşünmüştü. Nitekim, 6 Eylül 2023 tarihinde yayımlanan Orta Vadeli Program (OVP)’de enflasyonun 2024, 2025 ve 2026 yıllarında; sırasıyla %33, %15,2 ve %8,5 düzeylerine indirileceği, büyümenin de sırasıyla %4, %4,5 ve %5 düzeyinde gerçekleşeceği öngörülmüştü. Ancak, TCMB’nin politika faizini yeterince hızlı artıramaması ve Mart 2024’te gerçekleşecek olan Yerel Seçimler öncesi maliye politikalarının yeterince sıkılaştırılamaması, piyasalarda uygulanan politikalara güveninin oluşmasını engelledi. Bu da Mart 2024’e kadar önemli bir başarı elde edilememesine yol açtı. Yerel seçimler sonrası ise daha sıkı ve kararlı para ve maliye politikası izlenmeye başlandı. Dolayısıyla, istikrara odaklı sıkı para-maliye politikalarının asıl Mart 2024 sonrası başladığını varsayabiliriz.

Ekonomi yönetimi açıkça belirtmese de üç aşamalı bir stratejisi vardı. İlk aşamada (2023 yılı ikinci yarısı) dalgalanmaların ve kriz ortamının kontrol altına alınması, ikinci aşamada (2024 yılı), olumlu sonuçların gösterilmesiyle birlikte itibarın tekrar kazanılmaya başlanması ve üçüncü aşamada (2025 ve 2026 yılları) enflasyonda ve faizlerde hızlı bir düşüş ve düşen enflasyonla birlikte istikrarlı makul büyüme dönemine geçiş öngörülmüştü. Ancak, piyasalar ve kamuoyu sıkı politikaların kararlılıkla uygulanabileceğine hep tereddütlü yaklaştı. Her ne kadar yakın tarihimizin en yüksek beklenen reel faizini içeren çok sıkı para politikası uygulansa da, 2021 sonrası uygulanan “irrasyonel” politikaların ve Cumhurbaşkanlığı seçiminden sonra %35’e varan kur artışının yarattığı güven kaybı tam olarak telafi edilemedi. Bu da uygulanan sıkı para-maliye politikalarının etkinliğini önemli ölçüde azalttı. Dolayısıyla, başlangıçta öngörülen üç aşamalı süreç önemli ölçüde gecikti, arzulanan başarı gösterilemedi.

Nitekim, 2023 Eylül ayında yayımlanan OVP’de 2025 sonunda %15,2 olan, 2024 yılı sonunda ise %21 olarak güncellenen 2025 yıl sonu enflasyon hedefine karşın, 2025 yılı sonunda enflasyon oranı ancak %31 civarına düşürülebildi. Sonuç olarak, enflasyon açısından baktığımızda 2024 yılında olduğu gibi 2025 yılında da büyük bir sapma ve başarısızlık gerçekleşti. Tabii bu başarısızlıkta Mart 2025’te İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Ekrem İmamoğlu’nun tutuklanmasının ve devamındaki diğer tutuklamaların kurlarda ve bekleyişlerde yarattığı olumsuz etkilerin de önemli rolü oldu. Bu gelişmeler, programın başarısını önemli ölçüde geciktirdi. Enflasyonu düşürmedeki başarısızlıkta diğer önemli iki faktör; eğitim ve kira fiyatlarındaki çok yüksek artışlardı.

Ancak, enflasyon cephesindeki bu başarısızlığa karşın, 2024 ve 2025 yıllarında olumlu gelişmeler de vardı. TCMB, Mayıs 2023 sonunda 125 milyar ABD doları düzeyine yükselen KKM’leri aşamalı bir şekilde tamamen tasfiye etmeyi başardı.

TCMB döviz rezervleri 200 milyar ABD doları civarı ile tarihi yüksek düzeylere ulaştı. Bu artışta altın fiyatlarının uluslararası piyasalarda müthiş artışının da önemli rolü oldu. 2025 yılına ilişkin diğer bir olumlu gelişme ise, kur istikrarının devam edeceğine ilişkin algıların yaygınlaşması oldu. Nitekim, altının çok gündemde olmasına ve faizlerdeki belirgin düşüşe rağmen kurlarda hala bir baskı gözlenmiyor. Bu da TCMB politikalarına güvenin artmaya başladığına işaret ediyor.

Enflasyondaki başarısızlığa karşın, tarihi düzeyde yüksek beklenen reel faizlere rağmen, ekonomi 2024 yılında %3,2, 2025 yılında da muhtemelen aynı düzeylerde büyümeye devam etti; belirgin yavaşlama gerçekleşmedi. Kuşkusuz yüksek faizlerin ekonomide belirgin yavaşlamaya yol açmamasının ana nedenleri; TCMB ve Hazine'nin yüksek faiz ödemeleri, çok yüksek tutarda altını olan halkımızın altın fiyat artışından olumlu etkilenmesi ve Eylül 2021 sonrası uygulanan çok düşük faiz politikası-yüksek enflasyon bileşkesinin borçluların borçlarını eriterek bilançolarını güçlendirmesiydi.

2026 yılında da piyasaları etkileyecek kuşkusuz birçok küresel belirsizlik var. İç siyasette de gerginliklerin devam etme olasılığını göz ardı edemeyiz. Ancak, mevcut görünümde, olumlu etkileneceğimiz faktörler daha ağırlıklı. En başta, ABD Merkez Bankası FED, 2024 yılında başladığı ancak ara verdiği faiz indirimine 2025 Eylül'ünden itibaren tekrar başladı. FED faizleri küresel likiditeyi ve dolayısıyla Türkiye'ye yönelik sermaye akımlarını ve ülkemizin dış borçlanmasını belirleyen en önemli faktör. Tarihsel süreçte de bizim kur istikrarı, enflasyon ve büyümemiz üzerinde hep belirleyici oldu. FED'in 2025 yılında da az da olsa faiz indirimlerine devam etmesi; Türkiye'de kur istikrarı, enflasyon, faiz oranları ve büyüme açısından oldukça destekleyici olabilecek. Diğer önemli unsur ise petrol fiyatları. Petrol fiyatları, cari işlemler açığımızı (dolayısıyla döviz talebini) ve maliyetler kanalıyla enflasyonu doğrudan etkiliyor. Petrol fiyatları, 2026 yılında 2025'e göre daha düşük seyredebilir görünüyor. Bu faktör de ülkemiz açısından destekleyici bir rol oynayabilecek.

Diğer destekleyici faktörler arasında, bugüne kadar en büyük sorun alanlarımızdan biri olan kira ve eğitim fiyatlarındaki artışların 2026 yılında daha makul bir seyir izlemesi öne çıkıyor. Kira artışlarının yavaşlaması büyük ölçüde matematiksel bir nedene dayanıyor; zira, kira artışları geçmiş 12 aylık ortalama enflasyona endeksli. Bu ortalamanın hızla gerilemesi, 2026 yılında kira fiyat artış oranlarının son iki yıla kıyasla belirgin biçimde daha düşük olacağına işaret ediyor.

Eğitim fiyatları ise önceki yıllarda olağan dışı oranlarda artış gösterdi. 2026 yılında yetkili otoritelerin bu alanda yüksek fiyat artışlarına izin vermeyeceği kanaatindeyim.

Son 3 yıllık tecrübe bir daha gösterdi ki, Türkiye'de enflasyonu düşürmenin ön koşulu kur istikrarının korunması ve kur istikrarının devam edeceği algısının artırılması. Yukarıda saydığım destekleyici faktörlerin yanında, TCMB'nin kur istikrarına önem vermeye devam edeceğini ve bunun da enflasyon açısından olumlu olacağını düşünüyorum. Bu çerçevede, 2026 yılında enflasyonun düşmeye devam edeceğini ve dışsal bir şok olmadıkça yıl sonunda %22 civarına ineceğini düşünüyorum. Enflasyondaki düşüşe paralel olarak TCMB'nin de politika faizini aşamalı-temkinli şekilde yıl sonuna kadar %30 civarına düşürmesi makul bir öngörü olacaktır.

Tabii enflasyon kadar kredi faizleri ve büyüme de önemli olacaktır. Nominal kredi faizleri de düşecektir, ancak bu düşüşün önemli kısmı enflasyondaki düşüşten kaynaklanacaktır. Diğer bir ifadeyle, beklenen reel faizlerin, düşüş eğiliminde olsa da, normale göre oldukça yüksek seyretmeye devam etme olasılığı yüksektir. Bu da ekonominin 2026 yılında da potansiyel büyümemiz olan %4,5 civarının oldukça altında, %3,5-%4 civarında büyüyebileceğine işaret ediyor.

Bu çerçevede, mevcut koşullar altında 2026 yılına ilişkin baz senaryoda; enflasyonun arzu edilen seviyelere inmemekle birlikte belirgin biçimde gerileyeceğini, enflasyondaki düşüşe eşlik edecek TCMB politika ve kredi faizi indirimlerine rağmen, reel faizlerin kısmen yüksek seviyelerde kalacağını, ekonomide ise kısmen toparlanma olsa da bu sürecin yavaş ilerleyeceğini esas almak makul görünüyor.

Ancak bu görünüm, 2026 yılının hem vatandaşlar ve reel sektör açısından zorlukların devam edeceği bir yıl olacağına işaret ediyor. Bu nedenle, özellikle reel sektörün borçlanma, yatırım, stok ve nakit yönetimi süreçlerinde çok hassas ve dikkatli hareket etmesi, söz konusu zorlu dönemin maliyetini azaltılmada belirleyici olacaktır.

2025 YILINDA ÖNE ÇIKAN KONULAR VE 2026 EKONOMİ GÜNDEMİ

BURCU AYDIN | EKONOMİK VE YAPISAL POLİTİKALAR MERKEZİ DİREKTÖRÜ

Bir yılı geride bırakıp yeni bir yıla girerken ekonomi politikalarının bilançosunu çıkarmak ve önümüzdeki döneme ilişkin riskleri ve fırsatları değerlendirmek her zamankinden daha önemli hâle geliyor. 2025 yılı hem Türkiye ekonomisi hem de küresel ekonomi açısından belirsizliklerin ve kırılganlıkların ön plana çıktığı bir yıl oldu. Ancak 2026'ya girerken bu belirsizliklerin büyük ölçüde ortadan kalktığını da maalesef söyleyemiyoruz.

Küresel ekonomide 2025: Korumacılık ve jeopolitik gerilimler

2025 yılı küresel ekonomi açısından çalkantılı bir yıl oldu. Yılın en belirgin küresel gündem maddelerinden biri, Donald Trump'ın yeniden gündeme taşıdığı gümrük vergileri ve ticaret politikaları oldu. ABD merkezli bu adımlar, küresel ölçekte ticaret savaşlarını yeniden alevlendirdi ve korumacılık eğilimlerini güçlendirdi.

Jeopolitik gerilimler, özellikle Ortadoğu ve Doğu Avrupa ekseninde küresel belirsizliği artırırken tüm bu yaşananların doğal bir sonucu olarak altına olan talep zirve yaptı ve fiyatları tarihi rekorlar kırdı. Güvenli liman arayışı, 2025 boyunca finansal piyasaların temel yön belirleyicilerinden biri oldu.

Yurt içi: Enflasyonun gölgesinde bir yıl

2025 yılının ekonomi karnesinde en zayıf başlık hiç kuşkusuz enflasyon oldu. Hükümetin bir yıl önce açıkladığı Orta Vadeli Program'da 2025 yıl sonu için öngörülen yüzde 17,5'lik enflasyon hedefi, gerçekleştirmelerle ciddi biçimde ayrıştı. Kasım ayı itibarıyla yıllık enflasyon yüzde 31,1 seviyesinde gerçekleşirken yıl sonunda da yüzde 31-32 bandı netleşmiş görünüyor. Bu tablo, hedef ile gerçekleşme arasında bir kata yaklaşan bir sapmaya işaret ediyor.

Enflasyondaki bu sapmanın arkasında birkaç temel faktör bulunuyor. Bunların başında iç talebin beklenen ölçüde yavaşlamaması geliyor. Para politikasındaki sıkılaşmaya rağmen tüketim talebinin görece güçlü seyretmesi, özellikle tüketim malı ithalatı üzerinden fiyat baskılarının kalıcı olmasına neden oldu. Diğer yandan, 2025 için öngörülen yüzde 4'lük büyüme hedefinin dezenflasyon süreciyle yapısal olarak uyumlu olmadığı yönündeki eleştiriler de yıl boyunca geçerliliğini korudu.

2025 Yılı Hedefleri ve Gerçekleşmeler			
	Hedef	Son veri	Veri Tarihi
Enflasyon	17.5%	31.1%	2025 Kasım
Ekonomik Büyüme	4.0%	3.7%	2025 ilk 3 çeyrek
İşsizlik Oranı	9.6%	8.2%	Ekim 2025
Cari Açık (% GSYH)	2.0%	-1.4%	Ekim 2025
Cari Açık (Milyar USD)	\$ 28.60	\$ (22.00)	Ekim 2025, 12-aylık toplam
Mal Açığı (Milyar USD)	\$ 89.40	\$ (67.30)	Ekim 2025, 12-aylık toplam
Bütçe Açığı (% GSYH)	3.1%	3.3%	Kasım 2025
Açıklamalar: 2025 yılı hedefleri, 2025 - 2027 Orta Vadeli Programdan alınmıştır.			
Kaynak: TDM, TÜİK, TCMB ve Hazine ve Maliye Bakanlığı			

Büyüme ve istihdam: Nicelik Var, nitelik zayıf

2025 yılının ilk üç çeyreğinde ekonomi yüzde 3,7 oranında büyüdü. Büyüme oranı hedefin bir miktar altında kalsa da büyümenin kompozisyonu büyük ölçüde iç talep ağırlıklı gerçekleşti. Bu durum, enflasyonla mücadele açısından arzu edilen bir tablo sunmadı.

İstihdam cephesinde ise ilk bakışta olumlu bir görünüm söz konusu. İşsizlik oranı ekim ayı itibarıyla yüzde 8,2 ile hedeflenen yüzde 9,6'nın belirgin biçimde altında kaldı. İnşaat sektöründeki canlılık ve kamu destekli faaliyetler bu görünümde belirleyici oldu. Ancak detaylara bakıldığında istihdam piyasasındaki kırılmalıklar daha net ortaya çıkıyor. Geniş tanımlı işsizlik olarak da bilinen âtil iş gücü oranı, 2025 yılı boyunca pandemi dönemindeki zirve seviyelere yakın seyretti. Ekim ayında mevsimsellikten arındırılmış âtil iş gücü oranı yüzde 29,6'ya ulaştı. Tam zamanlı çalışmak isteyip buna imkân bulamayanlar ile uzun süre iş aramaktan vazgeçenlerin sayısındaki artış, istihdam piyasasında niceliksel iyileşmenin niteliksel bir iyileşmeye dönüşmediğini gösterdi.

Bu tabloya, ücretlilerin satın alma gücündeki belirgin kayıplar da eklendi. Asgari ücretin reel olarak erimesi, medyan ücretin asgari ücrete yaklaşması ve emeklilerin önemli bir kısmının asgari ücret seviyesinde gelir elde eder hâle gelmesi, 2025 yılında toplumsal refahın aşınmasına yol açtı.

Dış denge: Enerji fiyatlarının desteği

2025 yılında Türkiye ekonomisi açısından görece olumlu seyreden alanlardan biri dış denge oldu. Petrol fiyatlarının tarihsel olarak düşük seviyelerde seyretmesi, dış ticaret dengesine önemli katkı sağladı. Hükümetin yıl başında 89 milyar dolar olarak öngördüğü dış ticaret açığı, ekim ayı itibarıyla 12 aylık birikimli olarak 67,3 milyar dolar seviyesinde gerçekleşti. Aynı dönemde cari açık yaklaşık 22 milyar dolar oldu.

Ancak bu olumlu tabloya rağmen, tüketim malı ithalatındaki artış ve ihracat gelirlerinin reel olarak yerinde sayması, orta vadede dış denge açısından dikkatle izlenmesi gereken başlıklar olmaya devam ediyor.

2026'ya girerken: Üretici için zorlu bir yıl

2026 yılına ilişkin görünüm, özellikle üretici kesim açısından zorlukların devam edeceğine işaret ediyor. Küresel ticarete korumacılığın kalıcı hâle gelmesi, ihracat pazarlarında belirsizliği artırırken yurt içinde yüksek enflasyon ve yüksek reel faiz ortamı üretim maliyetlerini baskılamaya devam edecektir.

Finansmana erişimin sınırlı olması, özellikle düşük ve orta-düşük teknoloji segmentinde faaliyet gösteren imalatçıları daha fazla zorlayacaktır. Üreticiler hem iç talepteki zayıflama hem de dış pazarlardaki korumacı uygulamalar nedeniyle 2026'da süreci yoğun bir şekilde hissedecektir.

Küresel gündem: Jeopolitik gelişmeler ve yapay zekâ

2026 yılında küresel ölçekte finansal piyasaların yönünü belirleyecek iki ana unsur öne çıkıyor. İlki, devam eden ve yeni riskler üreten jeopolitik gelişmeler. İkincisi ise yapay zekâ alanında yaşanan hızlı ilerlemeler. Yapay zekâ yatırımları, verimlilik artışı beklentileri ve buna bağlı sermaye akımları ile muhtemel istihdam kayıpları 2026'da da küresel finansal fiyatlamaların merkezinde yer alacaktır.

Sonuç

2025 yılı, enflasyonun ve belirsizliğin damga vurduğu bir yıl olarak geride kalırken 2026'ya daha dengeli ama hâlâ kırılmalı bir görünümle giriyoruz. Enflasyonla mücadelede güven ve öngörülebilirlik sağlanmadığı sürece gerek ücretliler gerekse üreticiler açısından ekonomik koşulların kalıcı biçimde iyileşmesi zor görünüyor. 2026 yılı, bu açıdan yalnızca bir takvim değişimi değil, ekonomi politikalarının da devamı adına kararlılık testinin yılı olacaktır.

2026'YA GİRERKEN: BELİRSİZLİKTE PROGRAM YORGUNLUĞUNA

M. COŞKUN CANGÖZ | MALİYE VE PARA POLİTİKASI ARAŞTIRMALARI MERKEZİ DİREKTÖRÜ

2025 yılı Türkiye ekonomisi açısından hem iç siyasi gelişmelerin hem de küresel konjonktürün belirleyici olduğu bir dönem oldu. Özellikle 19 Mart sonrasında yaşanan siyasi gelişmeler, ABD seçimleri sonrası gündeme gelen ek tarifeler ve bölgesel jeopolitik gerilimler, ekonomide belirsizlik düzeyini olağanüstü artırdı. Nitekim bu dönemde Dünya Belirsizlik Endeksi tarihî zirvelere çıkarken küresel ekonomi için de bir “belirsizlik maratonu” başladı. Bu ortamda Türkiye ekonomisi de hem büyüme ve enflasyon hem de mali disiplin açısından hedeflerinden uzaklaştı.

2025 görünümü: Belirsizlik ortamında yön arayışı

2025 yılı Türkiye ekonomisi açısından hedeflerin altında büyüme, yüksek enflasyon, artan faiz yükü ve zayıflayan mali disiplin ile şekillendi. Cari dangedeki görece iyileşmeye rağmen, bütçe açığının ve faiz giderlerinin artması, ekonominin kırılganlığını artırdı.

Makroekonomik performans ve para politikası

2025 yılı makroekonomik performansı, OVP hedeflerinden kayda değer sapmalar içeriyor:

Büyüme: Programda %4 olarak öngörülmüşken gerçekleşme beklentisi %3,3 seviyesinde kaldı.

Enflasyon: OVP’de 2025 için %17,5 olarak belirlenen hedef, yıl boyunca yapılan revizyonlarla %28,5’e yükseltildi. Eylül 2025 itibarıyla yılsonu beklentisi %31–32 seviyesine çıkmış durumda.

İstihdam: İşsizlik oranı düşse de toplam istihdam programda öngörülen 33,2 milyon seviyesinin oldukça altında, 32,6 milyon civarında kaldı.

Cari Açık: Programda %2 olarak öngörülen cari açık/GSYH oranı %1,4’e gerileyerek olumlu bir tablo sundu.

Artan belirsizlikler nedeniyle politika faizinde öngörülen indirim süreci aksadı. Bu durum, Hazine’nin borçlanma maliyetlerini yükseltti. Yüksek reel faizler yatırımcıyı ikna etse de bütçe üzerinde ağır bir yük oluşturdu. Reel faizlerin %20’nin üzerine çıkması, borçlanma maliyetlerini kalıcı biçimde artırarak mali disiplinin sürdürülebilirliğini zora soktu.

Mali gelişmeler: Hedeflerden sapmalar ve vergi performansı

2025 yılı merkezi yönetim bütçesinde GSYH’ye oranla %3,1 düzeyinde bir bütçe açığı programlanmıştı. Ancak yıl içinde yaşanan gelişmeler neticesinde bu oran %3,6’ya revize edildi. Benzer şekilde, mali disiplinin en önemli göstergelerinden biri olan faiz dışı denge için program sıfırın üzerinde bir fazla (%0,3) hedeflemişken, geline aşamada 2025 yılı sonunda bütçenin faiz dışı açık vermesi bekleniyor. Bu tablo, mali disiplinin planlandığı ölçüde sağlanamadığına ve kamu maliyesinin 2026’ya devrettiği risklerin arttığına işaret ediyor.

Vergi gelirleri tarafında da benzer bir sapma ve vergi türleri arasında belirgin bir ayrışma dikkat çekiyor. Nitekim, OVP’de GSYH’ye oranla %18,1 olarak hedeflenen vergi gelirlerinin yıl sonunda %17,3 seviyesinde kalacağı öngörülüyor. Bu sapmanın önemli bir nedeni kurumlar vergisi tahsilatındaki zayıflık dikkat çekiyor. Bütçede GSYH’nin %2,7’si olarak öngörülen kurumlar vergisinin % 1,9 olarak gerçekleşmesi bekleniyor. Buna karşılık 2025 yılında gelir vergisi performansı, başlangıçtaki GSYH’ye oranla 3,5 olan hedefin üzerine çıkarak %4,5 seviyesine ulaşmış bulunuyor. Ancak bu artışın temel kaynağını, vergisini tevkifat yoluyla ödeyen kesimler oluşturuyor. Öte yandan 2025 yılında kamu kesimi tasarruflarında da benzer bir zayıflık yaşanmış; GSYH’ye oranla yüzde 0,9 olarak planlanan tasarruf oranı sadece yüzde 0,2 olarak gerçekleşmiş bulunuyor.

Faiz giderleri ve borçlanma dinamikleri

2025 yılı bütçesinde en dikkat çekici gelişmelerden biri, faiz giderlerinin vergi gelirlerine oranının %20 seviyesine

yaklaşması oldu. Türkiye'nin borç stoku/GSYH oranı görece düşük seyretmesine rağmen, faiz yükünün vergi gelirleri üzerindeki baskısı sürdürülebilirlik açısından ciddi bir uyarı niteliği taşıyor. Bu oran, borç taşıma kapasitesinin daraldığını ve bütçenin giderek "faiz kısıkcı" altına girdiğini gösteriyor.

Hazine'nin borçlanma programı da bu gelişmelerden doğrudan etkilendi. Yıl başında açıklanan finansman programında öngörülen borçlanma miktarının üzerinde bir borçlanma gerçekleşti. 3,9 trilyon TL'lik borçlanma, tarihsel olarak en yüksek seviyesine ulaştı. 2025 yılında iç borçlanma hedefi 2,8 trilyon TL iken yıl sonunda 3,4 trilyon TL'ye çıktı. Bu sapma, özellikle 19 Mart sonrasında yaşanan sürecin etkisiyle hem enflasyonun yüksek seyretmesi hem de faiz oranlarının beklenen ölçüde düşmemesi nedeniyle borçlanma maliyetlerinin artmasından kaynaklandı. Hazine'nin yüksek borçlanma maliyetleri karşısında iç borçlanmanın ortalama vadesini 73 aydan 30 aya çekmesiyle, yeniden finansman riski artarken bütçe üzerindeki baskı daha da yoğunlaştı.

2026 beklentileri: Program yorgunluğu ve kritik dönem

2026 yılına ilişkin beklentileri, 2025'te yaşanan gelişmelerin etkilerinden ayrı tutmak mümkün görünmüyor. Nitekim 2026 yılı hedefleri de bir önceki yıl hazırlanan programa göre daha temkinli ve gevşetilmiş bir çerçeveye içeriyor.

Revize edilen makro hedefler

Büyüme: Daha önce %4,5 olarak öngörülmüşken yeni OVP'de %3,8'e revize edildi.

Enflasyon: 2026 için başlangıçta %9,7 olarak belirlenen tek haneli hedef, revizyonlarla %16'ya yükseltildi.

Bütçe Açığı: Önceki programda %2,8 olarak öngörülen bütçe açığı, yeni OVP'de %3,5'e çıkarıldı.

Faiz Dışı Denge: %0,3 fazla öngörülmüşken yeni programda **sıfır denge** hedefleniyor.

Faiz Dışı Harcamalar: %20,6'dan %21'e yükseltildi.

Faiz Giderleri: %3,1'den %3,5'e çıkarıldı.

Maliye politikası ve enflasyonla mücadele

2026 yılı bütçesi, yapısal olarak 2025 bütçesinin bir devamı niteliğinde olsa da bazı temel göstergelerde risklerin arttığı görülmektedir. Harcama ve gelir artış oranlarının %16'lık enflasyon hedefinin yaklaşık 10 puan üzerinde olması, maliye politikasının dezenflasyon sürecine yeterli katkı sağlamadığını ortaya koyuyor. Genel olarak değerlendirildiğinde; 2026 bütçesi, OVP ile uyumlu olmakla birlikte enflasyon hedefiyle tam örtüşmeyen bir mali görünüm sunuyor. Bu tablo, 2026 yılında da enflasyonla mücadelede para politikasının temel araç olarak kullanılacağına işaret ediyor.

Öte yandan enflasyondaki katılığın ve yüksek faiz seviyesinin bir yansıması olarak GSYH'ye oranla %3,5'e ulaşan faiz giderleri 2026 bütçesinin en baskın unsuru olarak dikkat çekiyor. Artan faiz yükü, bütçenin diğer alanlarında ciddi bir harcama sıkışmasına neden olduğu gözleniyor. Bunun sonucu olarak sosyal güvenlik ve sosyal yardımların yanı sıra ulaştırma, enerji ve tarım gibi reel ekonomiyi destekleyen alanlara ayrılan paylarda belirgin düşüşler ortaya çıkmış bulunuyor.

Gelirler tarafına bakıldığında ise 2025 yılında olduğu gibi 2026'da da, vergi yükünün daha çok gelir vergisi mükellefleri üzerinde kalmaya devam edeceği, kurumlar vergisinin ise geçmişteki bütçe hedeflerinin altında seyredeceği anlaşıyor.

Borç sürdürülebilirliği ve faiz kısıkcı

2026 bütçesinde vergi gelirlerinden faiz giderlerine ayrılan payın yükselmeye devam etmesi göz ardı edilmemesi gereken bir kırılganlığa dikkat çekiyor. Her ne kadar Türkiye'nin borç stoku/GSYH oranı görece düşük seyretse de, faiz giderlerinin vergi gelirlerine oranının %20 seviyesine dayanması, borç sürdürülebilirliği açısından "orta risk" eşiğinden "yüksek risk" sınırına yaklaşan bir tabloyu işaret ediyor. Bu oran, 10 yıllık ortalamanın (%14,4) yaklaşık 5 puan üzerinde olmasına bağlı olarak düşük borç stoku/GSYH oranına rağmen borcun taşınabilirliği zayıflıyor; borç faizleri nedeniyle bütçe esnekliğini giderek kaybediyor.

Öte yandan borç stokunun yapısında son yıllarda ortaya çıkan bozulmanın iyileştirilmesi için 2026 yılında uygulanacak borçlanma stratejisi büyük önem arz ediyor. Enflasyona, döviz kuruna ve faiz değişikliklerine duyarlı borcun payının yüzde 80'ler civarında olması, bütçeyi dış şoklara karşı son derece savunmasız bırakıyor. Dolayısıyla döviz kurundaki olası bir sıçrama veya faizlerin yüksek seyretmeye devam etmesi, bütçe açığını hızla büyütebilecek bir «kar topu etkisine» (borç sarmalı) yol açabileceğini göz ardı etmemek gerekiyor.

Program yorgunluğu ve kritik dönemeç

2023'ten bu yana uygulanan dezenflasyon programına rağmen 2026 yılına girerken enflasyondaki katılığın devam etmesi, büyümenin üst üste üç yıl potansiyelin altında seyretmesi, yüksek reel faizler ve kredi kanallarındaki sıkışıklığın yatırımlar üzerindeki baskısı, istihdam artışının sınırlı seviyede kalması ekonomik kesimlerde bir program yorgunluğu yaratırken beklenti yönetimini de zorlaştırıyor. Bu yorgunluk, dışsal şoklara karşı duyarlılığı artırırken programın sürdürülebilirliğini de tehdit ediyor. Özellikle küresel ticaret savaşları, bölgesel jeopolitik gerilimler ve ABD'nin yeni tarife politikaları gibi dış faktörler, programın kırılganlığını daha da artırıyor.

Bu noktada 2026 yılı, sadece teknik hedefler açısından değil, aynı zamanda programın toplumsal ve ekonomik güvenilirliği açısından da kritik bir dönemeç olarak dikkat çekiyor. Enflasyonun tek haneye indirilememesi, büyümenin potansiyelin altında kalması ve mali disiplinin gevşemesi, ekonomik aktörlerde “beklentilerin sürekli ertelendiği” algısını güçlendiriyor. Bu algı, yatırım kararlarını ve tüketici davranışlarını olumsuz etkileyerek programın başarısını zorlaştırıyor.

Sonuç: Kritik bir yılın eşiğinde

2025 yılı, hedeflerin altında büyüme, yüksek enflasyon ve artan faiz yükü ile mali disiplin açısından zorlu geçti. 2026 yılı ise, hem mali disiplinin yeniden tesis edilmesi hem de programın güvenilirliğinin korunması açısından belirleyici olacak. Aksi takdirde, Türkiye ekonomisi yüksek faiz yükü altında kamu hizmetlerini kısmak zorunda kalan, büyüme potansiyelini sınırlayan ve dış şoklara karşı kırılgan bir yapıya sürüklenebilir.

Özetle, 2025 yılı belirsizliklerin damgasını vurduğu bir yıl olurken 2026 yılı bu belirsizliklerin gölgesinde programın sürdürülebilirliği açısından kritik bir test yılı olacaktır. Ekonomi yönetiminin hem maliye hem de para politikası arasında daha güçlü bir eşgüdüm sağlaması, yapısal reform gündemini hızlandırması ve beklenti yönetimini daha gerçekçi bir zemine oturtması, programın başarısı için hayati önem taşımaktadır. Aksi halde, program yorgunluğu kalıcı hale gelebilir ve Türkiye ekonomisi uzun süreli bir düşük büyüme–yüksek enflasyon sarmalına hapsolabilir.

2026'DA TÜRKİYE EKONOMİSİ

FATİH ÖZATAY | MAKROEKONOMİ ÇALIŞMALARI PROGRAM DANIŞMANI

İki cümlede 2025 ve 2026:

2025: İç güveysinden hallice.

2026: 2025 ile yok birbirimizden farkımız.

Neden böyle? Önce 2025'i kısaca değerlendirmek gerekiyor.

2025

2025'in ilk üç çeyreğinde, bir yıl öncesinin aynı dönemine kıyasla yüzde 4 oranında büyüdük. Yılın tamamında büyüme oranı bunun biraz altında kalacak. 2025 sonu enflasyonunun ise yüzde 31 civarında gerçekleşeceği anlaşıyor. Merkez Bankası politika faizi yeni yıla girerken yüzde 31 düzeyinde. Buna karşılık ticari krediler yüzde 47, tüketici kredileri ise yüzde 55'lerde. Reel kesimin 2026 sonu için beklediği enflasyon düzeyi ise 2025 sonunda gerçekleşecek enflasyondan bile yüksek: Yüzde 34,8.

Ekim itibarıyla son on iki ayın cari açığı 22 milyar dolarda kaldı; Türkiye ekonomisi için düşük sayılabilecek bir düzey. 2017 sonunda 445 milyar dolar olan ve Trump'un sevimsiz mesajları ile başlayan ABD yaptırımlarının ekonomimizi ılımlı da olsa krize sokmasının temel nedeni olan uluslararası yatırım pozisyonu açığımız, Ekim 2025'te 323 milyar dolara düşmüş vaziyette. Bütçe açığı-GSYH oranı yüzde 3,5 dolaylarına inecek gibi görünüyor. Faiz dışı bütçe ise dengeye doğru gidiyor. Kamu borcunun GSYH'ye oranı yüzde 22,5 gibi düşük bir düzeyde.

2025'in tümünde asgari ücret Ankara'da yaşayan dört kişilik bir aile için hesaplanan açlık sınırının altında kaldı. Artan fiyatlarla birlikte ikisi arasındaki fark giderek açıldı. Yılın başında 22 bin 130 lira olan açlık sınırı aralık ayında 30 bin 143 liraya yükseldi. Buna karşılık asgari ücret bütün bir yıl 22 bin 104 liraydı. Dört kişilik ailenin yoksulluk sınırı ise 98 bin liranın üzerine çıktı. "Açlık ve yoksulluk sınırları yüksek hesaplanıyor" diye geçirilecek bir durum yok ortada. Yüzde 10-15 yüksek hesaplırsa ne değişecek? Çalışanların önemli bir kısmı asgari ücrete çok yakın ücret elde ediyor. Emeklilerin belirgin bir kısmının geliri ise asgari ücretin altında kalıyor.

Buna karşılık, son aylarda aynı yoğunlukta olmasa da yıl boyunca asgari ücretin düzeyinden şikâyet eden, dış piyasalarda rekabet edilemediğinden dem vuran bir şirketler kesimi var. Elbette hepsi yakınmıyor ama sonuçta sık da duyduğumuz bir şikâyet bu. İki temel nedeni var. Birincisi, önemli bir verimlilik problemi yaşanıyor. Açlık sınırının altındaki bir ücret düzeyi bile çoğu şirketin 'yeteri kadar' kârlı olmasını sağlamıyor demek ki. İkinci neden ise özellikle ihracat yapan şirketler için geçerli: Kur artışı enflasyonun altında seyretti bütün bir yıl; bu da bazı sektörlerde önemli sorunlar yarattı. Mesela tekstil, giyim ve deri sektörlerinde belirgin bir üretim azalması ve istihdam kaybı yaşandı. Bu iki neden kadar belirgin olmasa da bir üçüncü neden daha var: Avrupa Birliği'nin karbon ayak izi gibi düzenlemelerine uyum göstermekte zorlanması.

2026

Sıra 2026'da. Cumhurbaşkanlığı seçiminin ne zaman yapılacağı ekonomideki gelişmeler açısından en belirleyici unsur. Nedeni sanıyorum açık: 'Seçim ekonomisi' uygulamasının ne zaman başlayacağı bu tarihe bağlı. Seçim 2028'in başından önce yapılmayacaksa 2026'da seçim ekonomisi uygulanmayacak anlamına gelir. Ana varsayımım 2026'da seçim ekonomisi uygulanmayacağı şeklinde.

Salt seçim tarihi varsayımı yeterli değil. İçeride yargı-siyaset düzleminde yaşanabilecek gelişmeler de önemli. Sanıyorum bunun da nedeni açık: 19 Mart'ta yaşananlar ekonomimizi önemli ölçüde etkiledi. Düşürülmesi beklenen politika faizi artırılmak zorunda kalındı. Beraberinde kredi faizleri de yükseldi. Önemli ölçüde rezerv kaybı gerçekleşti. Benzer bir gelişme yaşanabilir mi? Yaşanmayacağı varsayımı ile yola çıkayım.

Bunlar da yeterli değil. ABD-Türkiye ilişkilerinin ekonomimizi derinden etkilediği dönemler olabiliyor. En yakın örneği 2018’de yaşananlar. Bir yandan Suriye meselesi üzerindeki anlaşmazlıklar diğer yandan Rahip Brunson krizi nedeniyle ABD yönetimi Türkiye’ye yaptırımlar koymuştu. Ek olarak Trump, Türkiye’nin dışarıdan kaynak bulmasını (borçlanmasını) sekteye uğratabileceğini ima eden mesajlar göndermişti. 2026’da böyle bir sorun yaşanması olasılığı az. Yaşanmayacağını varsayıyorum. Yani başımızdaki savaşların ve gerginliklerin artmayacağı varsayımı da makul görünüyor.

Bu durumda, bizim kontrolümüzde olmayan ama ekonomimizi belirgin biçimde etkileyebilen dış ekonomik koşullara dönebilirim. Üç soru özellikle önemli ve yanıtlanmalı. Birincisi, küresel risk alma iştahı nasıl gelişecek? İkincisi, enerji ithal fiyatları nasıl şekillenecek? Üçüncüsü, küresel büyüme nasıl gelişecek?

ABD Merkez Bankası faiz indirim sürecinde. Oldukça yavaş, kademeli bir süreç olacak gibi görünüyor. Yeni atanacak Fed Başkanı bu süreci hızlandırabilir mi? Hızlandırırsa risk algısı yükselir mi? Risk alma iştahını birden kesecek bir adım atılacağını düşünmüyorum. Avrupa Merkez Bankasının faizleri ise zaten düşük düzeyde: Yüzde 2. Ne daha fazla düşürülmesi ne de yükseltilmesi beklenir. Dolayısıyla, iki önemli merkez bankasının 2026’daki faiz politikası Türkiye ekonomisi açısından olumlu yönde seyredecek.

Enerji fiyatları küresel gelişmelerle yakından ilgili. Özellikle de Rusya-Ukrayna savaşı. Brent petrolünün varili 61 doların biraz üzerinde. ABD Enerji Ajansı, varil fiyatının yılın ilk çeyreğinde 55 dolara kadar düşeceğini, sonra da bu düzeyde kalacağını öngörüyor. Avrupa doğal gaz fiyatlarının da düşmesi bekleniyor. Bunlar da Türkiye için iyi haberler.

Küresel büyümenin nasıl şekillenebileceği ihracatımız açısından belirleyici. Özellikle ihracatımızın yaklaşık yarısını yaptığımız Avrupa’da büyümenin ne olacağı önemli. Burada IMF’nin ekim ayında yayımlanan Dünya Ekonomik Görünümü raporuna başvuracağım. IMF küresel büyüme açısından yeni yılın 2025’ten çok farklı olmayacağını öngörüyor. Bu öngörüsünde riskin aşağıya doğru olduğunun da altını çiziyor; yani daha düşük büyüme ihtimal dahilinde. Avrupa Birliği büyüme tahmini olan yüzde 1,6, 2025 için beklenen büyüme oranı ile aynı. Buna karşılık –iyi haber, IMF Almanya ekonomisinin büyüme oranının yüzde 0,2’den 0,9’a çıkacağını tahmin ediyor. Bu kadar belirgin olmasa da Fransa ve İtalya için de daha yüksek büyüme öngörüyor. İngiltere’de ise bir değişiklik beklemiyor. Dolayısıyla, ihracatımızı olumsuz yönde etkileyecek bir küresel büyüme performansı öngörülüyor.

Bu koşullar altında, uygulanmakta olan ve sadece para politikası ile bütçe açığını kontrol altına almaya çalışan, Türkiye’nin önemli sorunlarını çözmekle uğraşmayan ve bu nedenle de eksik olan ekonomi programı 2025’teki benzer sonuçlar doğurur. Fed faizleri düşeceğine ve hem yurt dışında hem de yurt içinde risk alma iştahını azaltacak gelişmeler yaşanmayacağına göre, kur artışı enflasyonun altında kalır. Küresel büyüme düşmeyeceğine ama Avrupa’daki ihraç pazarlarımızda büyüme artacağına göre, dış talep, liranın değerli kalmasını dengeler ve ihracat sınırlı artışını sürdürür. Enerji fiyatlarının düşecek olması ithalat faturamızı azaltır. Bu durumda cari işlemler hesabının 2025’e kıyasla bozulup bozulmayacağını büyüme oranımız belirler.

2026 büyümesinin 2025’ten düşük olması beklenmez. Zira kredi faizlerinin kademeli olarak azalması, kredi kısıtlarının ise en azından yılın ikinci yarısından itibaren gevşetilmesi beklenir. Büyümenin yüzde 3,5-4 arasında bir oranda gerçekleşmesi şartı olmaz. Öyleyse cari işlemler açığında kayda değer bir değişiklik beklenmez.

Peki, kredi faizlerinin düşmesinin ve arz kısıtlarının sınırlı da olsa gevşetilmesinin gerekçesi ne olabilir? Altını çizdiğim küresel koşullarda Merkez Bankasının 2025’tekine benzer bir para politikası uygulaması halinde enflasyonun düşmesi beklenir. Yıl sonunu yüzde 25 civarında bir enflasyonla kapamak olası. Daha da düşük gerçekleştirilebilir enflasyon. Ama yüzde 20’nin aşağısı zor görünüyor. Bu durumda, Merkez Bankasının faiz indirimlerine devam edeceği açık. Bir noktadan sonra da kredi kısıtlarını azaltması makul görünüyor. Politika faizinin 2026’yı kapatacağı düzey ise enflasyondaki gelişmelere bağlı. Enflasyon yüzde 20-25 arasında kalacaksa politika faizinin de yüzde 25-30 aralığında bir yerde yılı kapatması beklenir. 2025 için belirttiğim ve şirketler kesiminin yakınmalarının arkasındaki iki temel neden 2026’da da bizimle olacak. Çok muhtemelen üçüncüsü de. Verimlilik bugünden yarına yükseltebilecek bir şey değil. Özellikle büyük şirketlerin dışında kalanların bu konuda desteğe ihtiyaçları var. Ufukta böyle tasarımı ve uygulaması zor olan bir ekonomi politikasına ilişkin

adım atılacağına dair emare var mı? Bildiğim kadarıyla yok. Öte yandan, enflasyonu yüzde 31'den yüzde hiç olmazsa yüzde 20-25 aralığına indirmek için kur artışının enflasyonun altında kalması gerekiyor. Dolayısıyla, kurun düzeyinden yakınmalar devam edecek.

Enflasyonun üzerindeki faizler ve yüksek altın fiyatları ile yazının başında belirttiğim açlık sınırı-asgari ücret ilişkisi dikkate alındığında, üst gelir grupları ile alt gelir grupları arasındaki büyük gelir dengesizliğinin sürmesi beklenir. Sendikalaşma oranı çok düşük olan çalışan kesimin içinde bulunduğu durum da sürecektir. Öyle ya, 2026 için açıklanan asgari ücret daha bismillah yılın ilk gününe açlık sınırının yüzde 7 altında başlayacak.

Grafikte TÜRK-İŞ'in Ankara'da yaşayan dört kişilik bir aile için hesapladığı açlık sınırı ile net asgari ücretin 2023'ün başı ile 2026'nın sonu arasındaki hareketlerini veriyorum. Ne Aralık 2025 ne de 2026 için açlık sınırını biliyoruz. 2026'da açlık sınırının yüzde 21 artacağını kabul ettim; hedeflenen enflasyondan yüksek fakat gerçekleşmesi muhtemel enflasyondan biraz düşük. Her ay açık sınırı aynı oranda yükselmiyor elbette ama böyle varsaymakta bir beis yok. Bu durumda her ay açlık sınırının yüzde 1,6 oranında yükseleceği kabul edilmiş olunuyor. Dolayısıyla, asgari ücret 2026'nın tümünde açlık sınırının altında kalacak. Üstelik 2026'da aradaki fark iyice açılacak.

Temel senaryom böyle. Peki, ekonomik gelişmeler açısından dışsal kabul ettiğim koşullar varsaydığımın dışında gelişirse? Tek tek üzerlerinde durmayacağım. Dikkat ederseniz dışsal koşullar için yaptığım varsayımların tümüne yakını lehimizydi. Bunların bir kısmında yaşanabilecek olumsuz gelişmeler açık ki ekonomimizi de olumsuz etkiler. İlk akla gelenler yargı-siyaset düzleminde yaşanabilecek yeni şoklar ile ham petrol ve doğalgaz ithalat fiyatlarının artması.

TEKNOLOJİ, SANAYİ POLİTİKASI, İKLİM, TİCARET VE GIDA

“Teknolojik rekabetin üretim yapılarını, iklim politikalarının ticaret rejimini, karbon düzenlemelerinin maliyetleri ve gıda güvenliği risklerinin fiyatlama davranışlarını etkilediği bir dönemde sanayi politikası yeniden stratejik bir araç haline geldi. 2026’da rekabet gücü yalnızca fiyat avantajı üzerinden değil; teknoloji–iklim–regülasyon üçlüsü üzerinden belirlenecek. Bu dönüşüm hem yeni fırsatlar hem yeni uyum yükleri yaratıyor.”

2025 YILINDA KENTLER VE GELECEK

A. BURAK BÜYÜKCİVELEK | MEKÂNSAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ DİREKTÖRÜ

İnsanlığın gelişim sürecinin en belirgin yansımalarından biri kentlerdir. Günümüzde iklim krizi, ekonomik dönüşüm, teknolojik gelişmeler ve yönetim tartışmaları gibi küresel ölçekte ele alınan başlıklar, en somut etkilerini kentlerde ve farklı ölçeklerdeki yerleşim sistemlerinde üretmektedir. Bu nedenle kentler yalnızca bu küresel süreçlerin pasif alıcıları değil, aynı zamanda bu süreçlerin şekillendiği, müzakere edildiği ve dönüştürüldüğü temel mekânsal bağlamlar haline gelmiştir. 2025 yılı boyunca yürütülen tartışmalar, küresel gündemlerin yerleşimler üzerinden yeniden tanımlandığını ve kentsel gündemin küresel ölçekli sorunların anlaşılması ve çözülmesinde merkezi bir rol üstlendiğini açık biçimde ortaya koymuştur.

İklim değişikliği konusunu 2025 yılının yerleşimler gündeminin birinci maddesi olarak tartışabiliriz. Yaşanılan afetler, sel riskleri, su kıtlığı gibi konular ve bu konulardan türeyen iklim göçleri gibi ikincil gündemler kentlerin bugün ve yarın karşılaşacağı sorunların habercisi. Sorunlar kentlerde olunca çözümün de kentlerde aranmasını gerektiriyor. Yeşil altyapı, doğa temelli çözümler ve ekosistem hizmetlerinin, planlama süreçleriyle bütünleşmesi kaçınılmaz oluyor. Dahası kentsel ekonominin dönüşümü, yeşil ekonomiler ve karbondan çıkış stratejileri, kentsel gündemi belirler durumda. Gündemin yoğunluğu ve uygulamaların çeşitliliği bizi aldatmamalı. COP 30’a yol aldığımız bu günlerde 2015 yılında COP 21 kapsamında imzalanan Paris İklim Anlaşması’nın koyduğu hedeflerin oldukça gerisindeyiz. 2025 yılında yayımlanan İklim Eylemi Durum Raporu, 2030 yılı için konmuş olan 45 hedefin hepsinde derin sorunlar olduğuna değinmektedir. Türkiye kentlerinin ise iklim değişikliğine uyum konusundaki başarısını değerlendirmek için izleme göstergelerinin belirlenmesi ve edinilen bilgilerin nesnel şekilde değerlendirilmesi gerekmektedir.

Yukarıdaki tartışmaya paralel biçimde kentlerde karbon salımını azaltma hedefiyle, toplu taşımaya dayalı politikalar 2025’te yeniden güç kazanmıştır. Transit Odaklı Gelişme (TOD), planlama yazınında ve uygulamasında akılcı, aynı zamanda da çevreci bir çözüm olarak yeniden gündeme gelmiştir. Ulaşım sisteminin temeline en kapsayıcı ve adil ulaşım yöntemi olan yürümeyi koyan yaklaşımlar, bisiklet kullanımı ile etki ölçeğini genişletmiş, bisikletin yetersiz olduğu yerlerde toplu taşıma sistemini destekler nitelikte bir kademelenmeye gidilmiştir. Yine bu dönemde uygulanan ulaşım politikalarının temel özelliklerinden biri de özel araç kullanımını caydırıcı projelerin yaygınlaşması olmuştur. Mikromobilité çözümleri de bu tartışma ve yeniden ölçeklendirmede yerini almıştır. Ancak Türkiye kentlerinde mikrobolite olanaklarının genel ulaşım sistemine uyumu konusunun arz-talep dengesine bırakıldığı ve yaşanan sorunların göz ardı edildiği de bir gerçektir.

2025 yılında sıklıkla tartışılan konulardan bir diğeri de yaşanabilir, insan odaklı kentler olmuştur. 2014 yılından bu yana Paris Belediye Başkanlığı görevini sürdürmekte olan Anne Hidalgo’nun Paris’i daha sürdürülebilir yapma projeleri bu tartışmalarda katalizör görevi görmektedir. Paris, pek çok anlamda müdahale edilemez, karmaşık ve değişmez olarak görünen büyük kentlerin dönüşümüne örnek olurken daha küçük yerleşimleri daha cesur ve yaratıcı olmaları için cesaretlendirmektedir. Paris ve benzeri örnekler, ekonomik büyüme ve taşıt odaklı gelişen kentlerin yarattığı sorunlara yavaş kent, 15 dakikalık kent, insan odaklı gelişim ve tasarım ile kamusal alan odaklı yaklaşımlarla çeşitlenen bir müdahale çerçevesi sunmaktadır. Bu modeller, günlük ihtiyaçların kısa mesafelerde karşılanmasını, otomobile bağımlılığın azaltılmasını ve sosyal etkileşimin güçlendirilmesini hedeflerken gündelik yaşam kalitesinin nasıl artırılacağına yönelik ipuçları sunmuşlardır. Yıl sonunda yaşanan başka bir gelişme ise kent yönetimi, kentsel politika ve karar vericiler

ilişkisi için merakla beklenen yeni bir dönemin açıldığının göstergesi oldu. 34 yaşında, Uganda doğumlu Hint kökenli Müslüman bir ailenin çocuğu olan ve demokratik-sosyalist görüşleri savunduğunu her fırsatta belirten Zohran Kwame Mamdani, Amerika Birleşik Devletleri'nin en büyük şehri olan New York'un belediye başkanı seçildi. Demokrasi ve adalet ideallerinden gittikçe uzaklaşan küresel gündemde Mamdani'nin seçimleri kazanması bile oldukça yankı uyandırırken yeni başkanın görüşlerinin yönetsel ve mekansal uygulamalarını görmek için heyecanla bekliyoruz.

Kentsel gündem, teknolojik gelişmeleri de kapsamaktan geri kalmamıştır. Dijital ikizler, büyük veri, nesnelerin interneti (IoT), IoT temelli algılayıcılar ve yapay zekâ destekli analizler 2025'te planlama pratiğinin önemli araçları haline gelmiştir. Bu teknolojiler, ulaşım, altyapı ve çevresel etkilerin simülasyonuna olanak tanıyarak karar süreçlerini hızlandırmış daha doğru ve etkin karar verme olanaklarını oluşturmuştur. Tüm bu tartışmalar verinin elde edilme yöntemini, kullanım ve paylaşımına ilişkin sorunları da beraberinde getirmiştir. Veri işleme süreçlerine yönelik yöntemler ve varsayımlar, "doğru" kararın kime göre tanımlandığı ve benzeri siyasi kararların ne oranda teknolojik modellere devredilebileceği gibi konularda tartışmalar sürmektedir.

2025 yılında yaşanan tüm tartışma konuları etik tartışmaları da beraberinde getirmiştir. İklim değişikliğinin, iklim adaleti ve adil geçiş stratejileriyle birlikte irdelenmesi kaçınılmaz görülmüştür. Aksi durumlarda sürdürülebilirlik adı altında yeni hegemonya, sömürü ve adaletsizlik alanları üretileceği açıktır. Diğer yandan insan odaklı tasarım ve planlama süreçleri ile ulaşım sistemlerindeki gelişmelerden tüm kentlilerin eşit oranda yararlanıp yararlanmadığı tartışılmaktadır. Söz konusu uygulamaların kamu yararına mı yoksa arsa arazi değerlerini artırma adına mı yapıldığı sıklıkla tartışılmaktadır. Teknolojik gelişmelerden de toplumun oldukça sınırlı kesimlerinin yararlandığına, bu gelişmeler ile kentlerin yeni ve dışlayıcı bir toknokrasiye teslim olmaya başladığına yönelik düşünceler ise hızla artmaktadır.

2026'da mekansal konulardaki gündemimizde neler olacak?

Mekana ilişkin en büyük gerçekliğin değişim olduğu ve çoklu krizlerle şekillenen dünyamızda büyük ikramiyenin bu soruya doğru yanıt verene gideceği açıktır. Daha akıllı, daha yeşil ve daha adil bir dünya talebinin küresel, ulusal ve yerel politikaları şekillendirmesine koşut olarak yerleşim sistemlerimizin de bu yönde değişimler geçireceğini söyleyebiliriz. Kent ve kır, yerleşimler ile doğa, insan ile teknoloji arasındaki ilişkilerin sorgulanması ve yeniden tanımlanması gerekliliği de 2026'da devam edecek gibi görünüyor. Bu tartışmalar ışığında, unutulmaya yüz tutan kimi kavramların yeniden gündeme geleceğine inanıyorum. Bölge planlama, kırsal kalkınma, kamu yararı, sosyal devlet ve hesap verebilirlik gibi "demode" sayılan kavramların güncel sorunlarımıza çözüm sunma iddiasının yadsınamayacağını düşünüyorum. Bunun yanında ekolojik planlama, politik ekoloji, yeşil dönüşüm, yeşil altyapı, yeşil hizmetler ve yeşil endüstriler gibi daha yeni kavramların ise mekana farklı bir bakış açısıyla bakmamıza olanak sağlayacağına inanıyorum.

Türkiye'nin 2050 net sıfır karbon hedefi, 2025 yılı tartışmalarını ve 2026 yılı beklentilerini içeren çok yönlü stratejik ve önemli bir niyet beyanı olarak burada tartışılmayı hak ediyor. Bu beyanı tüm ulusu yönlendirme potansiyeli taşıyan önemli ve gerçekçi bir hedef olarak görüyorum. Ulusal ölçekteki tüm politika, plan, strateji ve projelerin bu eksende gerçekleşmesi, bu yönde yaşama geçirilecek uygulamalar sadece niyetin beyanının ciddiyetini göstermekle kalmayacak Türkiye'yi küresel gelecek konusunda önemli bir aktör haline de getirecektir.

Toplumsal ve ekonomik dönüşümlerin giderek hızlandığı bir dönemde bu dönüşümlerin mekânsal yansımaları, yalnızca üretim ve istihdam alanlarını değil; kentlerin örgütlenme biçimlerini, altyapı tercihlerini ve toplumsal ilişkilerin kurulma biçimlerini de yeniden şekillendiriyor. TEPAV Mekânsal Çalışmalar Merkezi olarak son üç yılda farklı coğrafyalarda yürüttüğümüz üç proje, bu dönüşümlerin farklı kaynaklardan (enerji, barış, savaş) doğmasına rağmen ortak bir soruya işaret ediyor: "Toplumsal dönüşüm mekânda nasıl karşılık bulur?"

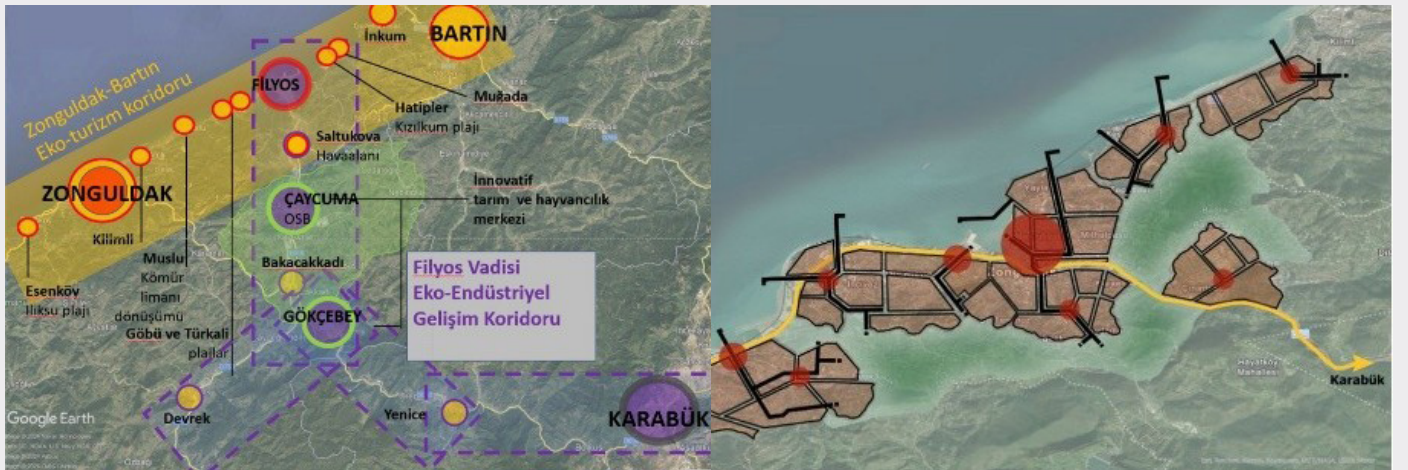
Bu sorunun ilk örneği olan Zonguldak Adil Geçiş Projesi, Zonguldak ekonomisinin temelini oluşturan madencilik sektörünün karbondan çıkış stratejisinin bölgesel düzeyde yaratacağı dönüşümün olumsuzluklarını azaltmayı amaçlayan bir yaklaşımdan doğdu. Her yapısal dönüşüm gibi, adil geçiş süreci de yeniden yapılanmayı beraberinde getirdi; bu nedenle projenin mekânsal boyutunda yapılaşma baskısının bölgeye yayılması, yeni ekonomik faaliyet alanlarının tanımlanması ve bölgesel potansiyellerin harekete geçirilmesi tartışıldı. Bu kapsamda Zonguldak ve çevresinin 30 yıl içinde nasıl bir

mekânsal forma kavuşabileceği ele alındı (Şekil 1-2).

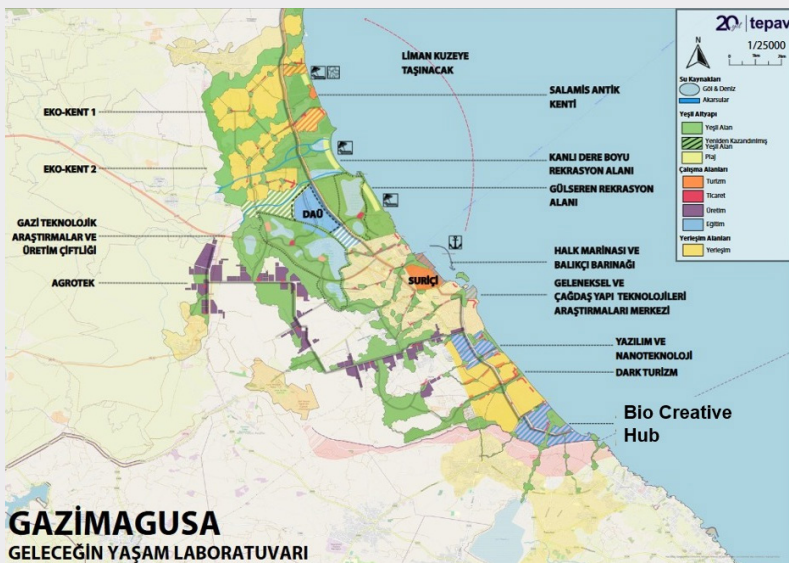
Benzer biçimde dönüşümün mekânsal yüzünü ortaya koyan ikinci grup çalışmada ise kaynak bu kez enerji ya da ekonomi değil, barış ve diplomatik normalleşme süreçleri oldu. Gelişen barış ilişkilerinin yeniden yapılanmayı şekillendirmesinin umulduğu iki coğrafyada, süreç; toplumsal, iktisadi ve ekolojik boyutlarıyla birlikte ele alındı. Gazimağusa Ekokent Projesi, siyaset üstü ekolojik sistemlerin birleştirdiği iki toplumun ortak mekânını bir araya getirme iddiasıyla geliştirildi. Türk ve Rum toplumları arasında ekolojik kaygıların ve kaynak yönetiminin bir ortak payda yaratabileceği fikrinden hareketle, Gazimağusa bu ilişkiler ağının somutlaştığı bir “yaşam laboratuvarı” olarak kurgulandı (Şekil 3).

Son örnek olan Gazze Yeniden Yapılanma Projesi ise dönüşümün en sert biçimiyle yaşandığı bir coğrafyada —geniş çaplı yıkımın ardından— toplumsal, ekonomik ve mekânsal yeniden yapılanmanın nasıl mümkün olabileceğine odaklandı. Projede amaç, savaş sonrası Gazze’yi yerel değerleri koruyarak yeniden inşa etmek, Filistin toplumunun fiziksel, psikolojik ve sosyal iyileşmesine katkı sağlamak, üretim ilişkilerini güçlendirmek ve yeni uluslararası bağlantıları mümkün kılacak ulaşım örüntülerini tanımlamaktır. Ekolojik kentsel tasarım yaklaşımı burada da belirleyici oldu; mekânsal gelişim modelinde yeşil altyapı, yeşil endüstriler ve ekolojik mahalleler temel yapı elemanı olarak kullanıldı (Şekil 4-5).

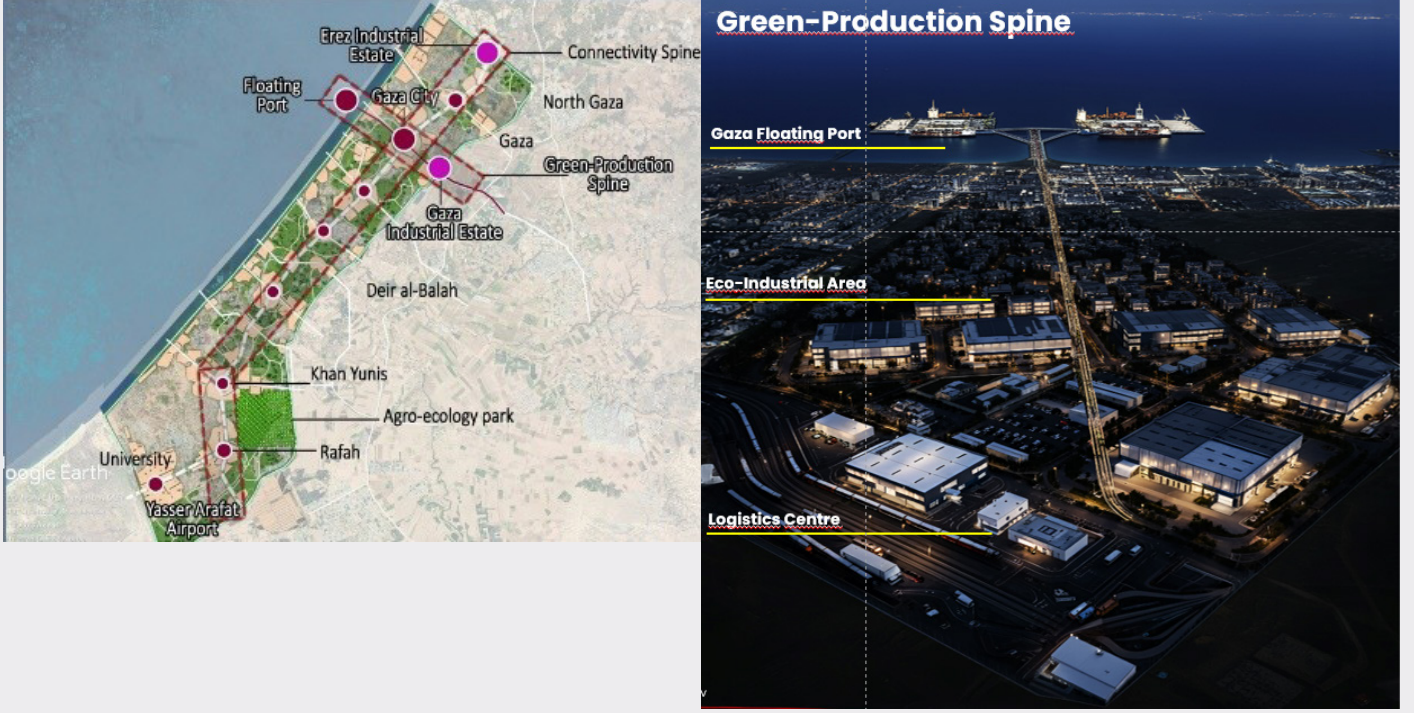
Şekil 1-2: Bölgesel gelişim şeması, Zonguldak Kent Merkezi Gelişim Önerisi

Şekil 3: Gazimağusa Ekokent, Geleceğin Yaşam Laboratuvarı

Şekil 4-5: Gazze Yeniden Yapılanma Projesi Ana Planı, Yeşil Endüstri Koridoru

GIDA VAR, ERİŞİM ZOR: TÜRKİYE’DE GIDA GÜVENCESİ VE FİYAT İSTİKRARI

GÜLBİN ŞAHİNBEYOĞLU | EKONOMİYİ İZLEME MERKEZİ DİREKTÖRÜ

Son yıllarda küresel salgınlar, jeopolitik gerilimler, iklim değişikliği ve arz zinciri kırılmaları, gıda meselesini yeniden uluslararası gündemin merkezine taşıdı. Gıda fiyatlarındaki artan oynaklık ve özellikle düşük ve orta gelirli ülkelerde hanehalklarının satın alma gücündeki aşınma, gıda güvencesini yalnızca tarımsal üretim kapasitesiyle sınırlı bir alan olmaktan çıkararak makroekonomik istikrar, sosyal politika ve yönetimle yakından ilişkili çok boyutlu bir kalkınma sorununa dönüştürdü. Bu çerçevede, gıda güvencesi tartışmaları giderek “erişilebilirlik” boyutuna odaklanırken yeterli gıdanın varlığı kadar bu gıdaya ekonomik olarak ulaşabilme kapasitesi de belirleyici hale geliyor.

Türkiye, sahip olduğu tarımsal üretim potansiyeli ve yüksek gıda arz kapasitesine rağmen, son yıllarda artan gıda enflasyonu ve fiyat oynaklığı nedeniyle gıda güvencesinin erişim boyutunda belirgin zorluklarla karşı karşıya bulunuyor. Bu nedenle Türkiye’nin performansının yalnızca ulusal göstergelerle değil, aynı zamanda benzer ülke gruplarıyla yapılan uluslararası karşılaştırmalar üzerinden değerlendirilmesi önem taşıyor.

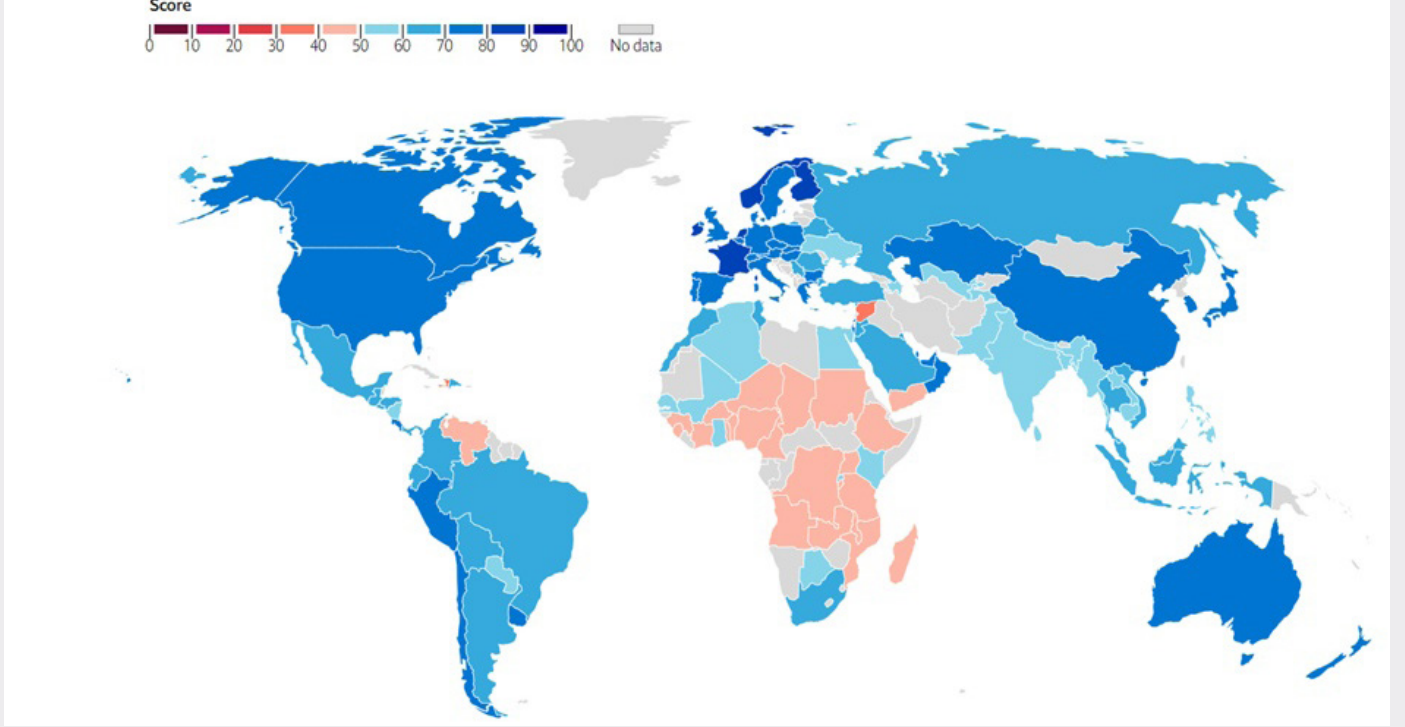
Bu yazıda, Türkiye’nin gıda güvencesi ve gıdaya erişilebilirlik performansını uluslararası endeksler ışığında analiz etmek; güçlü alanlarını ve yapısal kırılganlıklarını karşılaştırmalı bir perspektifle ortaya koymak amacıyla Economist Impact tarafından yayımlanan Küresel Gıda Güvencesi Endeksi temel analitik çerçeve olarak kullanılmıştır. Buna ek olarak, resmin bütüncül olarak anlaşılması açısından 2025 yılı itibarıyla küresel ve ulusal gıda enflasyonu görünümü incelenmiş ve fiyat dinamiklerinin gıdaya erişim üzerindeki etkileri değerlendirilmiştir.

Gıda güvencesi ve gıda erişilebilirliği

Gıda güvencesi, Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (Food and Agriculture Organization - FAO)’nın tanımına göre, tüm bireylerin her zaman yeterli, güvenli, besleyici ve tercih ettikleri gıdaya fiziksel, sosyal ve ekonomik olarak erişebildiği durumdur (FAO, 1996). Bu tanım, gıda meselesini yalnızca tarımsal üretimle sınırlamamakta; gelir düzeyi, fiyatlar, lojistik altyapı ve istikrar unsurlarını da kapsayan çok boyutlu bir çerçeve sunmaktadır.

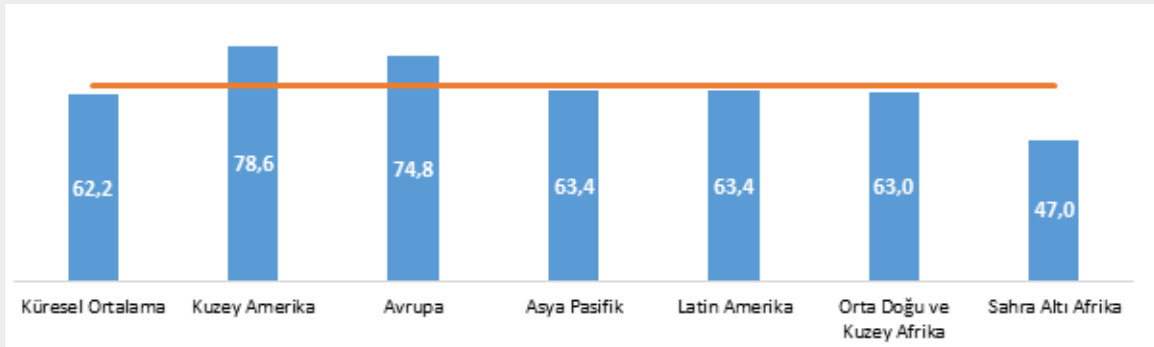
Ülkeler arası karşılaştırmalarda yaygın biçimde kullanılan temel gösterge, Economist Impact tarafından yayımlanan Küresel Gıda Güvencesi Endeksi (Global Food Security Index – GFSI)’dir. Endeks, küresel ölçekte gıdaya erişimi etkileyen çok boyutlu yapıyı 68 farklı nicel ve nitel gösterge ile ölçmekte ve bu göstergeleri dört ana kategori altında toplulaştırmaktadır. Bu kategoriler; gıdanın ekonomik erişimi, fiyat oynaklığı ve gelir düzeyi gibi unsurları içeren “Erişim”; tarımsal üretim kapasitesi, arz zincirinin güvenilirliği ve Ar-Ge olanaklarını kapsayan “Mevcudiyet”; beslenme çeşitliliği ve gıdaların sağlık açısından güvenilirliğine odaklanan “Kalite ve Güvenlik”; ile iklim değişikliği ve doğal kaynaklara bağlı riskler ile uyum kapasitesini değerlendiren “Sürdürülebilirlik ve Adaptasyon” başlıklarından oluşmaktadır.

Şekil 1. Küresel Gıda Güvencesi Endeksi- GFSI 2022*

*Haritada renkler ülkelerin gıda güvencesi düzeylerini göstermektedir. Koyu mavi tonlar daha yüksek, pembe tonlar daha düşük gıda güvencesini ifade ederken, gri renkli ülkeler için veri bulunmamaktadır. Endeks puanları 0–100 aralığındadır. Kaynak: Economist Impact, Global Food Security Index.

Şekil 2. Bölgelere Göre GFSI 2022 Puanları

Kaynak: Economist Impact, Global Food Security Index.

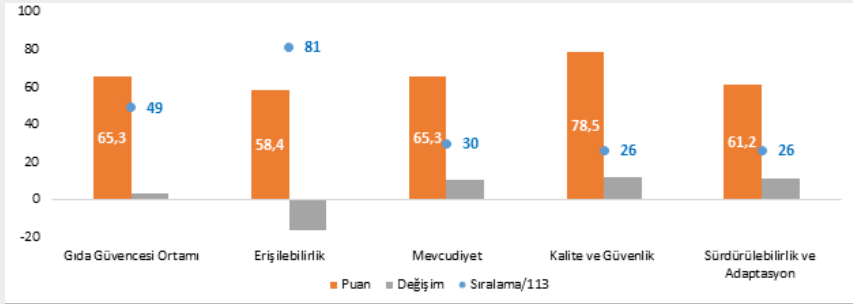
Şekil 1 ve Şekil 2’de görüldüğü üzere, GFSI 2022 karşılaştırmalarında Kuzey Amerika ve Avrupa bölgeleri küresel ortalamanın üzerinde yer almakta; özellikle Kuzey Avrupa ülkeleri, Kanada ve Japonya yüksek performanslarıyla öne çıkmaktadır. Bu ülkelerde gıda güvencesini destekleyen başlıca unsurlar düşük ve istikrarlı gıda enflasyonu, güçlü sosyal transfer mekanizmaları ve yüksek tarımsal verimliliklerdir. Buna karşılık, orta gelirli ülkelerde üretim kapasitesi görece yeterli olsa bile, fiyat oynaklığı ve gelir yetersizliği gıda erişimini sınırlandıran temel kırılganlıklar olarak öne çıkmaktadır.

Türkiye’nin gıda güvencesi performansı

Türkiye’nin gıda güvencesi performansı, küresel ölçekte orta-üst düzeyde seyretmektedir. Sıralaması 113 ülke arasında

49, genel gıda güvencesi puanı ise 65,3'tür. Türkiye, kalite ve güvenlik boyutunda 78,5 puanla güçlü bir performans sergileyerek küresel ölçekte 26'ncı sırada konumlanmaktadır. Buna karşılık, erişilebilirlik boyutunda 58,4 puanla zayıf bir görünüm ortaya çıkmakta; yüksek gıda fiyatları ve fiyat istikrarındaki sorunlar gıda güvencesinin iyileştirilmesi önünde temel bir engel oluşturmaktadır (Şekil 3).

Şekil 3. Türkiye GFSI 2022 ve Alt Bileşenleri

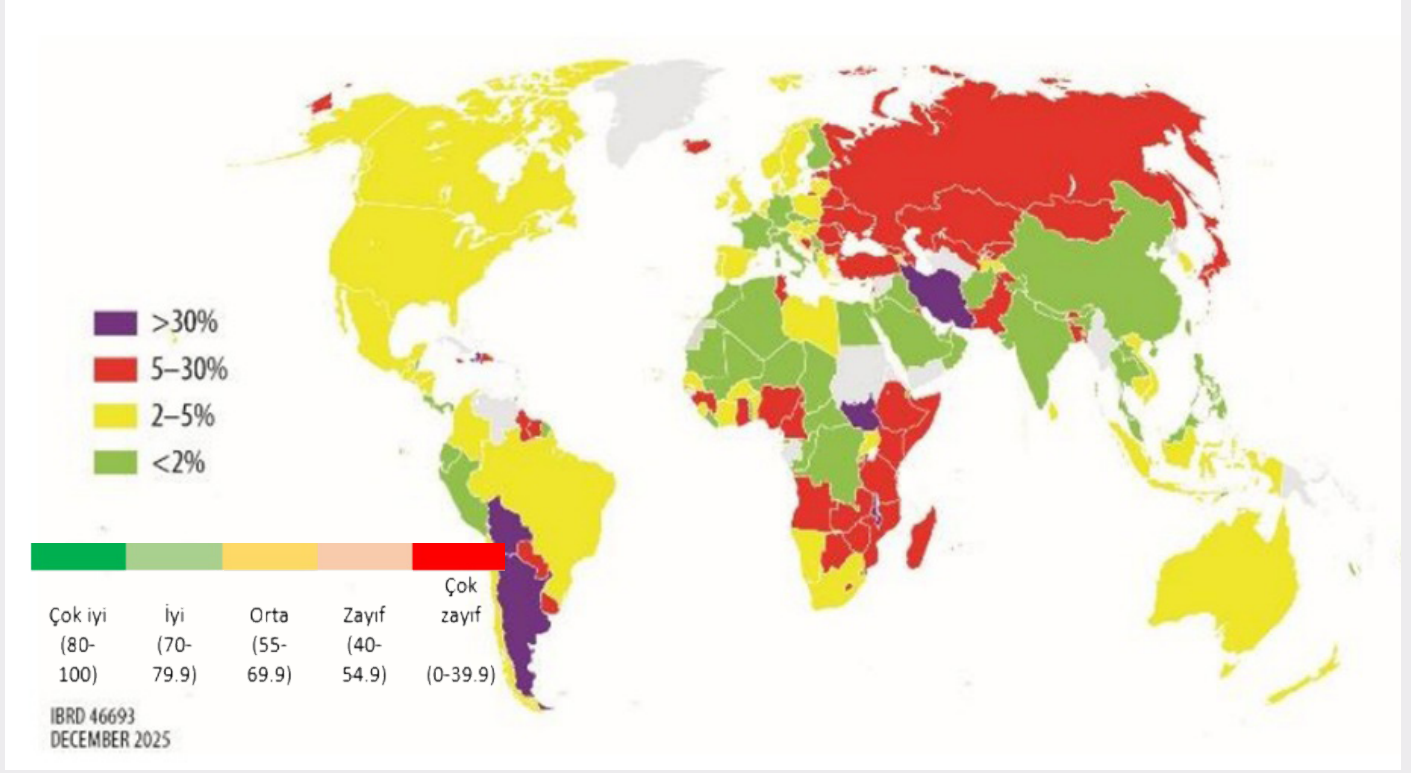
Kaynak: Economist Impact, Global Food Security Index.

Güçlü yönler ve politika müdahalesi için fırsatlar

GFSI 2022 verileri, Türkiye'nin gıda güvencesinde bazı alanlarda güçlü bir performans sergilediğini, ancak yapısal sorunların sürdüğünü göstermektedir. Gıda güvenlik ağı programları göstergesinde Türkiye, küresel ortalamanın 28,6 puan üzerinde yer almakta; gıda mevcudiyeti, finansman, kapsayıcılık ve işleyişe ilişkin tüm alt bileşenlerde olumlu değerlendirmeler almaktadır. Benzer şekilde, gıda arzının yeterliliği göstergesinde de küresel ortalamanın 36,3 puan üzerinde bir performans sergileyerek istikrarlı bir iyileşme eğilimi ortaya koymaktadır. Diğer taraftan, beslenme standartları, Türkiye'nin en güçlü olduğu alanlardan biri olarak öne çıkmaktadır. Bu göstergede ülke sıralaması, GFSI'nin 11 yıllık raporlama döneminde 61 basamak yükselmiş; ulusal beslenme rehberlerinin varlığı, düzenli izleme sistemleri ve gelişmiş besin etiketleme uygulamaları bu ilerlemede belirleyici olmuştur.⁰¹ Buna karşılık, erişilebilirlik boyutu Türkiye açısından en sorunlu alanlardan biri olmaya devam etmektedir. Ortalama gıda maliyetlerindeki değişim göstergesinde Türkiye 105. sırada yer almakta ve küresel ortalamanın 70,7 puan altında kalmaktadır. Bu durum, küresel koşullara ek olarak gıda enflasyonunun yönetilmesi ve hanehalklarının uygun fiyatlı gıdaya erişiminin güçlendirilmesini temel bir politika önceliği haline getirmektedir. Tarımsal ticaret göstergesinde ise yüksek ithalat tarifelerinin etkisiyle Türkiye 109. sırada yer almakta; bu alandaki düşük performansın 2012'den bu yana büyük ölçüde değişmediği görülmektedir (Şekil 4).

⁰¹ Türkiye'de gıda güvencesi sistemi, 5996 sayılı Kanun ve Türk Gıda Kodeksi çerçevesinde yürütülen resmî kontrollerle işletilmektedir. Denetim, analiz ve işletme kayıtları Gıda Güvenliği Bilgi Sistemi gibi dijital altyapılarla izlenirken; karekod uygulaması, taklit-tağış duyuruları ve ALO 174 hattı aracılığıyla şeffaflık ve tüketici katılımı güçlendirilmektedir.

Şekil 5. Dünyada Gıda Enflasyonu Isı Haritası (Yıllık, %)*

* Her bir ülke için gıda enflasyonu, Ağustos–Kasım 2025 döneminde Tüketici Fiyat Endeksi (TÜFE) kapsamındaki gıda bileşeni verilerinin mevcut olduğu en güncel aya dayanmaktadır.

Kaynak: World Bank, Food Security Update – December 19, 2025.

Türkiye, 2025 yılında küresel gıda enflasyonundaki ayrışmanın en belirgin gözlemlendiği ülkelerden biri olmuştur. Türkiye İstatistik Kurumu verilerine göre, Kasım 2025 itibarıyla gıda ve alkolsüz içecekler grubunda yıllık enflasyon yüzde 27,4 olarak gerçekleşmiştir. Bu oran, aynı dönemde yüzde 66,1 ile Kenya, yüzde 32,9 ile Bolivya ve yüzde 31,1 ile Arjantin'in ardından dördüncü sırada yer almakta ve Türkiye'nin hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelere göre önemli ölçüde ayrıştığını göstermektedir. Uluslararası gıda emtia fiyatlarında yıl sonuna doğru gözlenen gerilemeye rağmen Türkiye'de tüketici gıda enflasyonunun yüksek seyrini koruması; gıda fiyatları üzerinde döviz kuru geçişkenliği, maliyet-enflasyon dinamikleri ve tedarik zinciri yapısına ilişkin unsurlar başta olmak üzere makroekonomik ve piyasa kaynaklı faktörlerin belirleyiciliğinin sürdüğünü göstermektedir.

Sonuç ve 2026 beklentileri

Uluslararası karşılaştırmalı endeksler, Türkiye'nin gıda mevcudiyeti, beslenme standartları ve gıda güvenlik ağı programları açısından güçlü bir kurumsal kapasiteye sahip olduğunu ortaya koyarken gıda güvencesinin sürdürülebilirliği açısından temel zayıflığın erişilebilirlik boyutunda yoğunlaştığını göstermektedir. 2026 yılına girilirken yüksek ve oynak gıda enflasyonunun, gelir–fiyat dengesindeki bozulmanın ve tarımsal ticaret politikalarındaki kısıtların hanehalklarının uygun fiyatlı gıdaya erişimini sınırlamaya devam etmesi, bu alanın öncelikli bir politika müdahale alanı olarak ele alınmasını zorunlu kılmaktadır. Bu çerçevede, gıda güvencesinin kalıcı biçimde güçlendirilmesi için fiyat istikrarını önceleyen makroekonomik politikaların kararlılıkla sürdürülmesi, tarımsal ticarete maliyet artırıcı düzenlemelerin gözden geçirilmesi ve rekabetçi, şeffaf piyasa yapısının güçlendirilmesi temel öncelikler olarak öne çıkmaktadır. Buna ek olarak, gıda fiyat şoklarının hanehalkı refahı üzerindeki etkilerini sınırlamak amacıyla, kırılgan grupları hedefleyen sosyal koruma ve gıda destek mekanizmalarının etkinliğinin artırılması, 2026 yılında gıda erişilebilirliğinin iyileştirilmesi açısından kritik önem taşımaktadır.

KESKİN VİRAJLARDAN ANTALYA COP 31'E: İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ İLE MÜCADELENİN BİR YILI

MÜHDAN SAĞLAM | ENERJİ VE İKLİM ÇALIŞMALARI MERKEZİ DİREKTÖRÜ

İklim değişikliği, özellikle aşırı hava olaylarıyla birlikte yalnızca bilim insanlarının ve uzmanların değil, geniş toplum kesimlerinin de dikkatini çeken bir gerçek haline geldi. 2025 yılı bu açıdan bir istisna oluşturmadı; iklim politikalarında hem ilerleme yönünde adımlar hem de kırılmalar yaşandı. Bazı taraf ülkeler iklim hedeflerine dönük yol haritalarını sürdürürken küresel iklim yönetiminde gerilim ve belirsizlikler derinleşti. Bu nedenle 2025 ve 2026, geleceğe bırakılacak iz açısından kritik iki kilometre taşı olarak görülebilir. Bu yazıda iklim değişikliği alanında 2025'te dünya ve Türkiye'de yaşanan önemli kırılma noktaları ele alınacak; ardından 2026'da bu alanda ortaya çıkabilecek zorluklar, fırsatlar ve kırılmalara mercek tutulacaktır.

Küresel açıdan iklim değişikliği alanında yaşanan en büyük kırılma, ABD Başkanı Donald Trump'ın seçim boyunca vaat ettiği Paris Anlaşması'ndan çekilmenin gerçekleşmesidir. ABD, ilk Trump döneminde de Paris Anlaşması'ndan çekilmişti, ancak Trump'ın ardılı Biden yönetimince hızla bu karar geri alınmış ve Anlaşma'ya dönüşmüştü. 2025'te göreve başlayan Trump yönetimi, ilk olarak Paris Anlaşması ve ona eşlik eden pek çok BM Şart ve Sözleşmesi'nden çekildi. Yeni yönetim, iklim değişikliğiyle mücadeleyi ABD'nin küresel çıkarlarına bir tehdit olarak konumlandırdı. Buna yanıt olarak da petrol ve gaz başta olmak üzere ABD hegemonyasının korumanın yolunun "drill baby drill" sloganıyla özetlenecek şekilde fosil yakıtlara dayandıracağını ilan etti.

ABD, %11-13 arasında değişen dünyanın en fazla emisyon salımını gerçekleştiren ülkelerinin başında geliyor. Sanayi Devrimi'nden günümüze kümülatif salımlar dikkate alındığında ABD'nin burada asli sorumlu olduğu sonucuna varmak mümkün. Tam da bu nedenle Washington'ın iklim konusundaki yön değişikliği, dünya açısından 1,5 derece hedefine ulaşmanın önündeki en keskin virajlardan biri oldu.

Brezilya Belém'de gerçekleşen 30'uncu Taraflar Konferansı (COP 30), küresel iklim gündemi açısından yakından takip edildi. ABD'nin olmadığı bir zirvenin etkisinin ölçülmesi açısından Belém aynı zamanda bir testti. ABD dışından hiçbir tarafın anlaşmadan çekilmemesi önemli olsa da COP 30 metninde fosil yakıtlara değinilmemesi ve azaltım hedefleriyle gerçek arasındaki iddia açığının somut bir taahhütte bağlanmaması önemli eksiklikler olarak dikkat çekti. Başka bir anlatımla, genişleyen ölçeğe karşın, zayıflayan bağlayıcılık zirvenin temel sonucu oldu. Öte yandan, iklim finansmanı alanına devletlerin yanı sıra çok taraflı bankaların da dahil edilmesi, önemli bir ilerleme olarak gösterilse de yeni bir borç tuzağına düşme riski, finansman konusunda dikkat çeken kaygılar arasında yer aldı.

Buna karşın Belém'de adil geçiş açısından önemli bir adım atılarak Belém Eylem Mekanizması (BAM) kuruldu. Antalya'daki COP 31'de üzerine çalışılmaya devam edilecek bu mekanizma, özellikle kömürden çıkış sürecinde sosyal adalet, ekosistemin rehabilitasyonu gibi hayati başlıkları resmi metinlere dahil ederek daha adil bir geçiş sürecinin mimarisine dönük ilk adımı attı.

Belém COP'unun ayırt edici özelliklerinden biri Paris Anlaşması uyarınca taraf ülkelerin 2035 hedeflerini içeren NDC 3.0'larını UNFCCC'ye sunmalarıydı. UNFCCC Sekreteryası tarafından yayımlanan 2025 NDC Sentez Raporu, sunulan yeni beyanların emisyonları 2035'e kadar 2019 seviyelerinin ancak %12-17 bandının altına çekebileceğini gösteriyor. Oysa bilimin işaret ettiği %60'lık mutlak azaltım ihtiyacı ile mevcut tablo arasındaki uçurum derinleşiyor. Greenpeace tarafından yayımlanan 2035 Climate Ambition Gap raporu ise bu tabloyu daha sert bir dille ortaya koyuyor: Küresel emisyonların %80'inden sorumlu olan G20 ülkelerinin 2035 hedefleri, ihtiyaç duyulan dönüşümün yarısına dahi ulaşmadı. Dahası, birçok ülkenin mutlak emisyon azaltımı yerine, "referans senaryodan azaltım" (BAU) gibi görece hedefler kullanması, gerçek emisyon artışını maskeleyerek adeta bir "iddia illüzyonu" yaratıyor.

Küresel ölçekte gelişmeler çelişkili olsa da, 2025 Türkiye açısından önemli adımlara sahne oldu.

İlk olarak COP 31'e Türkiye'nin ev sahipliği yapacak olması, Türkiye'nin bugüne kadar izlediği politikalar kadar küresel

düzeyde de görünürlük ve öneminin artacağı bir yıla işaret ediyor.

2025'e bakıldığında İklım Kanunu'nun Temmuz 2025'te yürürlüğe girmesi, Ankara'nın iklim alanında attığı en önemli adım olarak gösterilebilir. Türkiye'nin ilk iklim kanunu, emisyon ticaret sistemi, iklim değışikliği yönetişimi, gelirlerin yönetimi, adil geçiş gibi başlıkları ana hatlarıyla düzenlemesi açısından önemli bir eşiğı sembolize ediyor. Ancak ETS dahil olmak üzere düzenlemeleri yönergelere bırakması, adil geçişi net bir tanımla ortaya koymaması, net sıfır hedefinde yıla yer vermeyişi, azaltım patikasında izlenecek yol, AB Yeşil Mutabakatıyla uyum gibi alanda muğlaklıklar ve ciddi eksikliklerle malul. Dahası izlenecek yol haritası ve uygulamalar konusunda denetimin de uygulayıcıya bırakılması, bağımsız bilimsel kuruluşların ve sivil toplum örgütlerinin süreçten dışlandığı bir mimariye yaslanması açısından ciddi belirsizliklere ve sorunlara sahip. 2026'da ETS yönetmeliğı, adil geçişi yönetmeliğı, yerel yönetimlere dönük yönetmeliklerin ortaya çıkmasıysa bu sürecin evrileceğı yol daha netleşebilir.

İklım Kanunu'yla 2026'da başlaması beklenen ETS pilot dönemi, Türkiye'nin dış ticaretini şekillendiren bir dinamikle başlıyor. AB'nin alüminyum, çelik, çimento, elektrik, gübre, hidrojen alanlarında getirdiğı Sınırdı Karbon Uyum Mekanizması (CBAM), yürürlüğe girdi. Bu mekanizma ihracatının ülkesindeki ETS sistemindeki karbon fiyatıyla AB piyasasındaki arasındaki farkın tahsiline dayanıyor. ETS'si olmayan ülkelerinse ihracat için sertifika yoluyla ton başına AB'de belirlenen karbon ücretini ödemesi gerekiyor. Türkiye açısından AB en önemli ihracat pazarı konumda. Şayet Türkiye'deki ETS hızla ve AB ile uyumlu bir yapıya dönüştürölmezse ihracatçılar, ciddi bir yeni mali yükü karşı karşıya kalacak.

Paris Anlaşması'na taraf ülkelerin geneli gibi Türkiye de 2025'te 2035 ara hedefini içeren yeni ulusal katkı beyanını (NDC 3.0) UNFCCC'yle paylaştı. Metne göre Türkiye, 2035 ara hedefi, BAU'ya göre emisyonları %41 oranında azaltmayı taahhüt ediyor ve 2035'te 643Mt (CO2 e) indirmeyi hedefliyor. Bu hedefleme Türkiye'nin AB'den farklı olarak artışı azaltım stratejisine devam ettiğini, net bir azaltım patikası oluşturmadığını anlamına da geliyor. Dahası metinde bir önceki NDC belgesinde olan 2038 emisyon oranların tavan yapacağı tarihin yer almaması, net bir azaltım haritasının takvimi konusundaki endişeleri artırdı. Sektörel yol haritasının eksiliğı, yutak alanlara dönük beklentisinin yüksekliğı belgenin dikkat çeken diğeri muğlak başlıklar. NDC 3.0'de değinilen bu sorunlar güncellemelerle düzeltilmediğı takdirde 2053 net sıfır hedefine ulaşmanın çok zora gireceğı söylenebilir.

Türkiye açısından iklim alanından yaşanan son gelişme, COP 31'e Türkiye'nin Avustralya ile beraber ev sahipliğı yapacak olması. Bu zirve, somut adımlarla desteklenmediğı takdirde aynı zamanda ulusal iklim politikasının uluslararası düzeyde sorgulanmasına zemin yaratacak. Uzman görüşleri, ev sahipliğinin ancak net azaltım hedefleri, şeffaf yönetim ve fosil yakıtlara dair kararlı bir yol haritasıyla anlam kazanabileceğı noktasında birleşiyor. Yani İklım Kanunu'ndaki eksiklikler, NDC 3.0'ın sınırlı iddiası ve emisyon eğrisinin yukarı yönlü seyri, süreci Türkiye açısından bir fırsat penceresi kadar zorlu bir stres testine de dönüştürüyor. Öte yandan Türkiye'nin küresel güney önceliklerini gözetten tarafsız ve adil bir arabuluculuk rolü üstlenmesi, ulusal politikada reform sinyalleri vermesiyle birleştiğinde süreci bir dönüm noktasına taşıyabilir. Aksi durumda, söylem ile politika arasındaki mesafenin korunması, ev sahipliğinin uluslararası kamuoyunda bir "yeşil aklama(*greenwashing*)" girişimi olarak algılanması riskini doğurabilir.

Buna karşılık COP 31; enerji dönüşümü yatırımlarının hızlandırılması, iklim finansmanına erişim kanallarının çeşitlendirilmesi ve yeşil sanayi politikalarının güçlendirilmesi açısından önemli bir manevra alanı da sunuyor. Türkiye'nin bu süreçte güven artırıcı adımlar atması, küresel güneyin önceliklerini gözetten dengeli bir kolaylaştırıcı rol üstlenmesi ve ulusal iklim politikasında somut reform sinyalleri vermesi hâlinde, COP 31 bir risk alanından stratejik bir fırsata dönüşebilir. Sonuç olarak 2025, ABD ile başlayan kopuşun COP 30'da bağlayıcılık eksikliğı üzerinden görünür hale geldiğı ve NDC 3.0 taahhütlerinin 1,5°C hedefi açısından umutları törpülediğı bir yıl olarak öne çıktı. Türkiye aynı dönemde ilk iklim kanununu çıkarırken, ETS'nin pilot dönemi için hazırlıklara başladı. Öte yandan AB'nin CBAM mekanizmasının 2026'da devreye girecek olması ve Türkiye'nin bu konuda yeterince hızlı hareket etmemesi riski, 2026'da en fazla üzerinde durulacak başlıklardan biri olacak. COP 31'e Türkiye'nin ev sahipliğı yapacak olması ise iklim politikalarının daha görünür ve sorgulanabilir hale gelmesini sağlarken, Türkiye'ye küresel görünürlüğünü artırma ve küresel güneyin temsilcisi olma hedefi açısından önemli bir fırsat sunabilir. Bu çerçevede 2026, Türkiye açısından hem bir sınav hem de prestij testi niteliğı taşıırken; aynı zirve Paris Anlaşması'na taraf ülkelerin, ABD olmadan, taahhütlerinde ne ölçüde samimi ve gerçekçi olduklarını da ortaya koyacaktır.

2025'TE SANAYİ POLİTİKASININ GÜÇLÜ GERİ DÖNÜŞÜ: TEKNOLOJİK EGEMENLİK VE JEOPOLİTİK GÜNDEM

SELİN ARSLANHAN | İNOVASYON ÇALIŞMALARI PROGRAM DİREKTÖRÜ

2025 yılı sanayi politikasının teknoloji odağıyla güçlü şekilde geri geldiği bir yıl oldu. Küresel teknoloji yarışı, artık sadece ekonomik büyümenin ve rekabet gücünün değil, jeopolitik gücün de merkezine yerleşti. Bu dönüşümü en iyi özetleyen kavram ise “teknolojik egemenlik” (technological sovereignty) oldu. Bu bağlamda teknolojik egemenlik, bir ülkenin kritik teknolojilerde yalnızca üretim kapasitesine değil; Ar-Ge, standart belirleme, tedarik güvenliği, pazara giriş ve regülasyon süreçlerine hakim olabilme yeteneğini ifade ediyor. COVID-19 pandemisi, küresel tedarik zincirlerinin kırılganlığını görünür kılmıştı. Ancak 2025'te belirleyici olan, bu kırılganlıkların artık geçici şoklar olarak değil, yapısal bir küresel yeniden düzenlenmenin parçası olarak ele alınmasıydı. Bu yeniden düzenlemenin merkezinde Çin'in teknolojik yükselişi yer aldı.

Bugün Çin, yapay zekadan enerji teknolojilere kadar birçok kritik teknoloji alanında küresel üretim ve ihracatın merkezinde bulunuyor.⁰¹ Bu durum, özellikle ABD ve Avrupa açısından yalnızca ekonomik rekabet değil; stratejik bağımlılık, ekonomik güvenlik ve küresel güç dengeleri bağlamında ciddi bir endişe yaratıyor. 2025 itibarıyla teknoloji politikalarının dili ve araçları bu nedenle önemli biçimde değişti. Sanayi politikası açık biçimde teknoloji odaklı, seçici ve jeopolitik eğilimlerle şekillenen bir çerçeveye oturdu. Rekabetçilik, artık tek başına yeterli bir hedef olarak görülüyor; onun yerine dayanıklılık, teknoloji bağımlılığını azaltma ve güvenli tedarik kavramları ön plana çıkıyor. Bir nevi teknoloji, enerji, ticaret ve güvenlik politikaları arasındaki sınırlar giderek bulanıklaşıyor ve teknoloji, politika yapımının merkezine yerleşiyor. 2025, teknoloji merkezli küresel yeniden yapılanmanın artık geri dönülmez hale geldiği bir yıl olarak hatırlanacak.

Kritik teknolojiler etrafında ABD-Çin rekabeti ve değer zincirlerinin yeniden şekillenmesi

2025'te küresel teknoloji yarışı ABD-Çin arasında giderek ciddileşti. ABD, teknoloji rekabetini açık biçimde ulusal güvenlik perspektifiyle ele alarak özellikle yapay zeka, yarı iletkenler gibi kritik teknolojilerde yatırım, ticaret, teknoloji transferi konularında kontrol mekanizmalarını güçlendirdi. Öncelikle yılın başında yarı iletken çiplerin ticaretini kısıtlayan kapsamlı kurallar yayımlayarak Çin'in bu teknolojilere erişimini hedef almıştı. Ardından Çin'e karşı gümrük vergisi uygulamasını başlattı ve uygulanan oranlar kısa sürede yüksek tarifelere dönüşerek fiili bir ticaret kısıtlaması halini aldı. Tüm bunlar Çin'in misilleme adımlarını tetikledi; Çin yeni tarifeler getirdi ve nadir toprak elementleri ihracatını askıya alarak otomotiv, savunma ve elektronik gibi birçok değer zincirini etkileyen ciddi bir tedarik krizi yarattı.

Bu gelişmeler ABD'nin geri adım atmasına neden oldu ve 2025 yılının sonuna doğru Trump ile Xi Jinping arasında yapılan görüşmenin ardından tarifeler düşürülerek belirli çip kategorilerinde ve lisanslı satışlarda kısmi bir gevşeme sağlandı. Bu görüşme, taraflar arasında geçici bir yumuşama sağlasa da, özellikle nadir toprak elementleri ihracat kısıtlamaları ile ilişkili yeni gerilimler olası görünüyor. ABD, Çin'e bağımlılığı azaltmak için farklı ülkelerle nadir element tedarik anlaşmalarını denerken aynı zamanda kendi içinde ilgili şirketlere yatırım kararlarına devam ediyor. Fakat tabii ki Çin'den tamamen bağımsız tedarik zincirleri kurmak bugün için pek mümkün değil. Bu nedenle 2026'da bu gündemin yoğunluğunu ve ciddiyetini koruması bekleniyor. Ayrıca ABD'nin yeni yayımladığı Ulusal Güvenlik Stratejisi de, teknolojinin güvenlik meselelerinin merkezine nasıl yerleştiğini ve geçici olmadığını açıkça gösteriyor.

AB'nin teknoloji yarışına geri dönme çabası ve yeni sanayi politikası gündemi

Avrupa Birliği 2025 yılına, 2024'ün sonunda açıklanan Draghi raporuyla girmişti. Rapor, Avrupa'nın ABD ve Çin'e kıyasla kritik teknoloji alanlarında geri kalmasının ve bu nedenle daha aktif ve akıllı bir sanayi politikası gereğinin altını çiziyordu. Bunun etkisi, 2025 yılı boyunca AB'nin tüm politika ve strateji belgelerinde, yeni regülasyonlarda ve Komisyon liderlerinin söylemlerinde açık şekilde görüldü. AB, “teknolojik egemenlik” kavramını politika belgelerinin merkezine yerleştirdi.

Bu doğrultuda şekillenen ve 2025'te açıklanan AB Rekabetçilik Pusulası ve Temiz Sanayi Mutabakatı; Avrupa Yeşil Mutabakatı'nı, doğrudan teknoloji ve sanayi rekabetçiliğiyle ilişkilendiren önemli bir adım oldu. AB'de yeşil dönüşüm,

01 Detaylı bilgi ve analiz için bkz. <https://www.tepav.org.tr/tr/haberler/s/11116>

yalnızca çevresel bir zorunluluk değil, sanayi yapısının dönüşümünü ve yeni teknolojik kapasite inşasını destekleyen bir büyüme stratejisi olarak ele alınmaya devam ediyor.

2026'da ise, tüm bu stratejilerin "Made in Europe" adımlarıyla somutlaşması bekleniyor. AB, yapay zeka, yeşil teknolojiler ve ileri malzeme gibi teknoloji alanlarında kamu alımları, yeni finansman araçları ve düzenleyici çerçevelerle aktif bir rol üstlenmeyi amaçlıyor. Bununla birlikte Temiz Sanayi Mutabakatı'nın otomotivden kimyaya birçok sektörel uygulama çerçevesi 2026 takviminde yer alıyor.

Küresel elektrikli araç pazarı 2025'te önemli bir dönüşüm geçirdi. AB, elektrikli araç hedefleri ile otomotiv ve batarya teknolojilerine yönelik düzenlemeleri aracılığıyla bu alanda aktif bir rol üstlenmeyi amaçlıyor. 2026'da bu yönde atılacak adımlardan en çok etkilenecek ülkelerden biri de Türkiye olacak. Sınırdaki Karbon Düzenleme Mekanizması (CBAM)'nda ise, her ne kadar AB içinde yoğun tartışmalarla takvim değişiklikleri olsa da, 2026 artık geçiş döneminin sona erdiği ve ticarete etkilerini doğrudan görmeye başlayacağımız bir yıl olacak gibi görünüyor.

Beklenen bir diğer konu ise, AB'nin Yapay Zeka ile ilgili yasal düzenlemesinin tam uygulamaya geçmesi. Bu, diğer ülkelerin düzenleyici çerçevelerini etkileyecek.

2025'in ortaya koyduğu temel ders: Teknoloji artık yalnızca inovasyon ya da büyüme aracı değil, jeopolitik gücün temel unsuru

Türkiye, son otuz yılda küresel değer zincirlerine güçlü biçimde entegre olmuş olsa da bu entegrasyon yeni teknolojilerde rekabet gücü açısından beklenen sıçramayı henüz sağlayamadı. Son yıllarda sayıları artan Ar-Ge merkezleri, teknoparklar, teknoloji transfer ofisleri, girişim sermayesi fonları, Türkiye'nin teknoloji ekosistemini önemli ölçüde genişletti. Ancak bu kapasitenin özel sektör Ar-Ge'sine ve yeni teknolojilerde rekabet gücüne yeterince dönüşemediği görülüyor.⁰¹ Bu tablo, Türkiye açısından yeni teknolojilere dayalı hedefli ve özgün bir sanayi politikası tasarımını zorunlu kılıyor. Küresel eğilimleri yakından takip eden ve anlamlandıran, fakat aynı zamanda ülke koşullarına özgü bir yaklaşıma ihtiyaç var. Bununla birlikte AB'nin teknolojik egemenlik gündemi, Türkiye-AB ilişkisini teknoloji odağıyla düşünmek için yeni bir alan sunuyor.

2026'da ABD-Çin teknoloji rekabetinin yoğunlaşmaya devam etmesi bekleniyor. Yapay zeka ve yarı iletkenlerin yanı sıra, ileri malzemeler ve sentetik biyoloji gibi teknoloji alanlarında da yeni adımlar görülebilir. AB ise teknolojik egemenliğini güçlendirmeye ve sanayi kapasitesini yeniden inşa etmeye yönelik, Türkiye'yi doğrudan etkileyecek uygulamaları hayata geçirmeye hazırlanıyor. 2025 yılında ortaya konan sektörel eylem planlarının uygulanmasıyla birlikte; özellikle elektrikli araçlar ve batarya teknolojilerinde yerelleştirme, standartların yeniden tanımlanması ve kamu alımlarına ilişkin kuralların gözden geçirilmesi gibi başlıklarda kritik bir 2026 takvimi öne çıkıyor. Dolayısıyla, 2026 yılı, bu dönüşüm sürecinde, Türkiye'nin kendi konumunu daha stratejik ve seçici bir yaklaşımla yeniden tanımlaması gereken bir yıl olacak. Küreselleşmeden yeni bölgesel stratejilere doğru bir tartışma başlatan 2025 eğilimleri, 2026'da derinleşebilir. Bu, aynı zamanda yeni iş birliği modellerinin de ortaya çıkması, yeni koalisyonların kurulması anlamına gelecektir.

Türkiye'nin bu ortamda konumunu belirleyebilmesi için, yerel üretim ve teknoloji ekosistemini güçlendirecek adımlar atması, yerel ve bölgesel aktörlerin entegrasyonunu sağlaması ve Gümrük Birliği'nin revizyonu gibi başlıkları teknoloji gündemiyle birlikte ele alması kritik önem taşıyor. Bu çerçevede Türkiye açısından temel mesele, yalnızca küresel eğilimlere uyum sağlamak değil; hangi teknolojilerde, hangi değer zincirlerinde ve hangi iş birliği modelleriyle konumlanacağını stratejik bir tercihle belirleyebilmek olacak.

01 Detaylı bilgi ve analiz için bkz. <https://tepav.org.tr/tr/haberler/s/10920>

BEŞERÎ SERMAYE, EĞİTİM VE GELECEK KAPASİTESİ

“Küresel ekonomik ve jeopolitik dönüşüm, beşerî sermayeyi yeniden stratejik bir değişkene dönüştürdü. 2026’da beceri talebi, meslek yapısı ve eğitim politikası arasındaki uyumsuzluk Türkiye’nin rekabet gücü açısından kritik bir sınama oluşturacak. Eğitim–üretim–istihdam zincirinin yeniden kurulması, uzun vadeli kapasite inşasında belirleyici olacak.”

2025’TE EĞİTİM POLİTİKALARINDA GELİŞMELER VE 2026 İÇİN POLİTİKA BEKLENTİLERİ

ÖMER AÇIKGÖZ | EĞİTİM POLİTİKALARI PROGRAM DANIŞMANI

Bireysel potansiyeli geliştiren, beşerî sermayenin niteliğini yükselten, toplumsal refahın temelini oluşturan ve ülkenin rekabet gücünü artıran eğitim, tüm bu özellikleriyle stratejik bir kamu politikası aracıdır.

Bu çerçevede, 2025 yılında eğitim alanında öne çıkan politika adımları ile 2026’ya ilişkin beklenti ve olası eğilimler değerlendirmek önemli.

Küresel eğitim sistemleri, UNESCO’nun Eğitim 2030 – Sürdürülebilir Kalkınma Amacı 4 (SDG 4) vizyonu ile OECD’nin Education 2030 ve Future of Education and Skills çerçeveleri doğrultusunda yapısal bir dönüşüm sürecine girmiştir. OECD’nin PISA, Education at a Glance ve UNESCO’nun Küresel Eğitim İzleme (GEM) Raporları, ülkelerin eğitim politikalarını şekillendiren referans metinler hâline gelmiştir.

Küresel eğitim politikaları, teknolojik dönüşüm, yönetim reformları ve toplumsal eşitlik hedefleri etrafında yeniden şekillenmiştir.

Yapay zekâ ve dijital dönüşüm, öğretim yöntemleri, ölçme ve değerlendirme yaklaşımları ile eğitim sistemlerinin stratejik planlama süreçlerini köklü biçimde dönüştürmektedir. Eğitim politikaları, veri temelli karar alma mekanizmalarına ve kişiselleştirilmiş öğrenme modellerine daha fazla odaklanmıştır.

Karşılaştırmalı küresel eğitim verilerinin kullanımı ve uluslararası karşılaştırmalı değerlendirme sistemleri ülkelerin eğitim reformlarını yönlendiren temel araçlar hâline gelmiştir. Bu süreç, politika uyumunu artırmakta ve ulusal eğitim sistemlerinin uluslararası standartlarla daha güçlü biçimde ilişkilendirilmesini sağlamaktadır.

Eşitlik odaklı ve krizlere duyarlı eğitim politikaları, kapsayıcı eğitim, küresel politika gündeminin merkezinde yer almıştır. OECD’nin Skills Strategy yaklaşımı, yükseköğretime yeni yönler vermiştir. Yükseköğretim sistemleri hızla değişen beceri gereksinimleri ve küresel iş gücü piyasalarının talepleri doğrultusunda yeniden yapılandırılmaktadır.

Pandemi döneminde erişim ve esneklik ihtiyacı ile ortaya çıkan çevrim içi ve hibrit öğrenme modelleri, birçok eğitim kurumunda kalıcı ve dönüştürücü uygulamalar hâline gelmiştir.

Türkiye’de eğitim

Küresel ölçekte UNESCO’nun *Sürdürülebilir Kalkınma Amacı 4 (SDG-4)* ve OECD’nin *Education 2030* vizyonu doğrultusunda şekillenen dönüşüm süreci, Türkiye için de eğitim politikalarının yeniden yapılandırılmasını zorunlu kılmaktadır.

2025 yılı, Türkiye’de eğitim sistemi, erişimde sağlanan nicel bazı kazanımlara rağmen nitelik, eşitlik ve beceri uyumu gibi konularda tamamlayıcı sorunların belirgin hale geldiği bir yıl olmuştur.

Türkiye’de eğitim yönetişimi, uzun yıllardan beri büyük ölçüde merkezietçi bir yapıya sahiptir. Bu durum, standartlaşma ve kaynak dağıtımı açısından avantaj sağlarken yerel ihtiyaçlara duyarlılık ve okul temelli gelişim kapasitesini sınırlamaktadır. Eğitimde dijital dönüşüm, Türkiye’de 2025 yılında altyapı yatırımları ve merkezi platformlar üzerinden ilerlemiştir, bu dönüşüm henüz bütünsel bir pedagojik ve etik çerçeveye kavuşmamıştır. Bölgesel ve sosyo-ekonomik düzeyde devam eden eşitsizlikler, dijital imkânlardan yararlanma kapasitesini sınırlamakta ve öğrenme çıktıları arasındaki farkları derinleştirmektedir.

Eğitimde veri temelli politika yapımı önem kazanmıştır. Türkiye son yıllarda, uluslararası değerlendirmeler (PISA, TIMSS vb.) ve ulusal sınav verilerini eğitim politikalarında daha görünür biçimde kullanmaktadır. Çalışma Bakanlığı, MEB, YÖK ve ÖSYM verilerinin eğitim politika tasarımı daha şeffaf, analitik ve bütünsel biçimde kullanılması önemli bir ihtiyaç olarak öne çıkmaktadır. Eğitim verilerinin sistematik, erişilebilir ve şeffaflaştırılması gerekmektedir. Türkiye PIAAC değerlendirmesine tekrar dahil olmalıdır.

Öğretmen yetiştirme, atama ve hizmet içi mesleki gelişim süreçleri arasında güçlü bir bütünlük sağlanamamış; dijital pedagojiler, ölçme ve değerlendirme ile kapsayıcı eğitim alanlarında sürekli mesleki gelişim ihtiyacı artmıştır. Öğretmenler için mesleki yeterlilik temelli bir ölçme ve değerlendirme ile mesleki gelişme odaklı hizmet içi eğitim süreçlerine ihtiyaç vardır.

Türkiye’de eğitim alanındaki en belirgin yapısal sorunlardan biri bölgesel, sosyo-ekonomik eşitsizlikler ile okul türleri arasında süregelen farklardır. Özellikle dezavantajlı bölgelerde okul altyapısı, öğretmen niteliği ve akademik başarı düzeyleri arasındaki farklar varlığını korumaktadır.

Mesleki eğitim

2025 yılı ve sonrasında da mesleki eğitimin gençler için cazip olduğu söylenemez. Mesleki ortaöğretimdeki öğrencilerin önceliklerini lisans programlarına yerleşme yönünde belirlemeleri bu yapısal sorunun sürdüğünü göstermektedir.

Toplumda beyaz yaka işlere yönelik güçlü tercih ise uzun yıllardır devam etmektedir.

Yerel dinamiklerin etkisiyle hem ortaöğretimde hem de MYO’larda işletmede mesleki eğitim ve staj imkânı olmamasına rağmen çok sayıda program açılmıştır. Uygunluk ve sürdürülebilirlik sorunu bulunan bu programlardan mezun olanlar işverenlerin beceri taleplerini karşılayamamaktadır. Ayrıca mesleki ve teknik programlarda alan ve dal eğitim sürelerinin aynı olması gibi müfredat kaynaklı sorunlar güncelliğini korumaktadır.

Atölye ve laboratuvar öğretmenlerinin yeterli sektör deneyimlerinin olmaması ise iş becerisi eksikliği ve uyumsuzluğuna neden olmaktadır.

Yükseköğretim

Türkiye’de yükseköğretim sistemi, nicel büyüklüğünü korumakla birlikte, eğitim çıktılarının niteliği ve kazanılan becerilerin iş gücü piyasasıyla uyumu konusundaki tartışmalar 2025 yılında da devam etmiştir.

Mikro-yeterlilikler, sertifika programları ve yaşam boyu öğrenme yaklaşımları kısmi olarak gelişse de bunların tanınırlığı ve mezunlara getirisi ile ilgili sistematik çalışmalar yeterince yapılamamıştır.

Yükseköğretim program sürelerinin kısaltılmasına ilişkin söylem öğrencilerde, akademide ve toplumda çeşitli endişelere yol açmıştır. Program süresine ilişkin olası bir değişikliğin, alanlar bazında değerlendirilerek geniş bir uzlaşıyla hayata geçirilmesi gerektiği yönünde görüşler öne çıkmaktadır. Avrupa ülkelerinde ise eğitimin ekonomisi, finansmanı ve mezunların iş gücü piyasasına uyumu temel alınarak bazı lisans programlarının mezuniyet kredisi 180 AKTS (3 yıl) olarak belirlenmiştir. Uzun süredir bu programlardan mezun olanlara YÖK tarafından 4 yıllık diploma (240 AKTS) denkliği

verilmektedir.

Türkiye’de üniversitelerin nicel olarak hızla artması, öğrenciler, akademi ve iş dünyası başta olmak üzere tüm paydaşlarda bir “nitelik stresi” yaratmıştır. Her yıl ortalama 1 milyon öğrencinin yükseköğretime kayıt olmasıyla yükseköğretim sisteminin hacmi genişlemiş, ancak bu genişleme eğitim kalitesi, öğrenme çıktıları ve mezun yeterlilikleri arasındaki uyumu zayıflatmıştır.

Üniversite mezunlarının önemli bir bölümü, istihdamı kolaylaştıran beceriler olarak tanımlanan eleştirel düşünme, problem çözme ve dijital yeterlilikler açısından işgücü piyasasının beklentilerini karşılamakta zorlanmaktadır. 2025 yılında da devam eden bu uyumsuzluk, genç işsizliği ve diplomalı işsizliği artıran önemli bir soruna dönüşmüştür.

Merkeziyetçi üniversite yönetim modeli; akademik özerklik, idari esneklik ve stratejik karar alma yetkinliklerini zayıflatarak üniversitelerin kurumsal yenilik üretme kapasitesini ve bilimsel rekabet gücünü sınırlamaktadır.

Üniversitelerde kalite güvence sisteminin odağı bürokratik dosyalama süreçleri değil, program çıktıları ile öğrenci kazanımları arasındaki ilişki olmalıdır. Türkiye’de bölüm bazlı istihdam verileri 2025 yılında da yeterince görünür ve izlenebilir hale gelmemiştir. Üniversitelerde performans temelli ve çeşitlendirilmiş finansman modellerinin yeterince gelişmemiş olması, akademinin stratejik alanlarda atılım yapma kapasitesini sınırlamaktadır. Öte yandan vakıf üniversitelerinde 2025 yılı itibarıyla doluluk oranlarının düşmesi, önümüzdeki yıllarda finansal kırılganlık riskine işaret etmektedir.

Yeni yılda beklentiler

2026’da eğitim politikalarının yalnızca sınav sonuçlarına değil, okul iklimi, öğretmen gelişimi ve öğrenci ilerlemesini izleyen çok boyutlu veri setlerine dayanması öne çıkmaktadır. Bu çerçevede UNESCO’nun eğitimde etik yapay zekâ ilkelerinin uygulamaya geçmesi ve teknolojinin insan muhakemesini ikame etmek yerine desteklemesi beklenmektedir. OECD yaklaşımı ise yenilik ile güven, şeffaflık ve mesleki özerklik arasında denge kuran yönetim mekanizmalarını vurgulamaktadır.

UNESCO ve OECD, dar kapsamlı ve yüksek riskli sınav merkezli uygulamalardan uzaklaşarak yeterlilik temelli ve biçimlendirici ölçme-değerlendirme modellerine geçişi teşvik etmektedir. Mikro yeterlilikler, esnek öğrenme yolları ve yaşam boyu öğrenme çıktılarının tanınmasının 2026’da daha güçlü bir politik meşruiyet kazanması muhtemeldir. OECD’nin kanıta dayalı politika yapımı vurgusu ile UNESCO’nun küresel izleme rolleri (UIS, GEM) 2026 yılına ilişkin ortak bir perspektifte birleşmektedir. Buna göre eğitim yönetişiminin entegre veri sistemleri, öğrenme analitikleri ve performans göstergeleri temelinde yürütülmesi gündemdedir.

2026 perspektifi aynı zamanda öğretmenliğin profesyonel rolünün yeniden tanımlanmasını içermektedir. Öğretmenlerin giderek daha fazla öğrenme tasarımcısı, rehber ve kolaylaştırıcı rollerini üstlenmesi; dijital pedagoji, ölçme okuryazarlığı ve kapsayıcı eğitim alanlarında sürekli mesleki gelişim programlarıyla desteklenmesi beklenmektedir.

HUKUK, DEMOKRATİK İŞLEYİŞ VE KURUMSAL KAPASİTE

“2025’te hukuk alanı siyaset, temsil ve yargı ilişkilerinin kesişiminde yeniden tanımlandı. Yerel yönetimlere yönelik hukuki süreçler, bireysel başvuru kararlarının uygulanmaması, anayasa tartışmaları ve Meclis’in yeni düzenlemeleri; hukukun üstünlüğü, kurumsal kapasite ve demokratik meşruiyet sorularını birlikte gündeme taşıdı. 2026’da belirleyici olacak konu, yargısal işleyişin, anayasal tasarımın ve çözüm süreci çerçevesinin hangi kurumsal sınırlar içerisinde ele alınacağıdır. Hukuki alanın ekonomi, dış politika ve toplumsal aktörlerle ilişkisi daha görünür hale gelirken, kurumsal kapasitenin yeniden inşası Türkiye’nin uzun vadeli demokratik dayanıklılığı açısından kritik bir başlık oluşturacak.”

2025 YILINDA HUKUK ALANINDA YAŞANAN ÖNEMLİ GELİŞMELER

LEVENT GÖNENÇ | HUKUK ÇALIŞMALARI MERKEZİ DİREKTÖRÜ

2025, hukuk alanında geçmiş yıllardan devreden sorunlara yenilerinin eklendiği, hukuki meselelerin kamuoyunda sıklıkla ve kapsamlı bir biçimde tartışıldığı bir yıl oldu. Özellikle siyaset-hukuk ilişkisi bağlamında yaşanan gelişmeler çoğu zaman gündemi belirledi.

Yıl içinde yaşanan olayları değerlendirmeye geçmeden önce, Türkiye’de hukuk alanına ilişkin şu tespiti yapmamız yerinde olur: Hukuki meselelerin büyük çoğunluğunda ilgili tarafların hemfikir olmaları beklenmez. Her şeyden önce, hukuki uyuşmazlıkların doğasında mevcut bulunan “menfaat çatışması” buna engeldir. Bununla birlikte, hukuki meselelerin bu ölçüde kamuya mal edildiği, uzun uzadıya medyada tartışıldığı ve meseleler hakkında toplumsal bölünme, kamplaşma, hatta çatışmaların ortaya çıktığı bir ortamda, yargının sağlıklı bir şekilde işleyeceği söylenemez. Aksine, böyle bir siyasal ve toplumsal atmosfer, bir yandan yargının bağımsızlığının ve tarafsızlığının sorgulanmasına sebep olurken diğer yandan yargıya olan toplumsal güvenin aşınmasına yol açar. 2026’da ve sonraki yıllarda, umulur ki, hukuki meseleler münhasıran yargı profesyonellerine bırakılır ve mahkemeler dış (özellikle siyasal) müdahaleler olmaksızın ve toplumsal kamplaşmalara zemin hazırlayacak tartışmalardan uzak bir biçimde asıl işlerini, yani “adalet dağıtma” görevlerini yerine getirirler.

Genel değerlendirmeye geçmeden evvel, hukukun yapısal, toplumsal ve siyasal bağlamları açısından geçmiş yıllarla bir karşılaştırma yapmakta fayda var. 2025 yılında uluslararası hukuk endekslerinde Türkiye’nin yeri ve skoruna dair bir iyileşme veya ilerleme kaydedilmedi. Türkiye’nin hukukun üstünlüğü endeksindeki performansı, 2024 yılının da gerisine düşerek son 10 yılın en düşük seviyesine geriledi (World Justice Project, 2025).

Hukukun alt-alanlarına baktığımızda, özellikle anayasa ve idare hukuku alanında yıl boyunca devam eden belediyelere yönelik hukuki girişimler dikkat çekiciydi. Başta İstanbul Büyükşehir Belediyesi (İBB) olmak üzere, Cumhuriyet Halk Partisi’nin (CHP) elinde bulunan diğer belediyeler ve bu belediyelerdeki yönetici ve personel hakkında başlatılan soruşturmalar, farklı boyutlarıyla tartışma konusu oldu. Bununla birlikte, ülkenin batısından doğusuna, güneyinden kuzeyine “kayyum” uygulamasının sürdüğü görüldü. Bu durum, seçilmiş yerel yöneticilerin görevden alınması ve yerlerine idari atama yapılması anlamına gelen bu uygulamanın, “temsil hakkı” ve “seçmen iradesine saygı” ilkeleri çerçevesinde yeniden tartışılmasına ve gündemin üst sıralarına taşınmasına yol açtı.

19 Mart tarihinde İBB Başkanı ve CHP’nin Cumhurbaşkanı adayı Ekrem İmamoğlu’nun tutuklanmasıyla birlikte meselenin hukuki boyutundan ziyade siyasal boyutu öne çıkmaya başladı. Zaman içerisinde İstanbul’daki ilçe belediyeleri ve başka il belediyeleri de soruşturma kapsamına alınırken ana muhalefet partisi CHP, düzenlediği kitlesel halk toplantılarında süreci protesto etti. CHP, her fırsatta sürecin siyasal bir nitelik taşıdığını vurgularken İmamoğlu ve diğer belediye çalışanları hakkında İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından hazırlanan iddianame mahkeme tarafından kabul edildi. Soruşturma sürecinde en dikkat çeken isim olan Ekrem İmamoğlu’nun yargılanmasına Mart 2026 itibarıyla başlanacak. Dolayısıyla, 2025’ten 2026’ya devreden hukuk gündeminin üst sıralarında büyük ihtimalle “İmamoğlu Davası” yer alacak.

İBB davası bağlamında medyada sık sık ismi duyulan İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığı 2025 boyunca ses getiren başka soruşturmalara da imza attı. Kamuoyunda “Bahis Soruşturması” ve “Uyuşturucu Soruşturması” olarak bilinen hukuki süreçlerde; futbol, magazin ve sanat dünyasından isimlerin Çağlayan Adliyesi’ne yollarının düştüğü görüldü. Bu kapsamda soruşturma evresinde uyulması gereken usul kurallarına uyulmadığı ve soruşturmanın medyadaki yansımalarının “masumiyet karinesi”ni zedeleyen bir nitelik taşıdığı yönünde eleştiriler gündeme geldi.

Yargı’dan devam edecek olursak; bazı önemli davalar, medyanın gösterdiği ilginin de etkisiyle, günlerce konuşuldu ve kamuoyu tarafından yakından takip edildi. Bu davalar arasında özellikle “Kartalkaya Davası”nı hatırlamamız gerekir. 21 Ocak’ta 78 kişinin hayatını kaybettiği ve 133 kişinin yaralandığı “Grand Kartal Otel” yangınına ilişkin dava süreci oldukça tartışmalı geçti ve olayda kimin sorumluluğu olduğu sorusu kamuoyunda sık sık gündeme geldi. Bu çerçevede, Bakanlığın kendi yetki alanına giren hususlarda soruşturma izni vermemesi kamuoyunda tepkiyle karşılandı.

Yasama organında, yani Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde (TBMM), 2025 yılında bazı önemli kanunların kabul edildiğine de tanık olduk. Bunlar arasında yer alan “İklim Kanunu”, Türkiye’nin ilk kapsamlı iklim düzenlemesi olma niteliğini taşıran aynı zamanda “karbon kredisi” mekanizması gibi farklı bir uygulamayı da hukuk sistemimize dahil etti. Bunun yanında, “Siber Güvenlik Kanunu” ile ulusal siber güvenliğin tahkimi ve olası tehditlerin tespitine yönelik hukuki bir çerçeve oluşturuldu ancak söz konusu kanunun yürürlüğe girmesiyle birlikte, çeşitli sivil toplum kuruluşları tarafından, kişisel verilere erişim alanında keyfi uygulamaların ortaya çıkabileceği ve özel hayatın gizliliğinin ihlal edilme riskinin arttığı yönündeki eleştiriler dile getirildi.

Yılın sonuna doğru yasama alanında en çok tartışılan konulardan biri ise 11. Yargı Paketi oldu. Yargı paketi kapsamında yer alan düzenlemelerin hukuken “af” niteliği taşıyıp taşımadığına dair tartışmalar öne çıktı. Kamuoyunda lehte ve aleyhte görüşlerin dile getirildiği bu kanunla, 31 Temmuz 2023 ve öncesi işlenen suçlar dolayısıyla hüküm giyenlere; kapalı cezaevinden açık cezaevine, açık cezaevinden de denetimli serbestliğe 3 yıl daha erken ayrılma imkanı tanındı.

2025 yılında TBMM açısından üzerinde durulması gereken bir başka gelişme, “Çözüm Süreci”ne dair gelişmelerdi. “Kürt Sorunu”nu çözmeye yönelik girişimlere hukuki bir zemin sağlamak amacıyla kurulan ve TBMM İctüzüğü’ndeki hükümlere göre oluşturulmayan «Süreç Komisyonu», başlangıçta öngörülen ve ilan edilen takvim çerçevesinde çalışmalarını tamamlayamadı ve Aralık 2025 itibarıyla süresi iki ay daha uzatıldı. Komisyonun, 2026 itibarıyla hukuki düzenlemelere ilişkin önerilerini kamuoyuyla paylaşması bekleniyor.

Son yıllarda artış gösteren Anayasa Mahkemesi (AYM) kararlarına uyulmama eğiliminin 2025 yılında da devam ettiği görüldü. Özellikle bireysel başvuru kapsamında verilen hak ihlali kararlarının yerel mahkemeler tarafından uygulanmaması, bazı tahliye kararlarının fiilen yerine getirilmemesi ve AYM kararlarının bağlayıcılığına ilişkin tartışmaların yeniden gündeme gelmesi dikkat çekiciydi. Grev ve sendikal haklara ilişkin kararların uygulanması konusunda da gecikmelerin yaşanması, mahkeme kararlarının etkisinin sınırlı kaldığına dair eleştirileri güçlendirdi.

Son olarak, anayasa tartışmaları geçmiş yıllarda olduğu gibi, 2025 yılında da hukuk gündeminin değişmez maddeleri arasındaydı. Zaman zaman siyasal iktidar tarafından dile getirilen “yeni anayasa” ihtiyacı ve talebi ve Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın bu yasama döneminde mutlaka yeni bir anayasanın yapılacağına dair açıklamaları, muhalefet partileri tarafından tereddütle karşılandı. Özellikle CHP, yukarıda değindiğimiz “Süreç Komisyonu”ndaki siyasal partilerin anayasa hükümlerini tartışma konusu yapmayacaklarına dair beyanlarına rağmen, çözüm süreci bağlamında gündeme gelme olasılığı olan anayasal konuların Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın geleceğe dönük kariyer planları ile ilişkili olduğu eleştirisini dile getirdi.

Öyle görünüyor ki anayasa konusu; Çözüm Süreci, yeni anayasa talepleri, (beklenen) AYM kararları, Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi’ne alternatif hükümet sistemlerinin tasarımı ve nihayet seçim hukuku bağlamında, 2026’da da hukuk ve siyaset gündemini meşgul edecek.

